

**T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ANTALYA İLİ TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFLERİNİN
EKONOMİK ANALİZİ**

Tuba Nur DEMİR

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI**

2010

**T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ANTALYA İLİ TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFLERİNİN
EKONOMİK ANALİZİ**

Tuba Nur DEMİR

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI**

Bu tez 30/09/2010 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından (90) not takdir edilerek
Oybirliği/Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Handan AKÇAÖZ (Danışman)

Doç. Dr. İbrahim YILMAZ

Yrd. Doç. Dr. Handan GİRAY

2010

ÖZET

ANTALYA İLİ TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFLERİNİN EKONOMİK ANALİZİ

Tuba Nur DEMİR

Yüksek Lisans Tezi, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Handan AKÇAÖZ

Eylül, 2010, 124 sayfa

Bu çalışmada, Antalya ilinde sosyal ve ekonomik açıdan faaliyet gösteren Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinin 2007-2008 yılları için karşılaştırmalı finansal analizinin yapılması amaçlanmıştır. Çalışmanın ana materyalini Antalya Merkez ve bağlı ilçelerindeki Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinin Tarım İl Müdürlüğü'nde kayıtlı muhasebe bilgilerinin analiz edilmesiyle elde edilen veriler oluşturmuştur. Kooperatiflerin muhasebe kayıtlarından yararlanılarak bilanço ve gelir tablosunun karşılaştırmalı tablolar ve yüzde yöntemiyle analizleri ile likidite oranlarının hesaplanması için oran analizi tekniği kullanılmıştır. Araştırmada yapılan analizler sonucunda kooperatiflerin 2007 yılı likidite oranlarından sadece nakit oranı (0,94) olması gerekenden (0,2) yüksek iken, 2008 yılı tüm likidite oranlarının istenilen orandan yüksek olduğu belirlenmiştir. Kooperatiflerin mali yapılarına bakıldığında, finansal kaldıraç oranlarının istenilenden yüksek, öz kaynaklarının ise istenilenden düşük olduğu saptanmıştır.

ANAHTAR KELİMELER: Kooperatif, tarımsal kalkınma kooperatifi, ekonomik analiz, likidite oran, oran analiz tekniği, Antalya.

JÜRİ: Yrd. Doç. Dr. Handan AKÇAÖZ (Danışman)

Doç. Dr. İbrahim YILMAZ

Yrd. Doç. Dr. Handan GİRAY

ABSTRACT

ECONOMIC ANALYSIS OF AGRICULTURAL DEVELOPMENT COOPERATIVES IN ANTALYA PROVINCE

Tuba Nur DEMİR

Master of Science Thesis in Department of Agricultural Economics

Adviser: Asst. Prof. Dr. Handan AKCAOZ

September, 2010, 124 pages

In this study it was aimed to make a comparative financial analysis for 2007-2008 years of Agricultural Development Cooperatives, which have social and economic activities, in Antalya province. The main material of this study was data gained from analyze to accounting information of Agricultural Development Cooperatives registered in the villages of center county of Antalya. It was used to techniques of ratio analysis for calculating of liquidity ratio and analysis with percentage method and comparative tables of balance sheet and income statement by taking advantage of accounting information cooperative. As a result of the analysis, it was determined that all of the liquidity ratios in 2008 were higher than required ratio, while only cash ratio (0.94) that is liquidity ratio of cooperatives in 2007 was higher than it should be (0.2). When looking at financial structure of cooperatives, it was determined that financial leverage ratios were higher than required, equity capitals were lower than required.

KEY WORDS: Cooperative, agricultural development cooperative, economic analysis,
Antalya

COMMITTEE: Asst. Prof. Dr. Handan AKÇAÖZ (Adviser)

Assoc. Prof. İbrahim YILMAZ

Asst. Prof. Dr. Handan GİRAY

ÖNSÖZ

Antalya ilinde 300'e yakın kooperatif mevcuttur. Bu kooperatiflerin büyük çoğunluğu tarımsal kalkınma kooperatifleri, sulama kooperatifleri ve su ürünleri kooperatifleridir. Antalya merkez olmak üzere faaliyette bulunan tarımsal kalkınma kooperatiflerini ortak sayılarına göre gruplayarak ekonomik analizlerinin çalışılmasının verimli olacağı düşünülmüştür.

Bu çalışmada Antalya merkez ve bağlı ilçelerin Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinin muhasebe kayıtları incelenerek finansal yapıları belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmada konunun seçiminden araştırmanın yürütülmesine kadar her aşamada yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Handan AKÇAÖZ'e teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	vii
1. GİRİŞ.....	1
2. KURUMSAL BİLGİLER VE KAYNAK TARAMALARI	2
3. MATERYAL VE METOT.....	7
3.1. Materyal.....	7
3.2. Metot.....	8
3.2.1. Kooperatiflere ait verilerin analizinde uygulanan yöntem.....	8
3.3. İşletmelerde Finansal Analizde Yapılanlar	9
3.3.1. Finansal performans analizi için ihtiyaç duyulan veriler.....	11
3.3.2. Finansal performans göstergeleri olarak başlıca oranlar.....	14
3.3.2.1. Likidite oranları.....	14
3.3.2.2. Faaliyet (etkinlik) oranları.....	17
3.3.2.3. Borç ödeyebilirlik (kaldıraç) oranları.....	20
3.3.2.4. Kârlılık oranları.....	21
3.3.3. Finansal performans analizi sonuçlarının yorumlanması.....	23
3.3.3.1. Oranların referans değerden düşük veya yüksek olmasının önemi.....	23

3.3.3.2. Ortalama performans veya yüksek performansın önemi.....	24
3.3.3.3. İçe-dönük veya dışa-dönük performans analizlerinin önemi.....	24
3.4. Antalya İli Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinin Mali Yapısı.....	25
4. TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFLERİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİ.....	32
4.1. Kooperatifçiliğin Tanımı ve Yararları.....	32
4.2. Türkiye’de Kooperatifçiliğin Gelişimi.....	34
4.3. Türkiye’de Kooperatifçiliğin Bugünkü Durumu	35
4.4. Türkiye’de Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinin Önemi ve Desteklenmeleri.....	39
5. BULGULAR VE TARTIŞMA	43
5.1. Antalya İli Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinin Genel Yapısı.....	44
5.2. İncelenen Kooperatiflerde Finansal Analiz	47
5.2.1. Bilançonun karşılaştırmalı tablolar ve yüzde yöntemiyle analizi.....	47
5.2.2. Gelir tablosunun analizi.....	75
5.2.2.1. Gelir tablosunun karşılaştırmalı tablolar ve yüzde yöntemiyle analizi.....	75
5.2.3. Oran analizi.....	92
5.2.3.1. Likidite oranları.....	92
5.2.3.1.1. Cari oran.....	92
5.2.3.1.2. Asit-test oranı.....	94
5.2.3.1.3. Nakit oranı.....	96
5.2.3.2. Mali yapı oranları	98

5.2.3.2.1. Finansal kaldıraç oranı	98
5.2.3.2.2. Öz kaynakların aktif toplamına oran.	100
5.2.3.2.3. Kısa vadeli yabancı kaynakların kaynak toplamına oranı.....	102
5.2.3.3. Faaliyet etkinlik oranları.....	105
5.2.3.3.1. Stok devir hızı.....	105
5.2.3.3.2. Alacak devir hızı.....	106
5.2.3.3.3. Toplam aktifler devir hızı.....	108
5.2.3.4. Kârlılık oranları	110
5.2.3.4.1. Faaliyet kârının brüt satışlara oranı	110
5.2.3.4.2. Faaliyet kârının net satışlara oranı.....	112
5.2.3.4.3. Net kâr / öz kaynak oranı.....	115
6. SONUÇ.....	118
7. KAYNAKLAR.....	122
ÖZGEÇMİŞ	

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 3.1.	Tarımsal kalkınma kooperatiflerinin bilanço hesapları.....	27
Çizelge 4.1.	Türkiye’de ki kooperatiflerin mevcut durumu (2007)	38
Çizelge 5.1	Antalya ilinde tarımsal kooperatiflerin mevcut durumu (2008).	43
Çizelge 5.2.	Antalya ilinde kooperatif üst birlikleri (2008).....	44
Çizelge 5.3	Antalya ilinde ilçelere göre tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayıları.....	44
Çizelge 5.4.	Antalya ilinde ilçelere göre tarımsal kalkınma kooperatiflerinin sermaye ve bakiye durumu (2008).....	45
Çizelge 5.5.	İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre sınıflandırılması (bilanço değerleri esas alınmıştır)(2008)..	46
Çizelge 5.6.	İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre sınıflandırılması (gelir tablosu değerleri esas alınmıştır) (2008).....	46
Çizelge 5.7.	İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre sınıflandırılması (bilanço değerleri esas alınmıştır).....	47
Çizelge 5.8.	İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre sınıflandırılması (gelir tablosu değerleri esas alınmıştır).....	47
Çizelge 5.9.	İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2007 yılı bilanço değerleri.....	50
Çizelge 5.10.	İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2008 yılı bilanço değerleri.....	51
Çizelge 5.11.	İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre 2007 yılı bilanço değerleri.....	52
Çizelge 5.12.	İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre 2008 yılı bilanço değerleri.....	52
Çizelge 5.13	İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre 2007 yılı bilanço değerleri.....	53

Çizelge 5.14.	İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre 2008 yılı bilanço değerleri.....	53
Çizelge 5.15	İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2007 yılı bilanço oranları (%) (Aktif Dönen Varlıklar).....	58
Çizelge 5.16.	İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2007 yılı bilanço oranları (%) (Aktif Duran Varlıklar).....	59
Çizelge 5.17.	İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2007 yılı bilanço oranları (%) (Pasif Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar).....	59
Çizelge 5.18.	İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2007 yılı bilanço oranları (%) (Pasif Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar).....	60
Çizelge 5.19.	İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2007 bilanço oranları (%) (Pasif Öz Kaynaklar).....	60
Çizelge 5.20.	İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2008 bilanço oranları (%) (Aktif Dönen Varlıklar).....	61
Çizelge 5.21	İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2008 yılı bilanço oranları (%) (Aktif Duran Varlıklar).....	61
Çizelge 5.22.	İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2008 yılı bilanço oranları (%) (Pasif Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar).....	62
Çizelge 5.23.	İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2008 yılı bilanço oranları (%) (Pasif Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar).....	62
Çizelge 5.24.	İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2008 yılı bilanço oranları (%) (Pasif Öz Kaynaklar).....	63
Çizelge 5.25.	İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre 2007 yılı bilanço oranları (%) (Aktif Varlıklar).....	65
Çizelge 5.26.	İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre 2007 yılı bilanço oranları (%) (Pasif Kısa ve Uzun Vadeli Kaynaklar).....	65
Çizelge 5.27.	İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre 2007 yılı bilanço oranları (%) (Pasif öz Kaynaklar).....	66

Çizelge 5.28. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre 2008 yılı bilanço oranları (%) (Aktif Varlıklar).....	68
Çizelge 5.29. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre 2008 yılı bilanço oranları (%) (Pasif Kısa ve Uzun Vadeli Yabancı Varlıklar).....	68
Çizelge 5.30. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre 2008 yılı bilanço oranları (%) (Pasif Öz Kaynaklar).....	69
Çizelge 5.31. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre 2007 yılı bilanço oranları (%) (Aktif Varlıklar)	72
Çizelge 5.32. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre 2007 yılı bilanço oranları (%) (Pasif Kısa ve Uzun Vadeli Yabancı Varlıklar).....	72
Çizelge 5.33. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre 2007 yılı bilanço oranları (%) (Pasif Öz Kaynaklar).....	73
Çizelge 5.34. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre 2008 yılı bilanço oranları (%) (Aktif Varlıklar).....	73
Çizelge 5.35. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre 2008 yılı bilanço oranları (%) (Pasif Kısa ve Uzun Vadeli Yabancı Varlıklar).....	74
Çizelge 5.36. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre 2008 yılı bilanço oranları (%) (Pasif Öz Kaynaklar).....	74
Çizelge 5.37. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2007 yılı karşılaştırmalı gelir tablosu.....	79
Çizelge 5.38. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2008 yılı karşılaştırmalı gelir tablosu.....	80
Çizelge 5.39. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre 2007 yılı karşılaştırmalı gelir tablosu.....	82
Çizelge 5.40. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre 2008 yılı karşılaştırmalı gelir tablosu.....	82
Çizelge 5.41. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre 2007 yılı karşılaştırmalı gelir tablosu.....	84

Çizelge 5.42. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre 2008 yılı karşılaştırmalı gelir tablosu.....	84
Çizelge 5.43. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2007 yılı gelir tablosu oranları (%).....	86
Çizelge 5.44. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2008 yılı gelir tablosu oranları (%).....	87
Çizelge 5.45. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre 2007 yılı gelir tablosu oranları (%).....	89
Çizelge 5.46. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre 2008 yılı gelir tablosu oranları (%).....	89
Çizelge 5.47. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre 2007 yılı gelir tablosu oranları (%).....	91
Çizelge 5.48. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre 2008 yılı gelir tablosu oranları (%).....	91
Çizelge 5.49. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre cari oranları.....	93
Çizelge 5.50. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre cari oranları.....	93
Çizelge 5.51. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre cari oranları.....	94
Çizelge 5.52. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre asit test oranları.....	95
Çizelge 5.53. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre asit test oranları.....	95
Çizelge 5.54. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre asit test oranları.....	96
Çizelge 5.55. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre nakit oranları.....	97
Çizelge 5.56. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre nakit oranları.....	97
Çizelge 5.57. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına.....	98

Çizelge 5.58. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre finansal kaldıraç oranları.....	99
Çizelge 5.59. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre finansal kaldıraç oranları.....	99
Çizelge 5.60. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre finansal kaldıraç oranları.....	100
Çizelge 5.61. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre öz kaynak / aktif toplam oranları.....	101
Çizelge 5.62. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre öz kaynak / aktif toplam oranları.....	102
Çizelge 5.63. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre öz kaynak / aktif toplam oranları.....	102
Çizelge 5.64. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre kısa vadeli yabancı kaynak / kaynak toplam oranları.....	103
Çizelge 5.65. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre kısa vadeli yabancı kaynak / kaynak toplam oranları.....	104
Çizelge 5.66. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre kısa vadeli yabancı kaynak / kaynak toplam oranları.....	104
Çizelge 5.67. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre stok devir hızı oranları.....	105
Çizelge 5.68. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre stok devir hızı oranları.....	106
Çizelge 5.69. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre stok devir hızı oranları.....	106
Çizelge 5.70. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre alacak devir hızı oranları.....	107
Çizelge 5.71. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre alacak devir hızı oranları.....	108
Çizelge 5.72. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre alacak devir hızı oranları.....	108
Çizelge 5.73. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre toplam aktifler devir hızı oranları.....	109

Çizelge 5.74. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre toplam aktifler devir hızı oranları.....	110
Çizelge 5.75. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre toplam aktifler devir hızı oranları.....	110
Çizelge 5.76. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre faaliyet kârının brüt satışlara oranı.....	111
Çizelge 5.77. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre faaliyet kârının brüt satışlara oranı.....	112
Çizelge 5.78. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre faaliyet kârının brüt satışlara oranı.....	112
Çizelge 5.79. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre faaliyet kârının net satışlara oranı.....	113
Çizelge 5.80. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre faaliyet kârının net satışlara oranı.....	114
Çizelge 5.81. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre faaliyet kârının net satışlara oranı.....	114
Çizelge 5.82. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre net kâr / öz kaynak oranı.....	115
Çizelge 5.83. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre net kâr / öz kaynak oranı.....	116
Çizelge 5.84. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre net kâr / öz kaynak oranı.....	117

1. GİRİŞ

Kooperatifler, 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra bütün ülkelerin sosyal ve ekonomik kalkınmasında önemli rol oynamaya başlamış, halen de bu işlevlerini sürdürmektedirler. Kooperatifçilik dünyada önemli bir sosyal hareket olarak kabul edilmekte, demokrasinin, barışın, çevrenin korunmasına ve istihdam yaratmaya katkı sağlamakta, ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınmalarında önemli bir araç olarak yerini almaktadır (Mülayim, 1999). Kendi kendine yardım araçlarından biri olan kooperatifçilik, az gelişmiş ülkelerde Avrupa ülkelerindeki modellere göre uygulanmıştır. İngiltere, Almanya ve Fransa bütün dünyaya, kendi kooperatifçilik prensiplerini yaymışlar ve geliştirmekte olan ülkeler de bunu kabullenip uygulamayı denemişlerdir (Kıvanç, 1982).

Tarımsal kooperatifler, çiftçilerin ekonomik haklarını korumak ve dolayısıyla daha fazla kâr sağlamak amacıyla kurulan sosyo-ekonomik örgütlerdir (Laidlaw, 1981). Dünyada tarım ürünleri üretimi, işlenmesi ve pazarlaması alanlarında devlet kurumlarından sonra en fazla görülen kurum kooperatiflerdir (Erkuş ve Özudoğru 2005).

Antalya ilinde 300'e yakın tarımsal kooperatif olup bunların 199'u tarımsal kalkınma kooperatifi, 82'si sulama kooperatifi ve 18'i su ürünleri kooperatifleridir (Anonim, 2008a). Bu çalışmada Antalya Merkez ve bağlı ilçelerinde bulunan Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinin muhasebe kayıtları incelenerek ekonomik ve finansal başarıları belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu amaçla çalışmada;

1. İncelenen kalkınma kooperatiflerinin genel özellikleri ortaya konulmuş,
2. Kalkınma kooperatifleri çeşitli özelliklerine göre sınıflandırılarak sermaye yapıları incelenmiş,
3. Kalkınma kooperatiflerinin yatay analiz, dikey analiz ve oran analizi teknikleri kullanılarak finansal yapıları analiz edilmiştir.

2. KURUMSAL BİLGİLER ve KAYNAK TARAMALARI

Araştırmada yer alan konularla ilgili olarak ulusal ve uluslararası alanda yapılan benzer çalışmalardan bazıları kronolojik sıraya göre aşağıda özetlenmiştir.

Lerman ve Parliament'in (1989) yaptıkları çalışmanın amacı, kooperatiflerin finansal performansı üzerinde büyüklük ve sanayi etkilerinin önemli olup olmadığını belirlemektir. 1970- 1987 döneminde 43 kooperatiften elde edilen veriler çalışmada kullanılmıştır. Kooperatiflerin karşılaştırılmasında finansal göstergeler kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, büyük kooperatiflerin daha etkin çalıştığı, küçük kooperatiflerin ise kârlılığının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Sütçülük kooperatiflerinin, gıda pazarlama kooperatiflerine göre daha iyi performansa sahip olduğu saptanmıştır.

Binion (1998) çalışmasında, kooperatiflerde kayıt tutma ve finansal analiz konularına yer vermiştir. Çalışmada muhasebe sistemi, finansal rapor, bilanço, gelir durumu, nakit akımı, defter tutma, veri toplama vb. konular örnekler ve çizelgeler ile açıklanmıştır.

Özüdoğru (2004) yaptığı çalışmada, Trakya Bölgesi'nde faaliyet gösteren Kırklareli Köy-Koop Birliği ve buna bağlı birim kooperatifleri, işletmecilik yönünden analiz etmiştir. Araştırmada birim kooperatiflerin durumlarının belirlenmesi, birliğin mali kayıtlarının analiz edilmesi ve yöneticilerin taahhüt ettikleri amaçları yerine getirme derecelerine göre başarılarını değerlendirmiştir.

Akono ve ark. (2005) çalışmalarında, yeni nesil kooperatiflerin öz sermayesinden yatırımcıların beklentilerini araştırmışlardır. Çalışmada kullanılan veriler 1996–2004 dönemi için 565 yeni nesil kooperatiften, 2003–2004 dönemi için 175 sınırlı sermayeli kooperatiften ve 1997–2004 dönemi için yeni nesil kooperatife dönüştürülen 127 sınırlı sermayeli kooperatiften elde edilen veriler yapılan analizlerde kullanılmıştır. Çalışmada iki aşamalı doğrusal regresyon modeli kullanılmıştır. Bağımlı değişkenler fiyat oranı ve ölçüğe göre getiri, bağımsız değişkenler ise risk, likidite, sosyal sermaye

ve büyümede değişim beklentisi olarak alınmıştır. Araştırma sonuçlarına göre sistemik olmayan risk faktörleri (büyüklük, kazançlardaki değişiklik, kâr payı, vb.) yeni nesil kooperatif ve sınırlı sermayeli kooperatif öz sermayesi ve fiyat oranının önemli belirleyicileri olarak bulunmuştur. Ayrıca sistemik risklerin ise bu kooperatiflerin geliri üzerinde negatif etkili olduğu belirlenmiştir.

Carlberg ve ark. (2006), yeni nesil kooperatiflerin başarı faktörlerini araştırmışlardır. Yeni nesil kooperatiflerin yöneticilerinden posta yoluyla elde edilen veriler araştırmada kullanılmıştır. Çalışmanın amacı, yeni nesil kooperatiflerin başarısı üzerine etkili çeşitli faktörlerin önemini saptamaktır. Araştırma sonuçlarına göre, “planlama ve gelişme” faktörü ile “finansman ve maliyet” faktörünün kritik olarak önemli olduğu ifade edilmiştir.

Sürmeli (2006), çalışmasında Afyon Başmakçı ve yöresindeki ortakların üretmiş oldukları yumurtaları ihale yolu ile satan ve ortaklarına yem, viol, aşı, ekipman, civciv gibi girdileri uygun fiyatlı ve kaliteli bir şekilde karşılayan Başmakçı 2 Nolu (Tavukçuluk) Tarımsal Kooperatifini örnek almıştır. Kooperatifin son on yıllık gelişmesini, ekonomik ve mali açıdan bilanço, gelir gider tabloları ve çeşitli kayıtları yardımıyla incelemiş ve tarımsal kooperatif işletmeciliği açısından da analize tabi tutmuştur. Araştırmada ayrıca, bir zaman kesiti içerisinde kooperatifin ortakları ve ortakların işletmeleriyle ilgili faaliyetleri de incelemiş ortakların işletme ekonomisine olan katkı düzeyi belirlenmiştir.

Acar (2003), çalışmasında tarımsal işletmelerde finansal performansın nasıl ölçülebileceği ve analiz edilebileceği konusunu irdelemiştir. İlk olarak finansal performans ölçümü ve analizinin neden önemli olduğuna değinmiş, ardından finansal performansın ölçülebilmesi için ihtiyaç duyulan verilerin ana unsurları, referans değerler ve kârlılık, likidite, borç ödeme gücü ve verimliliğin anahtar ölçütleri olarak oranlar üzerinde durmuştur. Daha sonra oranların hesaplanması ve bir işletmenin finansal performansının değerlendirilebilmesi için eldeki oran değerlerinin referans değerlerle karşılaştırılması konusunu tartışmış ve sağlıklı veri tabanına olan ihtiyacın önemini vurgulamıştır.

Arslan (2007), sosyal ve ekonomik açıdan ülke ekonomisi içerisinde önemli bir yere sahip olan tarımsal kooperatiflerden, Pancar Ekicileri Kooperatifleri Birliğine bağlı Afyon Pancar Ekicileri Kooperatifinin finansal analizini yaparak finansal açıdan zayıf ya da kuvvetli taraflarını ortaya çıkartmıştır. Böylece zayıf taraflarının güçlendirilmesi ve kuvvetli taraflarının ise rekabette bir üstünlük olarak değerlendirilmesini önermiştir.

Banaszak (2007), Polonya’da yaptığı çalışmada tarımsal kooperatiflerin başarılı olma ve olmama durumlarının nedenlerini araştırmıştır. Bu amaçla çalışmada, kullanılacak olan veriler üretici grupları olarak adlandırılan 62 tarımsal kooperatiften elde edilmiştir. Kooperatiflerde başarıyı etkileyen faktörleri belirleyebilmek için işlem maliyeti (transaction cost) ve oyun teorisi kullanılmıştır. Liderin gücü, üyelerin seçimi, üye sayısı gibi değişkenlerin başarı olasılığı üzerinde pozitif bir öneme sahip olduğu belirlenmiştir.

Boyd ve ark. (2007), Amerika’da yaptıkları çalışmada tahıl pazarlama ve girdi satış kooperatiflerinde öz sermaye ve gelir belirleyicilerini araştırmışlardır. Çalışmanın amacı bu kooperatiflerde öz sermaye ve geliri belirleyen finansal değişkenleri saptamaktır. Firma etkileri önemlidir ve bu etki yönetimde karar alma ve yönetim politikasının sonucudur. Sermaye büyüklüğü için tahmin edilen katsayı istatistiki olarak anlamlı değildir. Araştırmada kullanılan veriler 1994–2003 dönemi için 648 kooperatiften elde edilmiştir.

Gurung ve Unterschultz (2007), çalışmalarında geleneksel ve yeni nesil pazarlama kooperatiflerinde fiyatlama ve ödeme uygulamalarının seçimini etkileyen faktörleri değerlendirmişlerdir. Araştırma alanı Kanada’da seçilen bölgeler ile Amerika’da orta batıda bulunan kooperatiflerdir. Anket uygulaması posta ile yapılmış ve 195 kooperatiften elde edilen veriler çalışmada kullanılmıştır. Araştırmada kooperatif tipinin fiyatlama ve ödeme yöntemini belirleme üzerinde etkili olduğu saptanmıştır.

Laziková ve ark. (2008), Slovakya’da yaptıkları çalışmada tarımsal kooperatifler ve gelişimleri incelemiştir. Tarımsal kooperatifler Slovakya’da halen tarımda

teşebbüslerin en önemli yasal yapısını göstermektedir. Çalışmada, finansal analizler ve gelir göstergelerine yer verilmiştir. Çalışmanın temel sorusu; neden hala Slovakya’da tarımsal kooperatifler tarım sektöründe en baskın rolü oynarken diğer merkez Avrupa ülkelerinde tarımsal kooperatifler önemsiz bir role sahiptir.

McKee (2007), çalışmasında 2002 – 2006 döneminde North Dakota’daki tarımsal girdi ve ürün pazarlama kooperatiflerinin finansal performansını araştırmıştır. Araştırmada kullanılan veriler 120 kooperatiften elde edilmiştir. Çalışmada her bir kooperatifin kayıtlarından elde edilen verilerle finansal oranlar hesaplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, kooperatif kârlılığı ve iş büyüklüğü arasında yapısal bir ilişkinin var olduğu belirlenmiştir.

Zenli ve Deller (2007), çalışmalarında kooperatiflerin yerel ekonomik etkilerinin ölçümü ile ilgili açıklamalara yer vermişlerdir. Bu ölçümlerde genellikle kullanılan input-output modellerini ve uygulamalarını literatüre dayalı olarak incelemişlerdir. Input-output analizlerinin, çok amaçlı kooperatiflere uygun olup olmadığı, araştırma bölgesi seçimindeki faktörleri, analiz biriminin belirlenmesini, verilerin güvenilirliğini tartışmışlardır.

McKee (2008), North Dakota’da yaptığı çalışmada tahıl pazarlama kooperatiflerinin finansal performansını araştırmıştır. Araştırma 2002–2006 dönemini kapsamış ve 120 kooperatiften elde edilen veriler yapılan analizlerde kullanılmıştır. Çeşitli finansal değişkenler kârlılığın belirleyicileri olarak test edilmiştir. Finansal oran analizleri likidite, etkinlik ve ödeme gücündeki trendleri gözlemlemek için kullanılmıştır. Kârlılık ve iş büyüklüğü arasında istatistiki olarak ilişki bulamamıştır.

Chibanda ve ark. (2009), yaptıkları çalışmada Kwa Zulu- Natal’da seçilmiş tarımsal kooperatiflerin performansını etkileyen kurumsal ve idari faktörleri araştırmışlardır. Çalışmada, 5’i sebze üretim ve pazarlama kooperatifi, 3’ü kümes hayvanları üretim ve pazarlama kooperatifi, 1’i de fırıncılık kooperatifi olmak üzere 10 adet kooperatiften elde edilen veriler kullanılmıştır. Araştırmada yapılan cluster (kümeleme) analizi sonuçlarına göre, incelenen kooperatiflerde kurumsal ve idari

problemlerin kooperatiflerin performansı üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir. Kurumsal sorunların düşük öz sermaye, borç durumu, güven, düşük yatırım ve üye kaybı durumları ile ilişkili olduğu belirlenmiştir. İdari (yönetimle ilgili) problemlerin ise gizli oy verme eksikliği, düşük eğitim düzeyi, üretim ve yönetim yetenekleri ile ilgili eğitim eksikliği, zayıf pazarlama düzenlemeleri faktörleriyle güçlü ilişki içinde olduğu saptamıştır.

Coşgun vd (2009), çalışmalarında kredi tahsis edilen kooperatiflerin mali yapılarını çeşitli analizlerle incelemiş ve mali yapılarının sağlıklı olup olmadığını saptamaya çalışmıştır. Bu amaçla Antalya ilindeki orman köy kooperatiflerinden 44'ü seçilmiştir. Analizlerde 2004–2007 yılları arasındaki genel kurul bilanço verileri ve on iki tane mali analiz ölçütü kullanılmıştır. Bu ölçütler yardımıyla faktör, varyans ve temel bileşenler analizleri yapılmıştır. Sonuç olarak ekonomik açıdan sağlıklı kooperatiflerin seçilen beş temel mali analiz ölçütü tespit etmiş ve geliştirilen mali analiz endeksi yardımıyla kooperatiflerin kredi önceliklerine ait bir sıralama oluşturmuştur.

Pashkova ve ark. (2009), çalışmalarında gıda pazarlama kooperatiflerini finansal yönden değerlendirmişlerdir. Çalışmanın temel amacı, tarım sektöründeki rekabet koşulları altında gıda pazarlama kooperatiflerinin sürdürülebilirliğini tahmin etmek ve sabit sermaye varlığı ile ilgili olarak kooperatif faaliyetlerinin finansal göstergelerini değerlendirmektir. Araştırma alanı Yunanistan'ın en büyük gıda üretim bölgelerinden biri olan Crete'dir. Karşılaştırmalı analizler 4 yıl için (2003–2006) yapılmıştır. Araştırmadaki karşılaştırma da finansal oran analizi ve çok faktörlü analiz kullanılmıştır.

3. MATERYAL VE METOT

3.1. Materyal

Çalışmanın materyalini birincil ve ikincil kaynaklardan elde edilen veriler oluşturmuştur. Ekonomik analizde kullanılan birincil veriler Antalya merkez ve bağlı ilçelerin tarımsal kalkınma kooperatiflerinin muhasebeye ilişkin, müdür, muhasebeci ve personel sorumlusuyla yapılan karşılıklı görüşmeler sonucu edinilen bilgilerden ve normal faaliyetleri için tuttuğu gelir-gider tablosundan oluşmaktadır. İkincil veriler ise, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü, Antalya İl Tarım Müdürlüğü, Türk Kooperatifçilik Kurumu, Antalya Ziraat Mühendisleri Odası ve Devlet İstatistik Enstitüsünün yayınlarından ve konu ile ilgili olarak ulusal ve uluslararası düzeyde daha önceden yapılmış olan çalışmalar elde edilmiştir.

Araştırmanın ekonomik analizi, Antalya merkez ve bağlı ilçelerin tarımsal kalkınma kooperatiflerinin muhasebe kayıtlarından ve karşılıklı görüşmelerden elde edilen veriler kullanılarak yapılmıştır.

Araştırmada Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatiflerinin finansal analizi için gerekli olan yılsonu ayrıntılı gelir tablosu, tahmini bütçe ve yılsonu bilançoları, kooperatiflerin 2007 ve 2008 yılı faaliyet raporlarından elde edilmiştir.

Antalya ilinde toplam 199 adet tarımsal kalkınma kooperatifi bulunmakla birlikte, bunların 103 adedinin 2008 yılı faaliyetlerinin sorunsuz devam ettiği, kooperatif kayıtlarından elde edilmiştir. 2007 ve 2008 yılı değerleri karşılaştırılacağından her iki yılda faaliyeti devam eden 48 adet kalkınma kooperatifinin olduğu belirlenmiştir. Bu 48 kooperatifin 30'unda hem bilanço değerleri hem de gelir tablosu değerleri mevcutken 18'inde yalnızca bilanço değerleri vardır. Bundan ötürü analizler bilanço değerleri ve gelir tablosu değerleri ayrı ayrı ele alınarak yapılmıştır.

Kooperatiflerin yapmış olduğu faaliyetler alt başlıklarda gösterilmiş, 2007–2008 yıllarına ait gerçekleşen gelir ve giderleri incelenmiştir. İncelenen yılların gelir, gider ve kâr-zarar tabloları oluşturulmuş, gelir ve gider tablolarından elde edilen verilerle

kooperatifler önce bütün olarak analiz edilmiştir. Ayrıca faaliyetlerin brüt kâr analizi de yapılmıştır.

3.2. Metot

3.2.1. Kooperatiflere ait verilerin analizinde uygulanan yöntem

Araştırma kapsamında Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatiflerine ait 2007–2008 dönemini kapsayan temel mali tablolar (bilanço, gelir tablosu vs.), ayrıntılı stok mizanları, yıllık faaliyet raporları ve diğer veriler muhasebe kayıtlarından, kooperatif dosyalarından, kooperatif bilançolarından ve yıllık faaliyet raporlarından elde edilen bilgiler ile yöneticiler ve kooperatif muhasebecisinden sağlanan bilgilerden oluşmaktadır. Elde edilen veriler genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri doğrultusunda tezin amacına uygun olarak yeniden gözden geçirilmiştir.

Bu çalışmada aşağıdaki analiz teknikleri uygulanmıştır:

1. Karşılaştırmalı Tablolar Analizi (Yatay Analiz),
2. Yüzde Yöntemi Analizi (Dikey Analiz),
3. Oran Analizi.

1. Karşılaştırmalı Tablolar Analizi (Yatay Analiz): Bir işletmenin iki veya daha fazla dönemine ilişkin finansal tablolarının birbirini izleyen dönemler bakımından karşılaştırılmalı olarak düzenlenmesi ve bu tablolarda yer alan kalemlerin zaman içinde göstermiş olduğu değişikliklerin incelenerek değerlendirilmesidir (Yalkın 1988, Akdoğan ve Tenker 1998). Bu analizde beklenen yararın sağlanabilmesi için, karşılaştırmada dikkate alınan dönemlerin aynı uzunlukta olması, kullanılan bilgilerin muhasebenin genel kabul görmüş ilkelerine uygun olması gerekmektedir (Sürmeli 2006).

2. Yüzde Yöntemi İle Analiz (Dikey Analiz): Finansal tablolarda yer alan her kalem aynı tabloda yer alan belirli bir kalemlerle veya toplam kısmına oranlanmakta ve bulunan yüzde oranlara göre ifade edilmektedir. Başka bir ifade ile finansal tablolarda yer alan her kalemin küme toplamı içindeki oranı hesaplanmaktadır. Enflasyonun yüksek olduğu ülkelerde mali tabloların bu yöntemle analizi ve yorumu sağlıklı ve

güvenilir sonuçlar elde edilmesine imkân sağlamaktadır (Yalkın 1988, Akdoğan ve Tenker 1998). Dikey yüzdelerle bir bilançonun ifade edilmesinin amacı, aktif ve pasif toplamının 100 kabul edilerek her aktif kalemin aktif toplamına ve her pasif kaleminde pasif toplamına olan oranı hesaplanmaktadır (Aras 1988, Akgüç 1995).

3. Oran Analizi: Finansal tablolar analizinde kullanılan en yaygın yöntemlerden birisi de oran yöntemi ile analiz tekniğidir. Bu yöntemde, hesap veya hesap grupları arasında matematiksel ilişkiler kurulmak suretiyle, işletmenin ekonomik ve finansal yapısı ile kârlılık ve çalışma durumu hakkında bir yargıya ulaşılmaya çalışılmaktadır (Yalkın 1988, Akdoğan ve Tenker 1998). Oran analizi, bir işletmenin borç ödeme gücünü, aktiflerin verimliliğini, yabancı kaynak kullanım durumunu ve kârlılığını ölçmektedir. Oran analiz tekniği, işletmenin mali durumunu ve faaliyet sonuçlarını kendi içerisinde incelemeye yaradığı gibi, sonuçlarının incelenen dönemde yıllar itibariyle de karşılaştırmasını sağlamaktadır. Aynı benzer sektörlerdeki diğer işletmelerin sonuçları ile de karşılaştırma imkânı sağlamaktadır (Çömlekçi vd. 1988).

Araştırmada, 2007–2008 yıllarını kapsayan temel mali tabloları (ayrıntılı bilanço, gelir tabloları vb.) standart bir yapıya kavuşturulduktan sonra, kayıtlardan elde edilen bilgiler analiz edilerek yorumlanmıştır.

3.3. İşletmelerde Finansal Analizde Yapılanlar

Finansal analiz, finansal tablolardaki çeşitli hesaplar arasındaki ilişkilerin kurulmasını, ölçülmesini ve yorumunu kapsayan bir faaliyettir. Finansal analiz yapılarak, işletmenin mevcut durumu değerlendirilip, geleceğe ilişkin kararlar alınmaktadır. Finansal analiz, finansal planlama ve finansal denetimin ön koşuludur. Mevcut bilinmeden, planlama yapılamaz. Finansal analiz, bizzat işletme tarafından yapılabileceği gibi, işletmeye kredi veren kurumlar veya yatırımcılar tarafından da yapılabilir. Finansal analiz yapılırken, bilanço ve gelir tablosundan yararlanılır (Yener 2006).

Finansal analizi, amacına göre (yönetim, kredi ve yatırım analizi), içeriği ve yapılış biçimine göre (statik ve dinamik analiz), analizi yapacak kişilerin kurum içinden veya dışından olmalarına göre (dış analiz ve iç analiz) çeşitli kategorilere ayırmak mümkündür. Ayrıca finansal analiz teknikleri olarak yatay analiz (karşılaştırmalı tablolar analizi), dikey analiz (yüzde yöntemiyle analiz), trend analizi (eğilim yüzdeleri yöntemi) ve oran analizi olmak üzere dört değişik teknikten söz edilebilir (Acar 2003).

Statik finansal analiz, belli bir döneme ait finansal verilerle faaliyet sonuçlarının analizidir.

Dinamik finansal analiz, işletmenin cari dönem verilerinin geçmiş yıllar veya rakip işletmelere ait verilerle karşılaştırılması yoluyla yapılır.

Finansal analizin yapılma amacı, bir işletmeyle ilgili olarak şu bilgileri elde etmektir:

1. İşletmenin likidite durumu
2. İşletmenin kârlılık durumu
3. İşletmenin sermaye yapısı
4. İşletme aktiflerinin kullanım durumu (Yener 2006).

Bir işletmenin varlığını devam ettirebilmesi ve büyümesi; rakipleriyle baş edebilme yeteneğine, yani rekabet gücüne bağlıdır. İşletmenin rekabet gücünün sağlıklı biçimde tespit edilebilmesi de söz konusu işletmenin finansal performansının ölçülmesi ve analiz edilmesini gerektirmektedir.

Modern dünyada iktisadi işletmelerin toplumsal hayatın yönlendirilmesinde ne kadar merkezi bir öneme sahip oldukları herkes tarafından kabul edilmektedir. Sermaye piyasasının gelişmesi, para-kredi kuruluşlarının fon kullandırmada daha sağlam temellere dayanma ihtiyacı ve işletmelerin büyüme eğilimi günümüzde finansal analizi son derece önemli bir konuma oturtmuştur (Acar 2003).

İşletmelerde sağlıklı karar alma, planlama ve denetim işlevlerinin etkin biçimde yürütülebilmesi düzenli aralıklarla finansal analiz yapılmasını kaçınılmaz kılmaktadır. Bu nedenle işletme yöneticilerinin en önemli sorumlulukları arasında finansal

performansın ölçülmesi ve analizi gelmektedir. Bu sorumluluğun başarılı bir şekilde yerine getirilebilmesi için, işletmenin performansını doğru biçimde yansıtacak verilerin neler olduğu, bunların nasıl toplanabileceği ve toplanan verilerin nasıl değerlendirilmesi gerektiğinin bilinmesi gerekir. Ölçme ve değerlendirme yapıldıktan sonra da bulunan sonuçlar üzerinde düşünmek, şayet performans tatmin edici değilse, daha yüksek bir performans tutturmayı mümkün kılacak önlemler almak, sorumlu bir yöneticiden beklenen başlıca yükümlülükler arasında yer alır. Bu bağlamda bir işletme yöneticisinin kendisine sorması gereken başlıca sorular arasında, işletmenin hali hazırdaki finansal durumunun ne olduğu, gerekirse rakiplerle bir fiyat savaşına girmeye işletmenin finansal kapasitesinin elverip elvermediği, geride bırakılan dönemde işletmenin iyi bir finansal performans gösterip göstermediği veya işletmenin finansal performansının piyasadaki rakiplerin gerisinde kalıp kalmadığı gibi sorular bulunmaktadır. Esas itibarıyla tarımsal ve sınai işletmelerde performans ölçümü ve analizinde aynı yöntem ve oranlar kullanılmakla birlikte, uğraşılan faaliyetin niteliğine bağlı olarak ayrıntılarda kimi farklılıkların olması mümkündür. Örneğin maliyeti oluşturan kalemler doğal olarak tarımsal işletmeler ile sınai işletmelerde ve bankalar gibi finansman kuruluşlarında birbirinden farklıdır (Acar 2003).

3.3.1. Finansal performans analizi için ihtiyaç duyulan veriler

Tipik bir tarımsal işletmenin finansal durumunu doğru biçimde değerlendirebilmek için ihtiyaç duyulan başlıca veriler arasında gelir ve giderler ile faaliyet döneminin başı ve sonuna ait bilanço ile gelir tablosuna ihtiyaç vardır. Bilanço bir işletmenin belirli bir andaki durumunu varlık-kaynak ya da aktif-pasif dengesi içinde gösteren, bir anlamda işletmenin belirli bir andaki ekonomik durumunun fotoğrafını çeken bir tablodur. Söz konusu tablo, işletmenin varlıkları ile borçları ve işletme sahiplerinin işletme üzerindeki haklarının parasal değerlerini gösterir. Bir başka ifadeyle bilanço, bir işletmenin sahibi olduğu değerleri (varlıklar), başkalarına borçlu olduğu kaynakları (yükümlülükler) ve ikisi arasındaki fark olan özvarlığı içerir. Düzenli bilanço hazırlayan işletmeler mali analiz için ihtiyaç duyacakları verilerin pek çoğunu bilançodan bulabilirler. Düzenli bilanço çıkarmayan işletmelerin de performans analizi için ihtiyaç duyulan veri kalemlerini tuttıkları defterler ya da öteki amatör kayıtlarından mümkün olduğunca gerçeğe yakın biçimde hesaplayarak, sağlanan bilgiler ışığında

finansal performans değerlendirmesi yapmaları mümkündür. Bir tarımsal işletmenin finansal durumunun değerlendirilebilmesi için gerekli olan başlıca veriler;

1. Toplam varlıklar (aktifler)
2. Toplam yükümlülükler (pasifler)
3. Öz varlıklar (öz kaynak veya öz sermaye)
4. Toplam gelirler
5. Toplam giderler
6. Net kar olmak üzere belirtilebilir.

Bir kısmı bilanço, bir kısmı da gelir-gider tablosunda bulunabilecek bu büyüklükler aşağıda kısaca açıklanmıştır (Acar 2003).

1. Toplam Varlıklar (Aktifler): Toplam varlıklar ya da aktifler bilançonun hazırlandığı tarih itibariyle işletmenin sahip olduğu tüm kaynakların piyasa değerini gösterir. Aktifler *dönen varlıklar* (kasa bankalardaki kaynaklar, tahviller, alacaklar ve stoklar), *bağlı varlıklar* (iştirakler, diğer aktifler) ve *sabit varlıklardan* oluşur.

2. Toplam Yükümlülükler (Pasifler): Toplam yükümlülükler bilanço tarihi itibariyle işletmenin toplam borçlarının yahut ödeme yükümlülüklerinin değerini gösterir. Bir başka deyişle pasifler işletmeye girdi sağlayanların ve borç verenlerin işletme üzerindeki finansal haklarının göstergesidir. Pasifler de *kısa vadeli borçlar* (cari yükümlülükler) ve *uzun vadeli borçlar* olmak üzere ikiye ayrılır.

3. Öz kaynak (Öz sermaye veya Öz varlık): Öz kaynak, işletme sahiplerinin toplam varlıklar üzerindeki şahsi paylarının değeridir. Öz varlık veya öz sermaye olarak da adlandırılan bu gösterge toplam varlıklar (aktif toplamı) ile toplam borçların arasındaki farka eşittir. Bir işletmenin varlıkları yabancı kaynaklar ve öz kaynaklar olmak üzere iki tür kaynakla finanse edilebilir. Yabancı kaynaklar, işletme sahipleri dışındaki kişi veya kuruluşlardan sağlanan, yani dışarıdan ödünç alınan *kısa vadeli* veya *orta ve uzun vadeli* borçlardır. Öz kaynaklar ise işletme sahiplerinin kendi imkanlarıyla tedarik ettikleri, kendi ceplerinden ayırdıkları kaynaklardır. Dolayısıyla öz sermaye,

işletme sahiplerinin işletmedeki finansal payına, ya da işletme üzerinde sahip oldukları riskin büyüklüğüne işaret etmektedir.

4. Toplam Gelirler: Toplam gelirler işletmenin ürettiği toplam çıktının piyasa değeridir. Satışlardan ve öteki gelir kaynaklarından sağlanan brüt hasıladır. Cari işletme giderleri, vergiler, büyüme harcamaları vb. gibi işletmeye ait masrafları karşılamak üzere ihtiyaç duyulan fonların esas finansman kaynağı toplam gelirlerdir. Gelirlerin “fiilen gerçekleşen” ve “gerçekleşmesi beklenen” gibi değişik bazlarda hesaplanması mümkündür. Dolayısıyla bu göstergenin daha isabetli bilgi verebilmesi için hangi bazda hesaplandığının, yani üretilen malın ne kadarının nakit karşılığı satıldığı, ne kadarının ise halen stoklarda tutulduğunun bilinmesi gerekir. Bu suretle halihazırda elde ne kadar likit kaynağın bulunduğu kolayca anlaşılabilir.

5. Toplam Giderler: Toplam giderler, faaliyet dönemi içinde yapılan, gelir-gider tablosunda da dökümü verilen sabit ve değişken harcamaların toplamı olup, işletmenin söz konusu dönemde yarattığı gayrisafî hasılanın ne kadarlık bir maliyete katlanarak yaratılabildiğinin bir göstergesidir.

6. Net Gelir (Kâr): Net gelir, toplam gelirlerden sabit ve değişken giderler düşüldükten sonra elde kalan gelirdir. Bu, işletme faaliyetinin kârlılığını ölçen temel göstergedir. Tarımsal işletmelerin büyük bölümü aile işletmeleridir. Tarımsal işletmeler için net gelir, ailenin geçim giderleri, vergiler ve sermaye yatırımları gibi giderlerini karşılamak amacıyla kullanabileceği kaynak miktarını gösterir. Doğaldır ki, işletmenin finansal durumunda bir iyileşmeden söz edebilmek için kârın pozitif olması gerekir. Kârın sıfırdan büyük olması halinde, işletme faaliyetinden elde edilen hasıladan faaliyet giderleri (sabit ve değişken giderler) düşüldükten, vergiler ve geçim giderleri karşılandıktan sonra elde bir miktar fazla kaynak kalmış demektir ki, bu kaynak yatırım ve büyüme amacıyla kullanılabilir (Acar 2003).

3.3.2. Finansal performans göstergeleri olarak başlıca oranlar

3.3.2.1. Likidite oranları

Likidite, istenildiği anda nakde çevrilebilme yeteneğidir. Bir varlığın kalitesi ise o varlığın likiditesi ile orantılıdır. Bu da satışa çıkarıldığı anda gerçek değerinden satılma olasılığı ile ifade edilmektedir. İşletmelerin sahip oldukları varlıkların her biri farklı likidite derecesine sahiptir ve varlık kalitesi farklıdır. Örneğin devlet tahvilleri stoklara göre daha kaliteli bir varlıktır, çünkü vadesi geldiğinde kayıtlı değeri üzerinden ödeme yapılacaktır. Stoklar ise satıldıkça ve müşteri fatura tutarlarını öderlerse işletmeye nakit girişi olacaktır. Ayrıca ödememe riski de mevcuttur (Anonim 2008b).

Dönen varlıklar ile kısa vadeli borçlar arasında ilişki kurulurken dönen varlıklar içindeki hesap kalemlerinin likidite derecelerine göre farklı likidite oranları hesaplanmaktadır. Bunlarda en önemli olanlar; (Akgüç 1984).

1. Cari Oran
2. Asit-Test Oranı
3. Nakit Oranı (Anonim 2008b).

Likidite oranları, işletmenin parasal durumunu göstererek, vadesi gelen borçların ödeme olanaklarını saptamaya yardım eder. Başka bir anlatımla, bu oranlar işletmenin kısa vadeli borçlarını ödeyebilme yeteneğinin ölçülmesinde ve çalışma sermayesinin yeterli olup olmadığının belirlenmesinde kullanılır. Gerek işletme yöneticileri ve gerekse işletmeye borç verenler açısından işletmenin borç ödeme kapasitesinin bilinmesi hayli önem taşımaktadır. Bu nedenle işletmenin dönen varlıkları ile kısa süreli borçları arasında bir ilişki kurularak işletmenin kısa süreli borçlarını ödeyebilme kapasitesi belirlenmeye çalışılmaktadır (Arslan 2007). Bu oran işletmenin kasasındaki para ve para benzeri değerlerin işletmenin kısa vadeli borçlarını ne ölçüde karşılayabileceğini gösterir. Para ve benzeri değerlerin kısa vadeli yabancı kaynaklara oranıdır (Anonim 2008b).

Cari Oran: Finansal performans analizlerinde en yaygın kullanılan oranlardan biri olan cari oran dönen varlıkların kısa vadeli borçlara bölünmesiyle elde edilir. Bir başka deyişle cari oran stoklar, nakit ve çeşitli alacaklardan oluşan cari varlıkların, kredi

geri ödemeleri, diğer borçlar, ödenecek vergiler, anapara geri ödemeleri ve kira borçlarından oluşan kısa vadeli borçlara oranıdır. İşletmenin kısa vadeli borçlarını ödeyebilme kapasitesini, ya da paraya çevrilebilir varlıkların cari (içinde bulunan dönemde vadesi dolacak) borçları ne ölçüde karşılayabileceğini gösterir. Bu orana “İşletme Sermayesi Oranı” adı da verilmektedir.

Bununla birlikte cari oran net işletme sermayesi ile birlikte değerlendirilmelidir. Cari oran hesaplanırken dönen varlıkların net tutarı yani aktif düzenleyici karşılık tutarı (stok değer düşüklüğü karşılığı vb.) düşüldükten sonra bulunan tutar hesaplanmalıdır (Anonim 2008b). Cari oran aşağıdaki şekilde hesaplanır.

$$\text{Cari Oran} = \text{Dönen Varlıklar} / \text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}$$

Cari oran her bir liralık borca karşılık kaç liralık dönen varlığın olduğunu gösterir. Gelişmiş ülkelerde bu oranın 2 olması arzu edilirken, gelişmekte olan ülkelerde 1,5 oranı yeterli kabul edilmektedir. Cari oran, oldukça kaba bir ölçü olmasına rağmen bir işletmenin mevcut finansal gücünü gösteren bir gösterge olarak, özellikle işletmeye kredi açanlar açısından yaygın olarak kullanılmaktadır (Akdoğan ve Tenker 1998). Cari oran yorumlanırken sadece orana bakılarak yorum yapılmamalı aşağıda belirtilen faktörler de dikkate alınmalıdır. (Akdoğan ve Tenker 1994).

1. Dönen varlıkların kalitesi (Satışa çıkarıldığında gerçek değerini bulması),
2. İşletmenin tedarik ve satış politikası (vadeli ya da peşin) ve nakit girişlerinin süresi,
3. Kısa vadeli borçların vade dağılımı,
4. İşletmenin finans kurumları karşısındaki kredibilitesi,
5. İşletmenin yer aldığı sektörün durumu,
6. Uzun vadeli borçlanmaların, analiz dönemine rastlayan ana para ve faiz ödemeleri,
7. Stok devir hızı,
8. Alacakların devir hızı
9. Ticari alacakların senetli veya senetsiz oluşu,

10. Mevsimlik hareketlerin işletme üzerindeki etkisi,
11. İşletmenin yer aldığı sektördeki rekabet koşulları,

Likidite Oranı (Asit test oranı): Bu oran, cari oranı tamamlayan, onu daha anlamlı hale getiren bir oran olup, cari varlıklardan stokların çıkarılmasıyla elde edilen değerlerin kısa vadeli borçlara bölünmesiyle bulunur. Asit test oranı cari oranı daha rafine hale getirir. Bunun nedeni, paraya çevrilmesi genellikle öteki cari varlık kalemlerinden daha zor olan stokları devre dışı bırakmasıdır (Akgüç 1984). Stokların paraya çevrilebilme hızının stok devir hızına bağlı olmakla beraber, diğer dönen varlıklara göre daha uzun bir süreyi gerektirmesi işletmenin likidite durumunu değerlendirirken stoklar kalemi dönen varlıklar toplamından çıkarılması değerlendirmenin daha gerçekçi yapılmasını sağlayacaktır (Anonim 2008b).

İşletme satışlarının aniden durması veya yavaşlaması halinde işletmenin kısa vadeli borçlarını nasıl ödeyebileceği düşüncesi ile geliştirilmiş bir orandır. Özellikle satışların azaldığı kriz dönemlerinde stokların artması dönen varlıklar toplamını arttıracığından, cari oran yanıltıcı sonuçlar verebilir (Anonim 2008b). Asit test oranı aşağıdaki şekilde hesaplanır.

$$\text{Asit Test Oranı} = \frac{\text{Dönen Varlıklar} - \text{Stoklar}}{\text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}}$$

Asit test oranı bir bakıma stoklara başvurmadan kısa vadeli borçların ne ölçüde ödenebileceğini açıklar. Bu oranın 1 olması yeterli görülebilir. Bu bir liralık kısa süreli borca karşılık, stoklar hariç, 1 liralık dönen varlık bulunduğunu gösterir (Akdoğan ve Tenker 1998).

Nakit Oran: Nakit Oranı olarak da adlandırılan hazır değerler oranı, para ve benzeri değerlerin kısa vadeli borçları karşılama gücünü gösterir. Hazır değerler oranı, bir işletmenin stoklarının, satışının bir süre tamamen durması veya yavaşlaması ile senetli veya senetsiz alacakların tahsilinin bir süre durması veya zayıflaması durumunda o işletmenin kısa süreli borç ödeme gücünün ne olacağını ölçmeye yarar. Bu oranın %20 den küçük olmasının işletmenin nakit durumunda olumsuzluk ortaya çıkarabileceği

genellikle kabul edilir (Akdoğan ve Tenker 1998). Nakit oranının formülü aşağıdaki gibidir.

$$\text{Nakit oran} = \text{Hazır Değerler} / \text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}$$

3.3.2.2. Faaliyet (etkinlik) oranları

Toplam Aktifler Devir Hızı: Satış hasılatının aktif toplamına bölünmesi yoluyla hesaplanan aktif devir hızı oranı, işletmenin sahip olduğu varlıkların ne kadar etkin biçimde hasıla üretebildiğini gösterir. Oranın yüksekliği iyiye işarettir. Net satışların Ortalama Varlık Tutarına bölünmesi ile elde edilen toplam aktifler devir hızı oranı, varlık kullanımının bir ölçüsü olarak ele alınır (Anonim 2008b). Bu oran aşağıdaki şekilde hesaplanır.

$$\text{Toplam Aktifler Devir Hızı} = \text{Net Satışlar} / \text{Toplam Aktifler}$$

Aktif devir hızı, şirketlerin sahip oldukları varlıklar (Toplam aktifler) ile yarattıkları satış hacmi başarısını ölçen bir orandır. Bu oran bize varlıklara aşırı yatırım yapılıp yapılmadığını gösterir. Aktif toplamı içerisinde duran varlıklar önemli bir yer tutuyorsa aktif devir hızı düşük çıkacaktır. Bu durum daha çok sermaye yoğun sanayi şirketlerinde karşımıza çıkmaktadır (Anonim 2008b).

Buna karşılık sabit yatırımların daha az olduğu işletmelerde (örneğin ticaret veya finans şirketlerinde) bu oranın yüksek çıkması doğaldır. Varlık devir hızı işletmenin karlılığını tespit etmede önemli bir göstergedir. Aktif devir hızı düşme eğiliminde olan şirketlerde bu durum atıl kapasite yüzünden meydana geliyor olabilir (Anonim 2008b).

İşletme Gider Oranı: Toplam işletme giderlerinden amortismanların çıkarılmasından sonra kalan miktarın brüt hasılaya bölünmesiyle elde edilen işletme gider oranı, toplam hasılanın yüzde kaçının işletme giderlerine gittiğini gösterir. Oranın düşük olması arzu edilir bir durumdur. İşletme gider oranının hesabı şöyledir.

$$\text{İşletme Gider Oranı} = (\text{Toplam İşletme Giderleri} - \text{Amortismanlar}) / \text{Brüt Hasıla}$$

Faiz Gider Oranı: Toplam faiz giderlerinin brüt hasılaya oranıdır. Brüt gelirin ne kadarının faiz giderleri için harcandığını, dolayısıyla finansman maliyetinin ne boyutlarda olduğunu gösterir. Finansman maliyetinin düşük olması işletmeler için her zaman tercihe değer bir durumdur. Faiz gider oranının formülü aşağıda verilmiştir.

$$\text{Faiz Gider Oranı} = \text{Toplam Faizler} / \text{Brüt Hasıla}$$

Net Gelir Oranı: Net gelirin brüt hasılaya oranıdır. Toplam brüt hasıladan, faiz giderleri dahil tüm giderler çıktıktan sonra elde kalan net gelir miktarının brüt hasılaya bölünmesiyle elde edilir. Çok benzetmekle birlikte, net gelir oranının kâr marjıyla aynı şey olmadığına dikkat çekmekte yarar vardır. Net gelir oranı aşağıdaki formülle hesaplanır.

$$\text{Net Gelir Oranı} = \text{Net Gelir} / \text{Brüt Hasıla}$$

Stok Devir Hızı Oranı: Varlıkların kullanımındaki verimliliği ölçen bir diğer oran; stokların bir yıl içerisinde kaç defa devrettiğini gösteren stok devir hızıdır (Anonim 2008b). Bu oran aşağıda verilmiştir.

$$\text{Stok Devir Hızı} = \text{Satışların Maliyeti} / \text{Ortalama Stok}$$

Ortalama Stoklar dönem başı ve dönem sonu stok mevcudunun ikiye bölünmesi ile elde edilir. Bir işletme üretimini (faaliyetini) sürdürebilmek amacıyla gerekli üretim girdilerini (hammadde) üretim sürecinde işlemleri tamamlanmamış mamulleri (yarı mamul) üretimini tamamlayıp satış için hazır tuttuğu ürünleri (mamul) stok olarak tutar. Stok devir hızı analizinde amaç stok olarak tutulan bu varlıkların işletme tarafından ne kadar hızla üretim içinde tüketildiği ve satışa hazır hale getirildiğini görebilmektir. Bu şekilde stokların belli bir dönem içinde kaç kere yenilendiği ortaya çıkar. İşletmenin satışlarına nazaran fazla stok bulundurması sonucunda stokların finansmanı, kira, bakım, depolama maliyetleri ile bozulma ve demode olma riskleri vardır. Bu durumda stoklar bir maliyet unsuru oluşturduğu için dönem sonunda oluşacak gereksiz stoklar

nedeniyle ek işletme sermayesi stoklara bağlanacağından işletmelerin likidite yapısı olumsuz etkilenecektir (Anonim 2008b).

Bir dönemin stokları ile satışları arasında kurulacak bağlantı stok devir hızını bulmaya yarar. Bunun için de satılan malın maliyetinin ortalama stoklara bölünmesi gerekir. Stok devir hızı oranı, stokların bir yılda kaç kez satışa konu olduğunu gösterir. Stok devir hızının yüksek çıkması, işletmenin mallarının stokta fazla beklemeden hemen satıldığını ve bu nedenle malların sürümünün iyi olduğunu; düşük bir devir hızı ise, stoklama süresinin uzun ve sürümünün yavaş olduğunu gösterir. Yüksek devir hızı işletmenin fiyat, moda ve talep değişikliklerinden fazla etkilenmediği, likiditesinin yüksek ve varlıkların etkin olduğu anlamına gelir. Dolayısı ile devir hızının yüksek olması işletmenin kazancını artırır, nakit ihtiyacını azaltır. Düşük devir hızı, işletmenin kazancının azaldığı nakit ve finansman ihtiyacını arttırdığı anlamına gelir. Stok devir hızı oranı, kooperatif işletmenin özelliklerine ve uyguladığı satış politikalarına göre farklılık arz etse de, kooperatif işletmenin faaliyet hacmine göre normalin altında olması, kooperatif depolarında fazla stokların bulunduğu ve kooperatifin iyi çalışmadığının bir göstergesi olarak kabul edilmektedir (Demir 2004).

Alacak Devir Hızı: Alacakların devir hızı oranı, işletmenin likidite durumunun ölçülmesinde yararlanılan tamamlayıcı oranlardan birisi olup toplam satışların yüzde kaçının alacaklara bağlandığını göstermektedir. Alacakların devir hızının artışı, işletmenin lehine yorumlanan bir durum olup, işletme sermayesinin alacaklara nispeten az miktarda bağlandığını gösterir. Diğer taraftan alacakların devir hızının azalması, işletme sermayesinin büyük bir bölümünün alacaklara tahsis edildiğini belirtir (Akdoğan ve Tenker 1998). Alacak devir hızı oranı aşağıdaki formülle hesaplanmaktadır.

$$\text{Alacak Devir Hızı Oranı} = \text{Net Satışlar} / \text{Ortalama Alacaklar}$$

3.3.2.3. Borç ödeyebilirlik (kaldıraç) oranları

İşletmenin kaynak yapısının ve uzun vadeli borç ödeme gücünün ölçülmesinde kullanılan oranlar bu grupta toplanmaktadır. Başka bir anlatımla işletmenin öz kaynağının yeterli olup olmadığı, kaynak yapısı içinde borç ve öz kaynağın yeterli olup olmadığı, borç ve öz kaynak dengesi ve öz kaynak olarak yaratılan fonların ne tür dönen varlık ya da duran varlıklara kullanıldığının ölçülmesinde kullanılan orandır (Akdoğan ve Tenker 1998).

Finansal Kaldıraç Oranı: Bu oran, varlıkların yüzde kaçının yabancı kaynaklarla finanse edildiğini gösterir. Başka bir anlatımla, yabancı kaynakların toplam kaynaklar içindeki yüzdesini ifade eder. İşletmeye kredi verenler oranın küçük olmasını arzular. Oranın yüksek olması, firmanın spekülatif biçimde finanse edildiğini, kreditorler açısından güvenlik marjının dar olduğunu, firmanın anapara taksitleri ve faizlerinin ödenmesinde güçlüklerle karşılaşabileceğini ifade eder. Durumun bu sakıncalı yönlerine rağmen işletme sahipleri bu oranın yüksek olmasını isterler. Zira böylelikle borçlanmanın sağladığı kaldıraç faktörüyle kârlılıklarını daha fazla artırebileceklerdir. Gelişmiş ülkelerde bu oranın %50'yi aşması istenir. Ancak ülkemiz açısından ele alındığında, sermaye piyasasının yeterince gelişmemiş olması, oto finansman imkanlarının kısıtlı oluşu gibi nedenlerle oranın %50'yi biraz aşması normal karşılanabilmektedir (Akdoğan ve Tenker 1998). Bu oran aşağıdaki formülle hesaplanır.

$$\text{Finansal Kaldıraç Oranı} = \text{Yabancı Kaynaklar Toplamı} / \text{Aktif Toplamı}$$

Öz Kaynakların Aktif Toplamına Oranı: Varlıkların yüzde kaçının işletme sahip ve ortakları tarafından finanse edildiğini gösteren bir orandır. Oran işletmenin uzun vadeli ödeme gücünü ortaya koyar. Oranın yüksek olması işletmenin uzun vadeli borçlarını ve bunların faizlerini ödemedi herhangi bir güçlükle karşılaşmayacağını belirtir. Bilindiği gibi yatırımların öz kaynaklarla finanse edilmesi emniyeti artırırken, kârlılık oranını da azaltmaktadır. Diğer taraftan yatırımın yabancı kaynaklarla finanse edilmesi durumunda, emniyet payı azalırken, öz sermayenin kârlılık oranı

artabilmektedir. Normal koşullarda bu oranın %50'den büyük olması arzu edilir (Akdoğan ve Tenker 1998).

Kısa Vadeli Yabancı Kaynakların Kaynak Toplamına Oranı: Kısa vadeli borçların toplam pasiflere oranı, toplam yükümlülüklerin ne kadarının kısa vadede ödenmesi gerektiğini gösterir. Oranın düşüklüğü, işletmenin ödeme güçlüğü içine düşme riskini azaltması açısından arzu edilir bir durumdur (Acar 2003).

Kısa vadeli borçlar / Toplam Kaynaklar (veya Aktifler) oranının %30'dan küçük olması gereği batılı finans kuruluşlarınca genel bir kriter olarak benimsenmiş iken, uzun vadeli kaynak temininde güçlük çeken ve enflasyonun yüksek olduğu ülkelerde %50 düzeylerinde seyretmektedir (Anonim 2008b).

Borçlar / Toplam Aktifler Oranı: Toplam borçların toplam varlıklara bölünmesi formülüyle hesaplanan borçlar/aktifler oranı, işletmenin manevra kabiliyetini, varlıkların tümünün satılması halinde işletmenin sahip olduğu finansal yükümlülüklerinin ne kadarını karşılayabileceğini gösterir. Bir diğer deyişle bu oran, bir işletmenin varlıklarının ne kadarını kendisine kredi sağlayan kişi ya da kurumlara borçlu olduğuna işaret eden bir orandır (Acar 2003).

3.3.2.4. Kârlılık oranları

İşletmenin emrine verilmiş olan öz ve yabancı kaynakların, verimlilik derecesinin ölçülmesinde kullanılan oranlar bu grupta toplanmaktadır. İşletmenin bir bütün olarak tüm faaliyetlerinde kârlı çalışıp çalışmadığının belirlenmesinde bu oranlardan yararlanılır (Akdoğan ve Tenker 1998).

Kâr / Brüt Gelir Oranı (Kâr Marjı): Faaliyet dönemi sonunda elde edilen gayrisafi gelirden faiz dışı giderler ile geçim giderleri ve vergiler düşüldükten sonra, kalan kârın brüt hasılaya bölünmesi yoluyla hesaplanan kâr marjı, en önemli kârlılık göstergesidir.

Bu oran işletmenin net satışlarından elde ettiği karın yüzdesini gösterir. Oranın yüksek olması ve yükselme trendi göstermesi işletme için olumlu bir göstergedir. Ancak, diğer gelirlerin (faaliyet dışı gelirler) büyük tutarlara ulaştığı işletmelerde bu oran yanlış değerlendirmelere yol açabilir. Amaç işletmenin faaliyet karlılığını hesaplamak olduğu için diğer gelirler bilanço karından çıkarılarak yeni bir oran hesaplamak ve her iki oran dikkate alınarak değerlendirme yapılmalıdır (Anonim 2008b).

İşletmenin gayrisafi rantabilitesi hakkında bilgi veren bu oranın yeterli olup olmadığı, benzer işletmeler ile karşılaştırmalar yapılmak suretiyle saptanabilir. Oranın yüksek olması veya yükselme eğilimi göstermesi işletmenin lehine yorumlanır (Akdoğan ve Tenker 1998).

Kâr / Aktif Toplamı Oranı: Net işletme kârının toplam varlıklara bölünmesi formülüyle hesaplanan varlık getiri oranı, birim varlık başına işletmenin ne kadar kâr ettiğini gösterir. Aynı sektörde faaliyet gösteren farklı büyüklükteki işletmelerin kârlılık yönünden karşılaştırılmasına imkân verir. Ayrıca, bu ölçüt kullanılarak farklı sahalardaki işletmelerin performans yönünden birbiriyle karşılaştırılması da mümkündür.

Kâr / Öz Sermaye Oranı: Kârın öz sermayeye bölünmesi suretiyle hesaplanan ve birim öz sermaye başına elde edilen net getiriye ifade eden bu oran “öz sermaye getiri oranı” ya da mali rantabilite olarak adlandırılabilir. Mal sahibinin yatırımdan elde ettiği brüt hasıladan ücretler ve faiz giderleri düşüldükten sonra kalan kısmın işe yatırılan sermayeye bölünmesiyle elde edilir. İşletme sahibinin işe yatırmış olduğu paranın ne kadar verimli kullanılabildiğini gösteren kâr / öz sermaye oranı, hisse senetleri (borsa), bono ve vadeli mevduat gibi öteki yatırım alternatiflerinin getirileriyle karşılaştırılmak suretiyle, söz konusu paranın fırsat maliyeti hesaplanabilir. Böylece alternatif yatırım alanları içinde başka bir alana değil de, bu işe yatırım yapmanın ne kadar isabetli olduğu veya olmadığı anlaşılabilir (Anonim 2008b).

Faaliyet Kârının Net Satışlara Oranı: Dönem net kârının net satışlara bölünmesi net kar marjı oranını verir. Oran net karın net satışlar içindeki yüzde payını göstermektedir. Net kar marjı faaliyet karı elde etmiş bir işletmede net satışların etkinliğini ölçmeye yarayan bir orandır. İşletmenin her 1 YTL satıştan ne kadar kar ettiğini gösterir. Fakat dönem net karının tamamının veya büyük bir kısmının faaliyet dışı gelir ve karlardan oluşması halinde bunu söylemek mümkün değildir. Bu oran, faiz ve vergiler dahil olmak üzere bütün giderler karşılandıktan sonraki karlılık yüzdesini verir (Anonim 2008b). İşletmenin, iş hacmi rantabilitesi hakkında bilgi veren bu oran, bir işletmenin esas faaliyetinden ne ölçüde kârlı olduğunun saptanmasında kullanılır. Oranın yüksek olması işletmenin lehine yorumlanır. Diğer bir deyişle faaliyet kârının net satışların yüzde kaç oranında gerçekleştiğini ifade eder (Akdoğan ve Tenker 1998).

3.3.3. Finansal performans analizi sonuçlarının yorumlanması

Finansal performans analizi için ihtiyaç duyulan veriler ve belli başlı oranların ne olduğu gözden geçirildikten sonra, bu bölümde hesaplamaların ve karşılaştırmaların nasıl yapılabileceğine ilişkin bilgi verilmiştir. Ancak, oran analiziyle ilgili hesaplamaların rutin bir işlem olduğu, önemli olanın, bu oranların uygulanacağı doğru verileri içeren finansal tablolar ve raporların hazırlanması olduğu vurgulanmalıdır. Hesaplamalara esas olacak bilgilerin yanlış ya da eksik olması kuşkusuz analizin sağlığını olumsuz etkileyecektir (Acar 2003).

3.3.3.1. Oranların referans değerden düşük veya yüksek olmasının önemi

Finansal yapının sağlamlığından söz edebilmek için inceleme konusu yapılan işletmenin aynı işkolunda faaliyet gösteren benzer işletmelerin ortalamasından daha iyi bir performans sergilemesi gerekmektedir. Finansal sağlamlık göstergeleri ile referans değerler arasındaki büyüklük-küçüklük ilişkisinden hangisinin arzu edilir olduğu göstergenin niteliğine bağlıdır. Bazı durumlarda değeri referans değerden daha yüksek bir gösterge mali bünyenin sağlamlığına işaret ederken, bazı durumlarda da tersine referans değerden daha düşük değerli bir gösterge finansal sağlamlık işareti olarak değerlendirilir. Finansal referans değerler, bir anlamda bir işletmenin rakiplerinden daha iyi performans gösterebilmek için aşmaları gereken hedefleri ifade ederler (Acar 2003).

3.3.3.2. Ortalama performans veya yüksek performansın önemi

İki referans kümesinden ilki olan *ortalama kârlılık* referans değerleri çok sayıda işletmenin gerçekleşen performanslarına ilişkin verilerin ortalamasının alınması suretiyle hesaplanabilecek olan değerlerdir. Bir de *yüksek kârlılık* referans değerleri söz konusudur. Yüksek kârlılık referans değerleri sektördeki işletmelerin kârlılık açısından sıraya dizilmesi ve en tepedeki üçte birlik veya dörtte birlik grubu oluşturan işletmelerin finansal performans göstergelerinin ortalaması alınmak suretiyle hesaplanabilir. Burada altı çizilmesi gereken bir husus, ortalama bir performansın uzun dönemde yeterli olmayacağıdır. Hâlihazırdaki performans ortalamasının çok az üstünde yer alıyorsa, işletme finansal performans açısından çok kısa vadede belki yeterli bulunabilir. İşletmeler için performans hedefi belirlenirken ortalama kârlılık düzeyindeki işletmelerden ziyade, en kârlı işletmelerin performans düzeyini hedef almak her zaman için tercihe değer bir durumdur (Acar 2003).

3.3.3.3. İçe-dönük veya dışa-dönük performans analizlerinin önemi

Performans analizi konusunda işletmelerin önünde esas itibariyle ikisi içedönük, biri de dışa-dönük olmak üzere üç alternatiften söz edilebilir. Bunlardan birincisi, analiz konusu dönemin performansının aynı işletmenin geçmiş yıllarda gösterdiği performansla karşılaştırılmasıdır. Böyle bir karşılaştırma belirli bir işletmenin yıllar itibariyle performansında nasıl bir gelişme olduğunu ortaya koyar. İkinci alternatif, işletmenin bazı anahtar performans göstergelerinin beklenen değerleriyle ilgili projeksiyonlar yapmak ve gerçekleşen değerler ile tahmin edilen değerleri karşılaştırmaktır. Bu yöntemin kullanılması halinde planlanan ve gerçekleşen performans arasındaki farkların nedenleri iyi analiz edilmelidir. Hedeflenen ile gerçekleşen değerler arasındaki farklar, finansal ya da yapısal açıdan işletmenin hangi noktalarda kendisine çeki düzen vermesi gerektiğine işaret edecektir. Sayılan bu iki yöntem işletme performansının değerlendirilmesi konusunda yararlanılabilecek içe-dönük, işletmeyi kendi kendisiyle karşılaştıran yöntemlerdir. Bu çerçevede işletmelerin üçüncü alternatifi dışa-dönük analizdir. İçe dönük değerlendirme yöntemlerinin kuşkusuz önemli yararları vardır. Ancak, bu yöntemler işletmenin rekabet gücü konusunda pek fikir vermezler. Rekabet edebilirlik konusunda iyi bir fikir edinebilmek

için dışa-dönük analiz yapılmalı, yani aynı sektördeki benzer işletmelerin performanslarına bakılarak, işletme ile rakipleri arasında bir performans karşılaştırması yapılmalıdır. Sektörde en tepede yer alan yüksek performanslı birkaç işletme için, içe-dönük analiz gerektiren "işletmenin kendi hedeflerine göre ne durumda olduğu" veya "geçmiş yıllara göre nasıl olduğu" soruları anlamlı olabilir. Ancak, bu tür istisnai konumdaki birkaç işletme dışında kalan büyük çoğunluk için esas olan, "işletmenin durumunun rakiplerine göre nasıl olduğu" sorusunun cevabıdır ki bu cevap ancak dışa-dönük bir analizle bulunabilir (Acar 2003).

3.4. Antalya İli Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinin Mali Yapısı

Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatifleri, 1163 Sayılı Kanun ve bununla ilgili Tüzük gerekse 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu ve 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanununa uygun olarak muhasebe uygulaması yapmalarını zorunlu kılmıştır. Kooperatifler bu uygulama çerçevesinde bilânço usulüne uygun defter tutmakla kooperatifin faaliyet ve sonuçlarının sağlıklı ve güvenilir bir biçimde muhasebeleştirilmesini, mali tablolar aracılığı ile ilgililere sunulan bilgilerin tutarlılık ve mukayese edilebilirlik niteliğini, kayıtların gerçek durumu yansıtmasının sağlanmasını ve kooperatifte denetimin kolaylaştırılmasını sağlamaktadır. Muhasebe uygulamasının ekonomik yönden incelenmesinde kooperatiflerde tutulan defter ve kayıtların amaç ve faydaları;

1. Kooperatif yöneticilerine bilgi vermek
2. Kredi veren kuruluşlara bilgi vermek (Bankalar ve Üst Kuruluşlar)
3. Kooperatif ortaklarına bilgi vermek şeklinde özetlenebilir (Arslan 2007).

1 sıra nolu "Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği" ile bilânço esasına göre defter tutan gerçek ve tüzel kişilere 01.01.1998 tarihi itibarıyla muhasebe işlemlerini yukarıda belirtilen tebliğ kapsamında yer alan açıklamalar doğrultusunda tek düzen hesap planına uyarlayarak yürütmektedirler. Muhasebe Uygulama Genel Tebliğ uyarınca Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatifleri de muhasebe kayıtlarını tekdüzen muhasebe sistemine uygun yapmaktadırlar (Arslan 2007).

Bilanço çeşitli biçimlerde tanımlanmaktadır. Bilanço, bir işletmenin belli bir tarihte sahip olduğu varlıklar ile bu varlıkların sağladığı kaynakları gösteren mali tablodur. Diğer bir tanımlamaya göre de bilanço, bir işletmenin belli bir alandaki mali durumunu gösteren tablodur. T.T.K.’nın 74. maddesinin birinci fıkrasında yer alan tanımlamaya göre de bilanço, envantere gösterilen kıymetlerin tasnifli ve karşılıklı olarak değerleri itibariyle düzenlenmiş hülasasıdır. V.U.K.’nun 192. maddesinde ise “Bilanço, envantere gösterilen kıymetlerin tasnifli ve karşılıklı olarak değerleri itibariyle tertiplenmiş hülasasıdır. Bilanço aktif ve pasif olmak üzere iki tabloyu kapsar. Aktif tablosunda mevcutlar ile alacaklar, pasif tablosunda borçlar gösterilir. Aktif toplamı ile borçlar arasındaki fark, müteşebbisin işletmeye mevzu varlığını teşkil eder. Öz sermaye pasif tablosuna kaydolunur ve bu suretle aktif ve pasif tablolarının toplamları denkleştir. İhtiyatlar ve kâr ayrı gösterilseler dahi öz sermayenin cüzleri sayılırlar.” şeklinde tanımlanmıştır (Arslan 2007).

Kooperatif işletme bilânçosu, aktif varlıklar ve pasif kaynaklar olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Aktifte yer alan varlık kalemleri nakde dönüşmede hızlarına göre en likit kalemde en az likit kaleme doğru sıralanmaktadır (Arslan 2007). Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatiflerince kullanılan bilânço kalemlerinin tanımlamaları Çizelge 3.1’de gösterilmiştir.

Çizelge 3.1. Tarımsal kalkınma kooperatiflerinin bilanço hesapları

Aktif Varlıklar	Pasif Kaynaklar
I. Dönen Varlıklar	III. Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar
A Hazır değerler	A Mali borçlar
B Menkul kıymetler	B Ticari borçlar
C Ticari alacaklar	C Diğer borçlar
D Diğer alacaklar	D Ödenecek vergi ve yükümlülükler
E Stoklar	E Diğer kısa vadeli yabancı kaynaklar
F Gelecek aylara ait gider ve gelir tahakkukları	IV. Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar
G Diğer dönen varlıklar	A Mali borçlar
II. Duran Varlıklar	V. Öz Kaynaklar
A Ticari alacaklar	A Ödenmiş sermaye
B Diğer alacaklar	B Sermaye yedekleri
C Mali duran varlıklar	C Kâr yedekleri
D Maddi duran varlıklar	D Geçmiş yıllar kârları
E Maddi olmayan duran varlıklar	E Geçmiş yıllar zararları
F Gelecek yıllara ait gider ve gelir tahakkukları	F Dönem net kâr / zararı
G Diğer duran varlıklar	

Kaynak: Anonim 2008a.

Aktif Varlıklar

I. Dönen Varlıklar

Dönen varlıklar, nakit olarak kasada ya da bankada tutulan varlıklar ile normal koşullarda en fazla 1 yıl veya kooperatif işletmenin normal faaliyet dönemi içinde paraya çevrilmesi veya tüketilmesi öngörülen varlık unsurlarını kapsar. Bu hesap grubu: Hazır Değerler, Menkul Kıymetler, Ticari Alacaklar, Diğer Kısa Vadeli Alacaklar, Verilen Kredilerden Alacaklar, Stoklar, Gelecek Döneme Ait Giderler ve Gelir Tahakkukları ile Diğer Dönen Varlıklar şeklinde bölümlenir (Arslan 2007).

A. Hazır değerler: Bu grup, nakit olarak elde veya bankada bulunan varlıklar ile istenildiği zaman değer kaybına uğramadan paraya çevirme imkânı bulunan varlıkları (Menkul kıymetler hariç) kapsar (Arslan 2007).

B. Menkul kıymetler: Menkul kıymetler, faiz geliri veya kâr payı sağlamak veya fiyat değişmelerinden yararlanarak kârlar elde etmek amacı ile geçici bir süre elde tutulmak üzere alınan hisse senedi, tahvil, hazine bonosu, finansman bonosu, yatırım

fonu katılma belgesi, kâr-zarar ortaklığı belgesi, gelir ortaklığı senedi gibi, menkul kıymetler ile bunlara ait değer azalma karşılıklarının izlenmesi amacıyla kullanılır (Arslan 2007).

C. Ticari alacaklar: Bir yıl içinde paraya dönüşmesi öngörülen ve işletmenin ticari ilişkisi nedeniyle ortaya çıkan senetli ve senetsiz alacaklar bu hesap grubunda gösterilir. Ticari ilişkilerden dolayı ana kuruluş, iştirak ve bağlı ortaklıklardan olan alacaklar varsa, bu grup da ki ilgili hesapların ayrıntılarında açıkça gösterilir (Arslan 2007).

D. Diğer alacaklar: Bu hesap grubu; herhangi bir ticari nedene dayanmadan meydana gelmiş ve en çok bir yıl içinde tahsil edilmesi düşünülen senetli, senetsiz alacaklar ile bu gruba ait şüpheli alacak ve şüpheli alacak karşılığının izlenmesini sağlar (Arslan 2007).

E. Stoklar: İşletmenin satmak, üretimde kullanmak veya tüketmek amacıyla edindiği, ilk madde ve malzeme, yarı mamul, mamul, ticari mal, yan ürün, artık ve hurda gibi bir yıldan az bir sürede kullanılacak olan veya bir yıl içerisinde nakde çevrilebileceği düşünülen varlıklardan oluşur. Faturası gelmemiş stoklar ilgili buldukları kalemin içinde gösterilir (Arslan 2007).

F. Gelecek aylara ait giderler: Gelecek aylara ait giderler içinde bulunulan dönemde ortaya çıkan, ancak gelecek dönemlere ait olan giderler ile faaliyet dönemine ait olup da kesin borç kaydı hesap döneminden sonra yapılacak gelirlerden oluşur (Arslan 2007).

G. Diğer dönen varlıklar: Yukarıda belirtilen bölümlere girmediği için özellikle kendi bölümlerinde, tanımlanmamış olan diğer dönen varlık kalemleri bu grupta yer alır (Arslan 2007).

II. Duran Varlıklar

Duran varlıklar, bir yıldan veya bir normal faaliyet döneminden daha uzun sürelerle, işletme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi için kullanılmak amacıyla elde edilen ve ilke olarak bir yılda veya normal faaliyet dönemi içinde paraya çevrilmesi veya tüketilmesi öngörülmeleyen varlıkları kapsar. Duran Varlıklar, Ticari Alacaklar, Diğer Alacaklar, Mali Duran Varlıklar, Maddi Duran Varlıklar, Maddi Olmayan Duran Varlıklar, Özel Tükenmeye Tabi Varlıklar, Gelecek Yıllara Ait Giderler ve Gelir Tahakkukları ve Diğer Duran Varlıklar olarak bölümlenir (Arslan 2007).

A. Ticari alacaklar: Bu grupta, bir yıldan fazla uzun vadeli senetli ve senetsiz ticari alacaklar izlenir. Vadesi bir yılın altına düşenler, dönen varlıklar içerisindeki ilgili hesaplara aktarılır. Ticari ilişkilerden dolayı ana kuruluş iştirak ve bağı ortaklıklardan olan alacaklar varsa, bu gruptaki ilgili hesapların ayrıntılarında gösterilir (Arslan 2007).

B. Diğer alacaklar: Herhangi bir ticari işleme dayanmadan meydana gelmiş ve bir yıldan uzun sürede tahsil edilmesi düşünülen alacakları kapsar. Vadesi bir yılın altına düşenler dönen varlıklar içerisindeki ilgili hesaplarına aktarılır (Arslan 2007).

C. Mali duran varlıklar: Uzun vadeli amaçlarla veya yasal zorunluluklar nedeniyle elde tutulan uzun vadeli menkul kıymetlerle veya paraya dönüşme niteliğini kaybetmiş uzun vadeli menkul kıymetler bu grupta izlenir. Ayrıca, diğer bir işletmeye veya bağı ortaklığa ortak olmak amacıyla edinilen sermaye payları da bu grupta yer alır (Arslan 2007).

D. Maddi duran varlıklar: İşletme faaliyetlerinde kullanılmak üzere edinilen ve tahmini yararlanma süresi bir yıldan fazla olan fiziki varlık kalemlerinin ve bunlarla ilgili birikmiş amortismanların izlendiği hesap grubudur (Arslan 2007).

E. Maddi olmayan duran varlıklar: Herhangi bir fiziksel varlığı bulunmayan ve işletmenin belli bir şekilde yararlandığı veya yararlanmayı beklediği aktifleştirilen

giderler ile belli koşullar altında hukuken himaye gören haklar ve şerefîyelerin izlendiği hesap grubudur (Arslan 2007).

F. Gelecek yıllara ait giderler ve gelir tahakkukları: Bu grup, içinde bulunan dönemde ortaya çıkan ancak gelecek yıllara ait olan giderler ile faaliyet dönemine ait olup da ileriki yıllarda tahsil edilebilecek gelirlerden oluşur (Arslan 2007).

G. Diğer duran varlıklar: Bundan önceki bölümlerde sayılan duran varlık kalemlerine girmeyen özellikle kendi bölümlerinde tanımlanmamış olan diğer duran varlık kalemleri bu grupta yer alır (Arslan 2007).

Pasif Kaynaklar

III. Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar

Kısa vadeli yabancı kaynaklar, dönen varlıkların ayrılmasında kullanılan ölçüye uygun olarak, en çok bir yıl veya işletmenin normal faaliyet dönemi sonunda ödenecek yabancı kaynakları kapsar. Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar, Mali Borçlar, Ticari Borçlar, Diğer Borçlar, Alınan Avanslar, Ödenecek Vergi ve Diğer Yükümlülükler, Borç ve Gider Karşılıkları, Gelecek Aylara Ait Gelirler ve Gider Tahakkukları ile Diğer Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar şeklinde bölümlenir (Arslan 2007).

IV. Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar

Uzun vadeli yabancı kaynaklar, Mali Borçlar, Ticari Borçlar, Diğer Borçlar, Alınan Avanslar, Borç ve Gider Karşılıkları ile Diğer Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar şeklinde bölümlenir (Arslan 2007).

A. Mali borçlar: Kredi kurumlarına olan kısa vadeli borçlar ile kısa vadeli para ve sermaye piyasası araçları ile sağlanan krediler ve vadesine bir yıldan daha az bir süre kalan uzun vadeli mali borçların anapara taksit ve faizlerini kapsar (Arslan 2007).

V. Öz Kaynaklar

İşletme sahip veya ortaklarının bilanço tarihinde işletmeye yapmış oldukları sermaye yatırımlarının tutarını gösteren ödenmiş sermaye ile Sermaye Yedekleri, Kâr Yedekleri, Geçmiş Yıllar Kârları, Geçmiş Yıllar Zararları, Dönemin Net Kâr veya Zararını kapsar (Arslan 2007).

A. Ödenmiş sermaye: İşletmeye tahsis edilen veya işletmelerin ana sözleşmelerinde yer alan ve Ticaret Siciline tescil edilmiş bulunan sermaye tutarı bu hesapta yer alır. Kayıtlı sermaye sistemine alınan ortaklıklarda çıkarılmış sermaye gösterilir. Kayıtlı sermaye tavanı ayrıca dipnotlarda belirtilir (Arslan 2007).

B. Sermaye yedekleri: Hisse senedi ihraç primleri, iptal edilen ortaklık payları ve yeniden değerlendirme değer artışları gibi sermaye hareketleri dolayısıyla ortaya çıkan ve işletmede bırakılan tutarların izlendiği hesap grubudur (Arslan 2007).

C. Kâr yedekleri: Kanun, ana sözleşme hükümleri ya da ortaklıkların yetkili organları tarafından alınan kararlar uyarınca, dağıtılmamış ya da işletmede alıkonulmuş kârlar bu hesap grubunda gösterilir (Arslan 2007).

D. Geçmiş yıllar kârları: Geçmiş faaliyet dönemlerinde ortaya çıkan ve işletme sahibine veya ortaklarına dağıtılmamış bulunan kârlardan ilgili yedek hesaplarına alınmayan tutarların izlendiği hesaptır (Arslan 2007).

E. Geçmiş yıllar zararları: Geçmiş faaliyet dönemlerinde ortaya çıkan dönem net zararlarının izlendiği hesaptır (Arslan 2007).

F. Dönem net kârı (zararı): Bu grup işletmenin nihai faaliyet sonucunu gösteren hesapları kapsar (Arslan 2007).

4. TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFLERİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİ

4.1. Kooperatifçiliğin Tanımı ve Yararları

Kooperatif sözcüğünün aslı Latince'den gelmektedir. Co + operative kelimelerinden kurulan bu sözcük; Co = ile, birlikte ve operative = çalışma anlamına gelmektedir. Cooperation; birlikte hareket etme veya işbirliği demektir. Bu noktadan hareketle kooperatif, sözcük olarak işbirliği anlamına gelmektedir (Arslan 2007). Geniş anlamda ise kooperatif; ortak ekonomik, sosyal, kültürel istek ve ihtiyaçlarını demokratik şekilde idare edilen bir kurum üzerinden karşılamak üzere bir araya gelen gönüllü insanlardan oluşan topluluktur (Anonim 2005a).

Kooperatifçilikle ilgili ortak özellikler;

1. Ekonomik iş birliği esas olması,
2. Ortaklar hem girişimci hem de bu girişimden yararlanıcı olması,
3. Kişiler gönüllü olarak bu organizasyonların içerisinde yer alır olması,
4. Hak ve yükümlülüklerde eşitliğin esas olması,
5. Sermayesine bakılmaksızın her ortak bir oy hakkına sahip olarak yönetimde söz sahibi olması,
6. Diğer şirketlere göre sermayesinin daha az etkin olmasıdır (Arslan 2007).

Ülkemizde de diğer gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi kooperatifçilik, bu güne kadar toplumun dengeli kalkınmasına yönelik araçlardan biri olarak kullanılmaktadır. Kooperatifçiliğin öneminin daha iyi anlaşılması için, kooperatiflerin sağladıkları yararlar hakkında bilgi vermekte fayda vardır. Kooperatifler;

1. Üretim girdilerinin ucuz ve daha kaliteli olarak sağlamada yardımcı olurlar.
2. Ürünlerin değerlendirilmesi, depolanması, taşınması gibi pazarlama hizmetlerinin yapılmasına olanak sağlarlar.
3. Üretici – tüketici arasında pazarlama zinciri kurarak aracı kârların ortaklara geçmesini sağlamada önemli etkendirler.

4. Üreticiye kısa, orta ve uzun vadeli krediler sağlamada yardımcı olurlar.
5. Pazarlarda fiyat sisteminin iyi işlemlerini sağlamada yardımcı olurlar.
6. Üyelerin ürettikleri malların iç ve dış pazarlamasına yardımcı olurlar.
7. Ortaklarına her türlü tüketim maddelerini ucuz ve kaliteli şekilde sağlarlar.
8. Bireylerin tek başına yapamayacakları işlerin birlik ve dayanışma ile başarmalarını, ekonomik yönden güçsüz bireylerin, bu birleşme ile güçlenmelerini ve böylece sosyal refahın bütün topluma yayılmasını gerçekleştirmede yardımcı olurlar.
9. Küçük sermayeleri toplayarak, meydana gelen büyük kaynaklarla büyük yatırım gerektiren işlerin yapılmasına yardımcı olurlar.
10. Doğrudan ve dolaylı yoldan istihdama katkıda bulunarak işsizliğin önlenmesine kaynak teşkil ederler.
11. Genel kurullarca seçilen üyeler tarafından yönetilen kooperatifler, halkın demokrasi yolunda yetişmesine yardımcı olurlar.
12. Kooperatifler birer eğitim kurumudur, bir araya gelen ortakların eğitim seviyelerinin yükseltilmesi yolunda önlemler alabilmektedirler (Arslan 2007).

Kooperatifler ülkemizin ekonomik ve sosyal kalkınması için önemlidir. 1163 Sayılı Kooperatifler Kanununa göre tarımsal amaçlı kooperatiflerin kuruluş, organizasyon ve denetim görevi Tarım ve Köyişleri Bakanlığına verilmiştir. 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu'na göre kuruluşu yapılan tarımsal amaçlı kooperatifler şunlardır:

1. Tarımsal Kalkınma Kooperatifi
2. Sulama Kooperatifi
3. Su Ürünleri Kooperatifi
4. Pancar Ekicileri Kooperatifi

4.2. Türkiye’de Kooperatifçiliğin Gelişimi

Ülkemizde ki kooperatifçilik hareketi de adı "Kooperatif" olmasa bile çalışma sistemi itibariyle aynı olan Memleket Sandıkları'nın kurulmasıyla 1863 yılında başlamıştır. Memleket sandıkları tarımsal üretim ve tarımsal krediyi konu almıştır. Tarımsal kredi temini konusundaki çiftçilerin sıkıntısını tespit eden Mithat Paşa (1822–1884) Niş Valiliği sırasında Memleket Sandıklarının kurulmasını sağlamıştır. Memleket Sandıkları 1883 yılında Menafi Sandıklarına, 1888 yılında da bir nizamname ile aynı görevleri icra etmek üzere Ziraat Bankasına dönüştürülmüştür. 1915 yılında "Kooperatif Aydın İncir Müstahsilleri Ortaklığı" unvanı altında ülkemizde ilk tarım satış kooperatifinin kuruluşu gerçekleştirilmiştir. Kurtuluş Savaşının zorlukları karşısında bu kuruluşlar 1919'da faaliyetlerini durdurmuşlardır. Ancak, 1924'den sonra Kooperatifçilik hareketinde yeni ve daha canlı bir gelişme başlamıştır. Cumhuriyet dönemindeki kooperatifleşme iki bölümde incelenmektedir (TEDGEM 1995). Bunlar;

1. Planlı dönem öncesi kooperatifçilik hareketi (1923–1960).
2. Planlı dönem sonrası kooperatifçilik hareketi (1961 ve sonrası).

1. Planlı dönem öncesi (1923–1960) kooperatifçilik hareketi

Cumhuriyetin ilanından hemen sonra ilk kooperatifler kanunu diyebileceğimiz 21.4.1924 tarihli ve 498 sayılı "İtibari Zirai Birlikleri (Kooperatifleri) Kanunu" yürürlüğe konulmuştur. Bugünkü anlamıyla tarım kredi kooperatifleri kanunu olmaktadır. Bu kanuna dayalı olarak 1927 yılında İzmir'de "İtibari Zirai Birliği" kurulmuştur. 1925 yılında Ankara'da Atatürk'ün de kurucu ortağı olduğu "Ankara Memurin Erzak Kooperatifi" kurulmuştur. 1926 yılında ticari faaliyetleri düzenlenmek amacıyla çıkarılan Ticaret Kanununda kooperatifler "Ticaret Ortaklığı-Kooperatif Şirket" olarak tarif edilmiştir. 1936 yılında Silifke kazası Tekir Çiftliği Tarım Kredi kooperatifi kurulmuştur. Kooperatifçilik çalışmaları 1950'li yıllardan itibaren bir canlılık sürecine girmiştir. Nitekim, ilk olarak 1961 Anayasası'nda kooperatifçiliğe yer verilmiştir (TEDGEM 1995).

2. Planlı dönem sonrası (1961 ve sonrası) kooperatifçilik hareketi

Bu dönemin en önemli özelliği, kooperatifçilik konusunun ilk defa Anayasada yer almış olmasıdır. Nitekim, 1961 Anayasa'sının 51. maddesinde "Devlet kooperatifçiliğın gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır" hükmüne yer verilmiştir. I. Beş Yıllık Kalkınma Planından başlayarak günümüze kadar olan dönemde kooperatifleşmenin öneminin kırsal kesime anlatılmasını kolaylaştırmak bakımından devlet çeşitli proje ve modeller geliştirmiştir. Bu modellerin ilki tek tip çok amaçlı kooperatif dediğimiz "Köy Kalkınma Kooperatifi" modelidir. Köy Kalkınma Kooperatiflerinin kurulmasına 1964 yılında başlanmıştır. Köy Kalkınma Kooperatiflerince uygulanacak projelere kaynak temin etmek için "Dış Ülkelere İşçi Göndermede Kooperatif Kuran Köylülere Öncelik Tanıma Projesi" geliştirilerek yürürlüğe konulmuştur. 1965–1974 yılları arasında 1204 kooperatif projesine 42.277 kişilik işçi kontenjanı tahsisi yapılmıştır. 1969 yılında 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu yürürlüğe konulmuştur. Bu kanunla kooperatifçilik çalışmalarında konu bazında ihtisaslaşma eğilimi başlamıştır. Ancak, 1163 sayılı kanuna göre, kurulan kooperatifleri tarımsal amaçlı kooperatifler ve tarım dışı amaçlı kooperatifler olarak ikiye ayırmak gerekecektir. Bugün, tarımsal amaçlı kooperatifler Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ile tarım dışı kooperatifler ise Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ile ilgilendirilmiştir (TEDGEM 1995).

1980 ihtilalinden sonra ülkemizdeki kooperatifçiliğın demokratik gelişimi durdurulmaya çalışılmış ve bunda da belirli düzeyde başarılı olunmuştur. Fakat 1990'lı yıllardan sonra kooperatif ve ortaklarının sayısı artmış ve özellikle de üst örgütlenmedeki demokratik gelişmeler önlenememiştir (Arslan 2007).

4.3. Türkiye'de Kooperatifçiliğın Bugünkü Durumu

Türk Kooperatifçiliği, yüzyılı aşan kooperatifçilik geçmişine karşın ülkemizde yeterince gelişme olanağı bulamamıştır. Günümüz Türkiye'sinde kooperatiflerin sorunları oldukça fazla ve çok boyutludur. Devlet desteğinin yetersiz oluşu, ortak - kooperatif ilişkilerinin zayıf oluşu, üretici ve tüketicilerde örgütlenme bilincinin tam olarak oluşmaması, ortakların, kooperatif yöneticilerinin ve kamuoyunun kooperatifçilik

ilkeleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması gibi sorunlar kooperatifçilik hareketinin gelişmesini engellemektedir Türkiye’de kooperatifçiliğin tam anlamıyla anlaşılıp istenilen düzeyde gelişmemesinin diğer bir nedeni de, günlük politikalardan ve hükümet değişikliklerinden etkilenmeyen bir kooperatifçilik politikasının uygulanamayışından kaynaklanmaktadır (Arslan 2007). Bununla birlikte, son yıllarda kooperatif ortaklarında örgüt bilinci ve ortak davranış kültürü gelişmeye başlamıştır (İnan 2006).

Gelişmiş ülkelerin durumlarına bakıldığında; bu gelişmenin kamu ve özel sektörün yanı sıra, en az onlar kadar güçlü kooperatifçilik sektörünün de bulunduğu üçlü sektörle mümkün olabildiği görülmektedir. Bu ülkelerde kalkınmanın, tam bir uyum ve denge içinde oluşturulmasıyla kısa ve uzun vadeli planlar hazırlanmakta ve bu üç sektörün başarılı olabilmesi için gerekli ortam yaratılmaktadır. Diğer taraftan, özel sektörün kâr amacına karşın, kamu sektörünün sosyal amaçlı yatırımlara dönük oluşu, kooperatif sektörünün ise maliyeti azaltıcı ve sosyal amaçlı yatırımları hedef alıcı yönüne özellikle dikkat edilerek bunların dengeli bir şekilde birleştirilmesine ve aynı hedefe yöneltilmesine gerekli özen gösterilmektedir.

Türkiye’de ise uygulamanın bu görüş ve düşünceye uyduğu söylenemez. Ülkemizde kendi olanaklarıyla zor koşullarda ilerlemeye çalışan kooperatifleşme hareketi, ekonomide üçüncü bir sektör olarak yer alamamıştır. Bu özellik kooperatiflerin gelişmesi için alınması gereken tedbirlerin gerektiği şekilde ve zamanında alınamamasından kaynaklanmaktadır. Diğer taraftan; kooperatifçiliğimizin geliştirilmesine yönelik uzun vadeli planların bulunmayışı ve bugüne kadar konuya gerekli önemin verilemeyişi kooperatiflerin gelişmesini geciktirmekte, hatta engellemektedir.

Ülkemizde çok sayıda aynı amaçlı kooperatifin bulunması, kooperatifçilik güç birliği ilkesine aykırı düşmekte ve iktisadi yönden çok zayıf olan ortaklarını zor durumda bırakarak, kooperatiflerin gelişmelerine engel olmaktadır. Halbuki devletin, ekonomik ve kültürel seviyeleri henüz ideal kooperatifçilik için yeterli bulunmayan kooperatif ortaklarına öncülük etmesi ve kooperatifçiliğimizin gelişmesi için; ülke

gerçeklerine uygun, uzun vadeli programlara göre kurulacak kooperatifleri özendirici her türlü yardım yapması, başta gelen görevleri arasında yer almalıdır (Arslan 2007).

2007 yılında Türkiye’de toplam 89.609 kooperatifin 8.512.209 adet ortağı vardır. 632 Kooperatif birliğinin 22.050 ortağı ve 13 Merkez birliğinin ortak sayısı da 240’ dır. Tarımsal amaçlı kooperatiflerin sayısı 12.643 olup toplam içindeki payı %14’ dür. Tarımsal kooperatiflerdeki ortak sayısının toplam ortak sayısı içindeki oranı %54 dür (Çizelge 4.1).

Çizelge 4.1. Türkiye'deki kooperatiflerin mevcut durumu (2007)

Kooperatifler	Kooperatif ve Birlikleri Düzenleyen Yasalar	Birim Kooperatif Sayıları	Birim Kooperatif Ortak Sayıları	Kooperatif Birlikleri Sayısı		Kooperatif Merkez Birlikleri Sayısı		
				Birlik Sayısı	Kooperatif Sayısı	Birlik Sayısı	Ortak Birlik Sayısı	
Tarımsal Amaçlı Kooperatifler	1.Tarımsal Kalkınma Kooperatifi (*)	1163,3476 ve 5146 SY	7.404	790.127	82	3.844	4	82
	2.Su Ürünleri Kooperatifi	"	517	28.144	13	178	1	13
	3.Sulama Kooperatifi	"	2.410	285.215	11	644	1	11
	4.Pancar Ekiciler Kooperatifi	"	31	1.587.486	1	31	0	0
	5.Tarım Kredi Kooperatifi	1581, 3223 ve 5330 SY	1.855	1.256.877	16	1.926	1	16
	6.Tarım Satış Kooperatifi (**)	2834, 3186 ve 4572 SY	355	675.777	17	330	0	0
	7.Tütün Tarım Satış Kooperatifi (***)	1196 ve 4572 SY	71	27.860	0	0	0	0
	1. Ara Toplam		12.643	4.651.486	140	6.953	7	122
Tarım Dışı Kooperatifler	8.Konut Yapı Kooperatifleri	1163, 3476 ve 5146 SY	61.053	2.251.426	383	12.342	3	64
	9.Esnaf ve sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifi	"	995	653.131	33	1.102	1	32
	10.Hamallar Taşıma Kooperatifi	"	10	547	0	0	0	0
	11.İşletme Kooperatifleri	"	483	76.173	0	0	0	0
	12.Eğitim Kooperatifleri	"	27	2.430	0	0	0	0
	13.Küçük Sanat Kooperatifi	"	345	11.414	5	14	0	0
	14.Küçük sanayi Sitesi Yapı Kooperatifi	"	1.109	140.006	5	232	0	0
	15.Motorlu Taşıyıcılar Kooperatifi	"	6.292	193.252	33	595	1	13
	16.Sigorta Kooperatifi	"	1	0	0	0	0	0
	17.Tedarik ve Kefalet Kooperatifi	"	8	617	0	0	0	0
	18.Temin ve Tevzii Kooperatifi	"	353	23.384	0	0	0	0
	19. Toplu İşyeri Yapı Kooperatifi	"	1.960	120.303	6	116	0	0
	20.Turizm Geliştirme kooperatifi	"	406	18.157	3	32	0	0
	21.Tüketim Kooperatifi	"	3.334	321.652	19	218	1	9
	22.Üretim ve Pazarlama Kooperatifi	"	502	26.229	5	446	0	0
	23.Yardımlaşma Kooperatifi	"	16	18.983	0	0	0	0
	24.Yayincılık Kooperatifi	"	39	861	0	0	0	0
	25.Yaş Sebze ve Meyve Kooperatifi	"	33	2.158	0	0	0	0
	26.Eğitim, Üretim ve İşletme Kooperatifi (****)	"	0	0	0	0	0	0
	2.Ara Toplam		76.966	3.860.723	492	15.097	6	118
Toplam	Genel Toplam (1+2 AT)		89.609	8.512.209	632	22.050	13	240
	Türkiye Milli Kooperatifler Birliği	1163, 3476 ve 5146 SY					1	12

(*) Birliklerin 15'i KÖY-KOOP, 10'u Tarım, 32'si Hayvancılık, 18'i Ormancılık ve 7'si Çay üretimi alanındadır.

(**) Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın ilgi alanında olup, 25 adet Bağımsız Tarım Satış Kooperatifi Toplama dâhildir.

(***) 4572 Sayılı yasa ile bu kooperatifler, Tarım Satış Kooperatifleri ile birleştirilmiştir.

(****) Milli Eğitim Bakanlığı Kooperatifçilik Eğitim Projesi (KOOPEP 2000) ile kurulması öngörülmüştür.

KAYNAK: 1. Anonim 2007a.
2. Anonim 2007b.

4.4. Türkiye’de Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinin Önemi ve Desteklenmeleri

1163 Sayılı kooperatifler kanununun 25 maddesini değiştiren 3476 sayılı kanun 1998 yılında yürürlüğe girmiş ve daha önce yürürlükte olan 9 çeşit kooperatif ana sözleşmesi Tarımsal Kalkınma, Sulama, Su Ürünleri ve Pancar Ekicileri olmak üzere 4 örnek ana sözleşme de toplanmıştır. Ülkemizde kırsal alandaki kaynakların ekonomiye kazandırılmasında, üretilen ürünlerin değerlendirilmesine yönelik tarımsal sanayi tesislerin gerçekleştirilmesinde ve kırsal alandan metropollere olan göçün önlenmesinde Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinin yeri ve önemi büyüktür (İnan vd 2000).

Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri'nin amaçları;

1. Ortaklarının tarımsal üretimlerini geliştirmek,
2. İhtiyaçları ile ilgili temin, tedarik, işletme, pazarlama ve değerlendirme faaliyetlerinde bulunarak makro ve mikro ölçekli projeler uygulamak,
3. Ortaklarının ekonomik ve sosyal yönden gelişmelerine yardımcı olmak, ekonomik gücünü arttırmak,
4. İş sahası temin etmek (Anonim 2004a),
5. Ortakların ekonomik gücünü arttırmak için tabii kaynaklardan faydalanmak,
6. EI ve ev sanatları ile tarımsal sanayinin gelişmesini sağlayıcı tedbirleri almaktır.
7. Tarımsal Kalkınma Kooperatifi çalışma konularından ortaklarına faydalı olabilecek herhangi birini/birkaçını seçer ve bu konuda en iyi şekilde hizmet vermeye çalışır (Anonim 2005a).

Ülkemizde kurulan Tarımsal Kalkınma Kooperatif sayısı 1974 yılında 6000’e çıkmış, 1990 yılında 3520’ ye düşmüş ve 2007 yılında 7404’e yükselmiştir. Kurulan kooperatif sayılarındaki bu dalgalanmaların sebeplerinin çok iyi irdelenmesi, bazı kesimlerin kooperatifler başarılı olamıyor ön yargısına yanıt getirilmesi açısından çok önemlidir. 1973 yılından itibaren dış ülkelerin işçi talebini kesmeleri ve 1988 yılında çıkarılan 3476 sayılı yasa ile 2 yıl içerisinde intibak zorunluluğu getirilmesi sebebiyle kooperatif sayısı 1990 yılında 3520 ‘ye düşmüştür. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğünün” Tarımsal Kooperatiflere Yapılacak Devlet Yardımı Yönetmeliği”nde yapmış olduğu değişiklikle beraber, 1990 yılından

itibaren üretim ünitelerinin Ortakların Mülkiyetinde olan, Ortaklar Mülkiyetinde Damızlık Sığırcılık, Süt Sığırcılığı, Besi Sığırcılığı, Seracılık, Arıcılık ve Mantarcılık projeleri uygulanmaya konulmuş ve bu projeler, kooperatifçilik ilkelerinden en önemlisi olan risturn ilkesinin çakışması sebebiyle çok başarılı olmuş ve çiftçilerimizde, özellikle hayvancılık projelerinin uygulaması yönünde büyük istek uyandırmıştır (İnan vd 2000).

Tarımsal kalkınmanın önemli bir aracı olarak benimsenmiş ve geçmiş dönemlerde hükümetlerce bir ölçüde desteklenmiş olan kırsal alandaki üretici kooperatifleri günümüzde gerek ekonomik sistemdeki yapısal ve siyasal değişiklikler, gerekse bu örgütlerin işleyişiyle ilgili yasaların yetersizliği ve yukarıda sıralanan sorunlar sonucu geri planda kalmış, bir kısmı amaçlarından uzaklaşmış ve işlevselliğini yitirmiştir. Devletin, kooperatifçiliği destekleyen politikalarının olmayışı da kooperatifler için bir dezavantaj olmaktadır. Teknik yardım, eğitim ve proje kredisi gibi desteklerden yoksun kırsal kooperatiflerin çoğu çeşitli sorunlarla iç içe yaşayarak ekonomik yaşamlarını sürdürmeye çalışırken, bir kısmı da tabela kooperatifi konumuna düşmüştür (İnan vd 2000).

Türkiye’de henüz kırsal kesimde kooperatifleşme istenilen düzeye ulaşamadığından, tarım ürünleri piyasaları düzenlenememekte, gerek toptan ve gerekse perakende fiyatlar kontrolsüz arzadaki değişikliklere bağlı olarak şiddetli dalgalanmalar göstermektedir. Hükümetler tarımda arzı kontrol altına alabilecek özerk ve bağımsız üretici örgütlerini destekleyici politikalar üretmediğinden ve bu nedenle de tarım kooperatifleri arzı kontrol altına alabilecek bir pazar payına ve ekonomik güce ulaşamadıklarından, fiyatlardaki istikrarsızlık sorununun daha bir süre devam edeceği söylenebilir. Özel sektör ayağı güçlü, kooperatif sektör ayağı zayıf bir ekonomi sağlıksız bir yapıdır. Ekonomik yapının sağlıksız olması doğal olarak sağlıksız siyasal sonuçlara neden olmakta ve bundan en büyük zararı da üreticiler ve dolayısıyla tüketiciler görmektedir. Devlet güdümü ve desteğindeki kooperatiflerin finansman ve diğer bazı sorunları yapılan mali yardımlarla bir ölçüde çözülebiliyorsa da, köy kalkınma kooperatiflerinin aşağıda sıralanan sorunlarını kısa dönemde çözmek mümkün görülmemektedir (İnan vd 2000).

1. Kooperatifler finansman ve nitelikli eleman sorunları nedeniyle etkin ve verimli hizmet üretememektedirler.
2. Kooperatiflerde hizmet önceliği doğal olarak ortaklardır. Ama bu hizmetler ne yazık ki bir yığın yokluk içinde sınırlı olmaktadır.
3. Ekonomik güçleri sınırlı olan kooperatiflerin pazarlama ile ilgili ürün işleme, depolama ve taşıma gibi fiziksel hizmetleri gereği gibi yerine getirememektedirler.
4. Kooperatifler genelde sınırlı ve dar alanda hizmet yapmalarına karşılık ortakların kooperatif yönetimlerine katılımı genelde düşüktür.
5. Katılımın düşük olmasına bağlı olarak etkin bir denetim sistemi kurulamamıştır.
6. Kırsal kesimdeki dağınık yerleşim düzeni ve nüfusun fazlalığı kooperatiflerin ortaklarına hizmet götürmelerini zorlaştırmaktadır.
7. Köy Enstitüleri ile köylerde oluşmaya başlayan aydınlanma ve sorunlara ekip çalışması ile yerinde pratik çözüm bulma kooperatifçilik hareketinin gelişimi açısından uygun bir ortam yaratmıştır. Köy Enstitülerinin kapatılması kırsal kalkınmada önemli bir araç olan kooperatifleri olumsuz etkilemiştir.
8. Kooperatifleri kendilerine rakip gören aracı, tefeci ve komisyoncuların köylerdeki sermaye birikimini, dolayısıyla dayanışmayı ve kalkınmayı engellemesi.
9. Yurtdışına işçi göndermede kooperatif kuran köylülere öncelik tanınması, desteklenecek projelerin seçiminde isabetsizliğe neden olmuş, Almanya ve diğer Avrupa ülkelerine işçi olarak giden kooperatif ortakları ile köyde kalan ortakların kooperatiften beklentileri farklılaşmıştır. Bu durum, kooperatifleri başarısızlığa iten nedenlerin başında gelen homojen ortak yapısının bozulmasına yol açmıştır.
10. 1971–1980 dönemi ülkemizdeki demokratik ve özerk tarımsal kooperatifçiliği desteklemekle görevli bürokrasinin kooperatifçilik konusundaki bilgi ve deneyimlerinin yeterli olmadığı dönemdir. Bu durum, kooperatif projelerinin seçimi ve finansman desteğini olumsuz etkilemiştir (İnan vd 2000).
11. Yaratılan boşluğun Mahalli İdare Birlikleri olarak anılan ve yönetimleri tamamen mülki idare amirlerinin (kaymakam vb) kontrolünde olan bir tür kamu iktisadi teşebbüsleri ile doldurulma çabaları da kooperatiflerin gelişimini engellemektedir. Mahalli idare birlikleri içinde en çok göze çarpan köylere hizmet götürme birlikleridir.

Bu birliklerin özerk ve bağımsız olmadığı, kooperatifçilik ilkeleri ve değerlerine ters düşen bir yönetim yapısına sahip oldukları görülmektedir (İnan vd 1998).

12. Üreticilerin kooperatiflerde birleşmesinden zarar göreceklərini düşünen aracı, tefeci, simsar ve siyasilerin gizli veya açık engellemeleri de tarım kooperatiflerinin gelişimini önlemektedir (İnan vd 2000).

Devletin Tarım ve Köyışleri Bakanlığı kanalı ile kooperatiflere Sabit Yatırım ve İşletme Kredisi olarak şimdi ye kadar vermiş olduğu kredi miktarının yeterliliğinden bahsetmek oldukça güçtür. Kooperatiflerin, gerek sabit yatırım ve gerekse işletme sermayesi olarak gereksinim duydukları kredilerin zamanında ve yeterli miktarda verilmemesi sebebiyle; yatırımların birçoğu yarım kalmakta veya zamanında gerçekleştirilememekte, hammadde alımlarında avans sistemi uygulayamamaları veya yeterli hammadde alamamaları nedeniyle de atıl kapasite ile çalışmaya mecbur kalmaktadırlar. Finansman yetersizliğinden, kooperatif tesislerinin günün koşullarına uygun teknolojiye geçişi engellenmekte, modernizasyona gidilememesi sebebiyle de maliyet ve kalite yönünden rekabet olanakları kısıtlanmaktadır (İnan vd 2000).

Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri; tarımı finanse eden tek banka konumunda olan Ziraat Bankasının kredi kaynaklarından; plasman programlarına yeterli ödenek ayrılmaması, teminat darboğazı gibi sebeplerden dolayı yeterince yararlanamamaktadırlar. Bu sebeptir ki kooperatiflerin finansman ihtiyaçlarının zamanında ve yeterli miktarda karşılanabilmesi için kooperatifler bankasının acilen kurulması gerekmektedir. Tarım işletmelerinin küçük işletmeler oluşu ve sayıca çok fazla olması sebebiyle bu kesimin vergilendirilmesinde ve denetlenmesinde önemli zorluklar bulunmaktadır (İnan vd 2000).

5. BULGULAR ve TARTIŞMA

Antalya ilinde 299 tarımsal kooperatif mevcuttur. Bu kooperatifler başlıca tarımsal kalkınma kooperatifleri, sulama kooperatifleri ve su ürünleri kooperatifleridir. Antalya ilinde 199 adet tarımsal kalkınma kooperatifi, 82 adet sulama kooperatifi ve 18 adet su ürünleri kooperatifleri mevcuttur (Anonim 2008a) (Çizelge 5.1).

Çizelge 5.1. Antalya ilinde tarımsal kooperatiflerin mevcut durumu (2008)

Bölge	Sulama Kooperatifi		Su Ürünleri		Tarımsal Kalkınma	
	Sayı	Ortak Sayısı	Sayı	Ortak Sayısı	Sayı	Ortak Sayısı
Merkez	-	-	-	-	-	-
Muratpaşa	-	-	1	79	-	-
Aksu	-	-	-	-	4	663
Döşemealtı	8	1.594	-	-	8	969
Kepez	-	-	-	-	2	501
Alanya	11	842	2	154	20	2.336
Elmalı	15	2.208	-	-	23	2.547
Finike	3	480	1	50	11	1.063
Gazipaşa	3	197	1	27	23	3.101
Gündoğmuş	-	-	-	-	9	1.255
İbradı	-	-	-	-	5	1.462
Kale	3	797	2	111	1	144
Kaş	5	415	2	41	13	2.190
Kemer	-	-	-	-	1	269
Korkuteli	23	4.293	1	24	18	2.844
Kumluca	4	136	1	12	8	888
Toplam	82	11.850	18	807	199	31.577

Kaynak: Anonim 2008a.

Antalya bölgesi hayvancılık kooperatifleri birliği 40, ormancılık kooperatifleri birliği 20, su ürünleri kooperatifleri birliği 9, tarım kooperatifleri birliği 11 kooperatifin ortaklığı ile faaliyetlerine devam etmektedir (Anonim 2008a) (Çizelge 5.2).

Çizelge 5.2. Antalya ilinde kooperatif üst birlikleri (2008)

Birliğin Adı	Ortak Kooperatif Sayısı	Ortak Çiftçi Sayısı
Hayvancılık Koop.Birliği	40	6.991
Ormancılık Koop.Birliği	20	5.557
Tarım Koop.Birliği	11	1.230
Su Ürünleri Koop.Birliği	9	405
Toplam	80	14.180

Kaynak: Anonim 2008a.

5.1. Antalya İli Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinin Genel Yapısı

Antalya ilinde tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre dağılımı ve ortak sayıları Çizelge 5.3’de verilmiştir. Antalya ilinde 2008 yılı itibariyle 103 adet tarımsal kalkınma kooperatifi olup, bunların toplam ortak sayıları 18.978’dir. tarımsal kalkınma kooperatiflerinin %16,5’sinin Elmalı’da, %13,59’unun Gazipaşa’da ve %10,68’inin ise Kumluca’da olduğu görülmektedir. Ortak sayılarına göre Manavgat (%20,46), Gazipaşa (%12,02), Elmalı (%11,77) ve Korkuteli (%10,61) ilçelerin ilk sıralarda yer almaktadır.

Çizelge 5.3. Antalya ilinde ilçelere göre tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayıları

İlçe	Kooperatif Sayısı	%	Ortak Sayısı	%
Aksu	3	2,91	577	3,04
Akseki	3	2,91	352	1,85
Alanya	6	5,83	1054	5,55
Elmalı	17	16,50	2234	11,77
Finike	5	4,85	476	2,51
Gazipaşa	14	13,59	2282	12,02
İbradı	3	2,91	690	3,64
Kaş	8	7,77	1749	9,22
Korkuteli	10	9,71	2013	10,61
Kumluca	7	6,80	678	3,57
Manavgat	11	10,68	3883	20,46
Serik	8	7,77	1789	9,43
Diğer*	8	7,77	1201	6,33
Toplam	103	100,00	18978	100,00

Kaynak: Anonim 2008a.

*Diğer: Döşemealtı, Kepez, Konyaaltı, Gündoğmuş, Kale ve Kemer’dir.

Çizelge 5.4’de Antalya ilinde ilçelere göre tarımsal kalkınma kooperatiflerinin sermaye ve bakiye durumları incelenmiştir. Genel olarak bakıldığında tarımsal kalkınma kooperatiflerinin toplam taahhüt edilen sermayesi 735.982 TL, tahsil edilen sermayesi 614.995 TL ve bakiyesi 120.986 TL bulunmuştur. Toplam taahhüt edilen sermaye, tahsil edilen sermaye ve bakiye içinde ilk sırayı Elmalı ilçesinin aldığı görülmektedir.

Çizelge 5.4. Antalya ilinde ilçelere göre tarımsal kalkınma kooperatiflerinin sermaye ve bakiye durumu (2008)

İlçe	Taahhüt Edilen Sermaye (TL)	Tahsil Edilen Sermaye (TL)	Bakiye (TL)
Aksu	11.210,00	11.183,00	27,00
Akseki	2.056,73	1.447,73	609,00
Alanya	139.364,00	132.864,00	6.500,00
Elmalı	249.050,00	171.490,00	77.560,00
Finike	13.413,00	8.109,00	5.304,00
Gazipaşa	16.553,13	14.721,13	1.832,00
İbradı	749,80	749,80	0,00
Kaş	6.506,53	6.427,53	79,00
Korkuteli	106.835,00	78.648,10	28.186,90
Kumluca	37.199,25	37.199,25	0,00
Manavgat	19.366,97	19.296,97	70,00
Serik	109.619,00	109.609,00	10,00
Diğer	24.058,75	23.249,75	809,00
Toplam	735.982,16	614.995,26	120.986,90

Kaynak: Anonim 2008a.

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatifleri ortak sayılarına göre 1-100 (I. grup), 101-200 (II. grup) ve 201-+ (III. grup) olmak üzere gruplandırılmıştır. Bu gruplandırma bilanço değerleri ve gelir tablosu değerleri bulunan kooperatifler için Çizelge 5.5 ve Çizelge 5.6’da verilmiştir. Çizelge 5.5’te bilanço değerleri esas alınan 48 kooperatifin 18’i I. grupta, 12’si II. grupta ve 18’ide III. grupta yer almıştır. Bu gruplarda ortak dağılımı ise I. grupta %16,43, II. grupta %18,7 ve III. grupta %64,86 olarak gerçekleşmiştir.

Çizelge 5.5. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre sınıflandırılması (bilanço değerleri esas alınmıştır) (2008)

Gruplar	Kooperatif Sayıları	%	Ortak Sayıları	%
I. Grup 1-100	18	37,50	1361	16,43
II. Grup 101-200	12	25,00	1549	18,70
III. Grup 201- +	18	37,50	5372	64,86
Toplam	48	100,00	8282	100,00

Kaynak: Anonim 2008a.

Çizelge 5.6'da gelir tablosu değerlerine göre 30 kooperatif ortak sayılarına göre sınıflandırılmıştır. Bu kooperatiflerin 11'i I. grupta, 13'ü II. grupta ve 6'sı III. grupta yer almaktadır.

Çizelge 5.6. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre sınıflandırılması (gelir tablosu değerleri esas alınmıştır) (2008)

Gruplar	Kooperatif Sayıları	%	Ortak Sayıları	%
I. Grup 1-100	11	36,67	803	19,01
II. Grup 101-200	13	43,33	1.736	41,11
III. Grup 201- +	6	20,00	1.684	39,88
Toplam	30	100,00	4.223	100,00

Kaynak: Anonim 2008a.

İnceleme kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatifleri faaliyet alanlarına göre Çizelge 5.7'de verilmiştir. Kooperatiflerdeki faaliyet alanları ormancılık, bitkisel üretim, girdi temini, diğer ve faaliyeti olmayanlar olmak üzere sınıflandırılmıştır. Faaliyet alanlarında ormancılık adı altındaki faaliyetler orman ürünleri üretiminin tümünü kapsamaktadır. Bitkisel üretimde seracılık, sebze üretimi ve pazarlanmaları yer almaktadır. Girdi temini faaliyet alanında yem temini gibi girdi ağırlıklı çalışan kooperatifleri içermektedir. Diğer faaliyet alanında ise tarım dışı çalışan kooperatiflerin çalışmaları vardır. Örneğin tesis kirası ve otobüs işletmeciliği gibi.

Çizelge 5.7'de 48 adet kalkınma kooperatiflerinin %68,75'inin ormancılık faaliyetiyle uğraştığı, bu kooperatiflerin ortak sayılarının 6.238 olduğu görülmektedir. Analizlerde gelir tablosu değerleri esas alınan 30 kooperatifin %70'inin ormancılık alanında faaliyetlere devam ettiği belirlenmiştir. (Çizelge 5.8)

Çizelge 5.7. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre sınıflandırılması (bilanço değerleri esas alınmıştır)

Faaliyet Alanı	Kooperatif Sayıları	%	Ortak Sayıları	%
Ormancılık	33	68,75	6.238	75,32
Bitkisel Üretim	1	2,08	63	0,76
Girdi Temini	1	2,08	57	0,69
Diğer	2	4,17	332	4,01
Faaliyeti Yok	11	22,92	1.592	19,22
Toplam	48	100,00	8282	100,00

Kaynak: Anonim 2008a.

Çizelge 5.8. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre sınıflandırılması (gelir tablosu değerleri esas alınmıştır)

Faaliyet Alanı	Kooperatif Sayısı	%	Ortak Sayısı	%
Ormancılık	21	70,00	3.237	76,65
Bitkisel Üretim	1	3,33	63	1,49
Faaliyeti Yok	8	26,67	923	21,86
Toplam	30	100,00	4.223	100,00

Kaynak: Anonim 2008a.

5.2. İncelenen Kooperatiflerde Finansal Analiz

5.2.1. Bilançonun karşılaştırmalı tablolar ve yüzde yöntemiyle analizi

Karşılaştırmalı mali tablolar analizi, bir işletmenin birbirini izleyen en az iki veya daha fazla faaliyet dönemine ait mali tablolarının, karşılaştırmalı olarak düzenlenmesi ve bu tablolarda yer alan kalemlerin zaman içinde göstermiş olduğu gelişmelerin ve değişikliklerin tespit ve incelenmesidir. Karşılaştırmalı mali tablolar analizi birden fazla döneme ait bilgilerin karşılaştırılması ve değerlemesini öngördüğünden dinamik bir yapıya sahiptir. Bu analiz türünde dikkat çekici değişiklik olan hesap grupları arasında ilişki kurulmaya çalışılmaktadır. Bir işletmenin bilanço kalemleri arasında; işletmenin hesap döneminde kâr veya zarar etmesi, yeni ekonomik varlıklar elde etmesi veya mevcut varlıkların şekil değiştirmesi, yabancı kaynak kullanımının artması veya mevcut yabancı kaynakların ödenmesi, yabancı kaynakların vade yapılarının değişmesi, işletmenin sermaye yapısının değişmesi, sermayenin artması veya azalması değişiklik oluşturabilir (Arslan 2007).

Karşılaştırmalı tablolarda dikkate alınacak hesaplar;

Değişim miktarı = 2008 yılı değeri – 2007 yılı değeri

Değişim oranı = (2008 yılı değeri * 100 / 2007 yılı değeri) – 100 şeklinde hesaplanmaktadır.

Araştırmada ele alınan Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatiflerinin 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin temel mali tablo karşılaştırmalı tablolar yöntemi ile analize tabi tutulmuş ve elde edilen sonuçlar Çizelge 5.9 ve Çizelge 5.10'da verilmiştir.

Serik ilçesinin tarımsal kalkınma kooperatiflerinin bilanço toplamalarının 2008 yılından 2007 yılına göre 380,3 oranında artış gösterdiği görülmektedir. Serik ilçesini Kale 379,3 oranıyla ve bu ilçeleri Döşemealtı ilçesi 337,46 oranıyla takip etmektedir. 2007 yılı ile 2008 yılı arasındaki değişimin en az görüldüğü başka bir deyişle başa baş görüldüğü ilçeler Kaş 8,31, Kemer 5,5, Korkuteli 2,75 ve 0,08 oranına sahip Gazipaşa'dır. Değişim oranının azalış gösterdiği ilçeler ise yani 2007 yılındaki bilanço değerlerinin 2008 yılında yakalanamamış olması ve değişimin negatif yönde olmasıyla azalış gösteren ilçeler Kumluca -0,6, Alanya -28,26 ve -46,2 oranla Finike'dir. 2008 yılında 2007 yılına göre değişim oranı ortalaması 110,5 ise bu ortalamanın üzerinde yükseliş gösteren ilçeler; Serik, Kale, Döşemealtı, Elmalı ve Kepez ortalamanın üzerinde kabul edilir (Çizelge 5.9 ve Çizelge 5.10).

Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatiflerinin aktif yapı içinde dönen varlıklar toplamında meydana gelen artış veya azalışlarını karşılaştırıldığımızda 2008 yılında 2007 yılına göre Serik ilçesinde 450,29 oranında artış olduğu görülmektedir. Bu artışı Kale 379,35 ve Döşemealtı 322,33 oranıyla takip etmektedirler. Aktif yapı içerisinde dönen varlıkların bilanço toplamaların değişim ortalamalarından fark olmadığı söylenebilir. Aktif yapı içerisinde dönen varlıkların değişim oranlarında negatif yönde azalma gösteren ilçeler Alanya -51,28, Manavgat -60,49 ve -65,26 oranla Finike'dir. Manavgat ilçesi bilanço toplamının değişim ortalamasında 18,5 artış kaydederken aktif yapı içerisinde dönen varlıkların değişim oranında negatif yönde azalış sergilemektedir. Nedeninin enflasyon muhasebesine geçiş nedeniyle yapılan düzenlemelerden kaynaklanabileceği tahmin edilmektedir. Bir işletmede ani düşüş ve çıkışların olumlu

yorumlanamayacağı söylenebilir. Çünkü bu durum işletmenin istikrarsız bir çizgide olduğunu göstermektedir (Çizelge 5.9 ve Çizelge 5.10).

Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatiflerinin aktif yapı içinde duran varlıklar toplamında meydana gelen artış veya azalışların karşılaştığımızda 2008 yılında 2007 yılına göre Döşemealtı ilçesinde 1974,54 oranında artış olduğu görülmektedir. Bu artışı Elmalı 133,27 ve 15,63 oranla Serik ilçesi takip etmektedir. Duran varlık hareketlerinde de aynı dönen varlıklarda olduğu gibi bir istikrarsızlık görülmektedir. Aktif yapı içerisinde duran varlıkların değişim oranlarında negatif yönde azalma gösteren ilçeler Korkuteli -18,2, Alanya -3,09 ve -100,61 oranla Manavgat'tır. Korkuteli ilçesi aktif yapı içerisinde dönen varlıklarda ve bilanço toplamının değişim ortalamasında artış eğilimi gösterirken aktif yapı içerisinde duran varlıklarda azalış göstermektedir. Bu da analiz açısından ciddi bir istikrarsızlık göstergesi olabilecektir (Çizelge 5.9 ve Çizelge 5.10).

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin pasif yapı içinde kısa vadeli yabancı kaynaklar toplamında meydana gelen artış veya azalışlarını karşılaştığımızda 2008 yılında 2007 yılına göre değişim oranı ortalaması 80,47 olup bu ortalamanın üzerinde olan ilçeler Elmalı 521,6 ile ilk sırada yer almaktadır. Döşemealtı 317,74 oranla Elmalıyı izlerken 287,33 oranla Kale ilçesi bu ilçeleri takip etmektedir. Ortalamanın üzerinde olan diğer ilçe Kaş'tır. Pasif yapı içinde kısa vadeli yabancı kaynakların değişim oranlarında negatif yönde azalış gösteren ilçeler Finike -82,04, Kemer -99,41 ve -143,62 oranla Manavgat ilçesi gelmektedir (Çizelge 5.9 ve Çizelge 5.10).

Çizelge 5.9 ve Çizelge 5.10'da incelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin pasif yapı içinde uzun vadeli yabancı kaynaklar toplamında meydana gelen artış veya azalışları hesaplanmıştır. Buna göre 2008 yılında 2007 yılına göre Serik ilçesi 63,23 oranında artış göstermektedir. Azalış gösteren ilçeler ise Manavgat -65,61 ve -95,05 oranıyla Kaş'tır. Diğer ilçelerin ise herhangi bir faaliyeti söz konusu değildir (Çizelge 5.9 ve Çizelge 5.10).

Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatiflerinin pasif yapı içinde öz kaynaklar toplamında meydana gelen artış veya azalışların karşılaştırmasını yaptığımızda 2008 yılında 2007 yılına göre Döşemealtı 3359,08 oranıyla en yüksek artışı sağlamaktadır. Bu oranı Gazipaşa 228,87 oranıyla ve 109,14 oranıyla da Kale ilçesi takip etmektedir. Negatif yönlü azalış gösteren ilçeler ise Kumluca -2,49, Korkuteli -111,37 ve -241,2 oranıyla Serik ilçesi gelmektedir. Kemer, Finike, Gazipaşa ve Manavgat ilçeleri pasif yapı içerisinde kısa vadeli yabancı kaynaklar değişim oranlarında negatif yönlü azalış gösterirken öz kaynaklarda artış göstermektedirler. Korkuteli, Kaş, Gündoğmuş ve Elmalı ilçeleri ise öz kaynaklar değişim oranlarında azalış gösterirken kısa vadeli yabancı kaynaklar değişim oranlarında pozitif yönde artış göstermişlerdir. Serik ilçesi ise uzun vadeli yabancı kaynaklar değişim oranında artış gösterip kısa vadeli yabancı kaynaklar ile öz kaynaklar değişim oranlarında azalış eğiliminde bulunmuştur. Bunun başlıca nedeni enflasyon muhasebesi uygulamasından dolayı enflasyon farkına ilişkin düzeltmelerin ilgili hesap sınıfı içerisinde yer alıyor olmasıdır (Çizelge 5.9 ve Çizelge 5.10).

Çizelge 5.9. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2007 yılı bilanço değerleri.

Kooperatif Adı	Aktif Kaynaklar			Pasif Kaynaklar			
	Dönen Varlıklar Toplamı	Duran Varlıklar Toplamı	Aktif Varlıklar Toplamı	Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar Toplamı	Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar Toplamı	Öz Kaynaklar Toplamı	Pasif Kaynaklar Toplamı
Döşemealtı	58.232,80	537,99	58.770,79	58.389,76	0,00	381,03	58.770,79
Kale	2.434,59	0,00	2.434,59	3.691,89	0,00	-1.257,30	2.434,59
Kepez	48.087,48	13.967,44	62.054,92	52.036,91	0,00	10.018,01	62.054,92
Kemer	56.876,62	6.677,56	63.554,18	9.123,73	0,00	54.430,45	63.554,18
Gündoğmuş	11.732,10	73,23	11.805,33	14.206,31	0,00	-2.400,98	11.805,33
Finike	124.061,68	50.573,88	174.635,56	110.788,80	0,00	63.846,76	174.635,56
Kumluca	1.858,91	1.604,30	3.463,21	12.497,73	0,00	-9.034,52	3.463,21
Alanya	294.602,11	269.270,46	563.872,57	236.549,44	0,00	327.323,13	563.872,57
Kaş	44.753,89	258.336,90	303.090,79	27.423,65	5.614,19	270.052,95	303.090,79
Serik	3.334,00	639,90	3.974,00	13.079,98	31,63	-9.137,61	3.974,00
Korkuteli	430.528,94	129.237,77	559.766,71	495.583,40	0,00	64.183,31	559.766,71
Elmalı	45.162,43	4.373,45	49.535,88	24.099,47	0,00	25.436,41	49.535,88
Gazipaşa	278.083,63	987.161,54	1.265.245,17	251.952,06	1.004.912,00	8.381,11	1.265.245,17
Manavgat	273.056,27	-181.125,41	91.930,86	-43.915,04	82.959,00	52.886,90	91.930,86
Toplam	1.672.805,45	1.541.329,11	3.214.134,56	1.265.508,09	1.093.516,82	855.109,65	3.214.134,56

Kaynak: Anonim 2008a.

Çizelge 5.10. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2008 yılı bilanço değerleri.

Kooperatif Adı	Aktif Varlıklar Toplamı			Pasif Kaynaklar Toplamı			
	Dönen Varlıklar Toplamı	Duran Varlıklar Toplamı	Aktif Varlıklar Toplamı	Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar Toplamı	Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar Toplamı	Öz Kaynaklar Toplamı	Pasif Kaynaklar Toplamı
Döşemealtı	245.936,99	11.160,80	257.097,79	243.917,66	0,00	13.180,13	257.097,79
Kale	11.670,19	0,00	11.670,19	14.299,77	0,00	-2.629,58	11.670,19
Kepez	182.181,96	13.967,44	196.149,40	183.132,37	0,00	13.017,03	196.149,40
Kemer	60.376,31	6.677,56	67.053,87	53,71	0,00	67.000,16	67.053,87
Gündoğmuş	14.420,44	73,23	14.493,67	15.455,02	0,00	-961,35	14.493,67
Finike	43.099,75	50.776,55	93.876,30	19.902,63	6.203,32	67.770,35	93.876,30
Kumluca	1.836,64	1.604,30	3.440,94	12.250,80	0,00	-8.809,86	3.440,94
Alanya	143.541,00	260.956,72	404.497,72	103.304,27	0,00	301.193,45	404.497,72
Kaş	67.605,78	260.669,10	328.274,88	73.266,12	278,04	254.730,72	328.274,88
Serik	18.347,11	739,93	19.087,04	6.133,02	51,63	12.902,39	19.087,04
Korkuteli	469.446,97	105.706,75	575.153,72	573.952,11	8.497,12	-7.295,51	575.153,72
Elmalı	164.162,44	10.201,90	174.364,34	149.806,36	0,00	24.557,98	174.364,34
Gazipaşa	214.636,73	1.051.622,74	1.266.259,47	233.784,51	1.004.912,00	27.562,96	1.266.259,47
Manavgat	107.874,31	1.104,59	108.978,90	19.157,74	28.530,41	61.290,75	108.978,90
Toplam	1.745.136,62	1.775.261,61	3.520.398,23	1.648.416,09	1.048.472,52	823.509,62	3.520.398,23

Kaynak: Anonim 2008a.

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin ortak sayılarına göre bilanço değerleri Çizelge 5.11 ve Çizelge 5.12’de verilmiştir. Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre bilanço karşılaştırılması yapıldığında 2007 ve 2008 yıllarında I. grup diğer ilçelere göre en fazla bilanço değerine sahip olduğu gözlenmektedir. II. grup ise en az bilanço değerine sahiptir.

Çizelge 5.11. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre 2007 yılı bilanço değerleri

Gruplar	Aktif Kaynaklar			Pasif Kaynaklar			
	Dönen Varlıklar Toplamı	Duran Varlıklar Toplamı	Aktif Varlıklar Toplamı	Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar Toplamı	Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar Toplamı	Öz Kaynaklar Toplamı	Pasif Kaynaklar Toplamı
I. Grup	532.829,02	1.034.085,99	1.566.915,01	436.674,67	1.005.190,04	119.574,97	1.561.439,68
II. Grup	213.917,22	263.016,64	476.933,86	220.049,27	0,00	274.367,89	494.417,16
III. Grup	926.059,21	244.226,48	1.170.285,69	608.784,15	88.326,78	461.166,79	1.158.277,72
Toplam	1.672.805,45	1.541.329,11	3.214.134,56	1.265.508,09	1.093.516,82	855.109,65	3.214.134,56

Kaynak: Anonim 2008a.

Çizelge 5.12. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre 2008 yılı bilanço değerleri

Gruplar	Aktif Kaynaklar			Pasif Kaynaklar			
	Dönen Varlıklar Toplamı	Duran Varlıklar Toplamı	Aktif Varlıklar Toplamı	Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar Toplamı	Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar Toplamı	Öz Kaynaklar Toplamı	Pasif Kaynaklar Toplamı
I. Grup	481.388,22	1.090.262,54	1.571.650,76	470.390,33	1.005.190,04	83.197,50	1.558.777,87
II. Grup	298.669,54	275.184,03	573.853,57	300.827,09	14.700,44	296.630,49	612.158,02
III. Grup	965.078,86	409.815,04	1.374.893,90	877.198,67	28.582,04	443.681,63	1.349.462,34
Toplam	1.745.136,62	1.775.261,61	3.520.398,23	1.648.416,09	1.048.472,52	823.509,62	3.520.398,23

Kaynak: Anonim 2008a.

Araştırmada ele alınan Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatiflerinin 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin faaliyet alanlarına göre bilanço değerleri Çizelge 5.13 ve Çizelge 5.14’deki gibidir. Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre bilanço karşılaştırılması yapıldığında 2007 yılında orman ürünleri diğer faaliyet alanlarına göre en fazla bilanço değerine sahip olduğu gözlenmektedir. 2008 yılında ise faaliyeti bırakanların bilanço değeri artmıştır.

Çizelge 5.13. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre 2007 yılı bilanço değerleri

Faaliyet Alanı	Aktif Kaynaklar			Pasif Kaynaklar			
	Dönen Varlıklar Toplamı	Duran Varlıklar Toplamı	Aktif Varlıklar Toplamı	Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar Toplamı	Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar Toplamı	Öz Kaynaklar Toplamı	Pasif Kaynaklar Toplamı
Ormancılık	945.393,39	464.149,59	1.409.542,98	604.014,61	88.604,82	691.981,97	1.384.601,40
Bitkisel Üretim	82.684,29	931.051,50	1.013.735,79	3.299,75	1.004.912,00	5.524,04	1.013.735,79
Girdi Temini	1.529,66	537,99	2.067,65	1.895,45	0,00	172,20	2.067,65
Diğer Faaliyet Alanı Yok	19.863,41	9.068,10	28.931,51	11.133,48	0,00	17.798,03	28.931,51
Toplam	1.672.805,45	1.541.329,11	3.214.134,56	1.265.508,09	1.093.516,82	855.109,65	3.214.134,56

Kaynak: Anonim 2008a.

Çizelge 5.14. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre 2008 yılı bilanço değerleri

Faaliyet Alanı	Aktif Kaynaklar			Pasif Kaynaklar			
	Dönen Varlıklar Toplamı	Duran Varlıklar Toplamı	Aktif Varlıklar Toplamı	Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar Toplamı	Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar Toplamı	Öz Kaynaklar Toplamı	Pasif Kaynaklar Toplamı
Ormancılık	587.640,51	648.599,82	1.210.791,53	477.840,68	28.860,08	693.926,15	1.200.626,91
Bitkisel Üretim	21.317,44	994.863,04	1.016.180,48	4.699,75	1.004.912,00	6.568,73	1.016.180,48
Girdi Temini	33.118,38	2.099,99	35.218,37	32.098,34	0,00	3.120,03	35.218,37
Diğer Faaliyet Alanı Yok	20.347,37	9.668,10	30.015,47	7.610,36	0,00	16.201,79	23.812,15
Toplam	1.082.712,92	1.200.030,66	1.228.192,38	1.126.166,96	14.700,44	103.692,92	1.244.560,32

Kaynak: Anonim 2008a.

Araştırmada ele alınan Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatiflerinin 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin temel mali tablo yüzde yöntemi ile analize tabi tutulmuş ve Çizelge 5.15 - Çizelge 5.24'de verilen sonuçlar elde edilmiştir. Bilanço oranlarındaki tablolarda dikkat edilecek hususlar;

1. 2007 yılı itibariyle Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatiflerinin bilanço oranlarında aktif varlıklarda yer alan menkul kıymetler, yıllara yaygın inşaat ve onarım maliyetleri, özel tükenmeye tabi varlıklar ve diğer duran varlıklar 0'dır. Pasif varlıklarda yer alan yıllara yaygın inşaat ve onarım hak ediş bedelleri, ticari borçlar, borç ve gider karşılıkları ve diğer uzun vadeli yabancı kaynaklar 0'dır. Ek olarak

faaliyet alanlarına göre tarımsal kalkınma kooperatiflerinin bilanço oranlarında pasif varlıklarda bulunan diğer borçlar da 0'dır. Bu yüzden tablolarda yer almamaktadırlar.

2. 2008 yılı itibariyle Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatiflerinin bilanço oranlarında aktif varlıklarda yer alan menkul kıymetler, yıllara yaygın inşaat ve onarım maliyetleri, ticari alacaklar, özel tükenmeye tabi varlıklar ve diğer duran varlıklar 0'dır. Pasif varlıklarda yer alan yıllara yaygın inşaat ve onarım hak ediş bedelleri, ticari borçlar, borç ve gider karşılıkları ve diğer uzun vadeli yabancı kaynaklar 0'dır. Bu yüzden tablolarda yer almamaktadırlar. Ek olarak faaliyet alanlarına göre tarımsal kalkınma kooperatiflerinin bilanço oranlarında pasif varlıklarda bulunan diğer borçlar da 0'dır. Bu yüzden tablolarda yer almamaktadırlar.

2007 yılına ait bilançolarda yer alan dönen varlıkların önemli bir kısmı sırasıyla hazır değerler, ticari alacaklar ve stoklardan meydana gelmektedir. Menkul kıymetin olmadığı görülmektedir. Yıllara yaygın inşaat ve onarım gider ve gelir tahakkukları da yoktur. Aktifte yer alan duran varlıkların hemen hemen tamamı maddi duran varlıklardan meydana gelmektedir. Bunlar demirbaş, makine teçhizat, bina, taşıt vs tarımsal amaçlı varlıklar olduğu tahmin edilebilir. 2007 yılında tarımsal amaçlı kooperatiflerin kısa vadeli yabancı kaynaklarının önemli kısmı ticari borçlardan meydana gelmektedir. Kısa vadeli borçların finansal kaynak olarak kullanılmasının nedeni alınan mal ve hizmetlerin çek ve senet gibi aktifte yer alan hazır değerlerin fazlalığından örtüşmektedir. Diğer borçlarla ödenecek diğer yükümlülükler, kısa vadede ödenecek vergi ve ödemelerin tahakkuk ettiğini göstermektedir. Kumluca, Serik ve Kale kooperatiflerinin ödenecek vergi ve yükümlülükleri önceki yıllara ait vergi, ceza ve yatırım harçlarından olabilir. 2007 yılında tarımsal kalkınma kooperatiflerin uzun vadeli yabancı kaynaklarla finanse edilmediği anlaşılmaktadır. Gazipaşa'da mali borçların yer alması önceki yıllardan devreden borçlar olabileceğini göstermektedir. Öz kaynakların önemli bir kısmı ödenmiş sermayeden meydana gelmektedir. Geçmiş yıllar kâr ve zararlarını henüz paylaşılmadığı, bazılarında kâr ve yasal yedeklerin belirlendiği de anlaşılmaktadır (Çizelge 5.15 - Çizelge 5.24).

2008 yılında Antalya ilindeki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin aktifteki dönen varlıkları hazır değerler, ticari alacaklar ve stoklardan meydana geldiği görülmektedir. Hazır değerler kullanıma hazır kasa nakdi, bankadaki vadesiz mevduat ile çek ve senetlerden meydana gelmektedir. Müşterilerden alacakları ifade eden ticari alacaklarla diğer alacakların yer alması genelde ortaklara verilen hizmetlerin kooperatifin amaçlarına uygun olduğunu göstermektedir. Aktif varlıkları oluşturan duran varlıkların genelde maddi duran varlıklardan meydana geldiği görülmektedir. Ortaklarına hizmet amaçlı bu tür kooperatiflerde işletme tesislerinin sahip olduğu demirbaş, makine ve teçhizat, taşıt ve bina gibi maddi duran varlıklara yapılan yatırımın önemini doğrulamaktadır. Elmalı ve Döşemealtı gibi bazı kooperatiflerde az da olsa maddi olmayan duran varlıklarında olduğu gözlenmektedir. 2007 yılı ile karşılaştırıldığında kooperatiflerin duran varlıklardaki oranlar değişse de benzer özellik taşıdığı görülmektedir. 2008 yılına ait çizelgenin incelenmesinde, pasif varlıkların önemli bir bölümünü oluşturan kısa vadeli yabancı kaynaklar sırasıyla; ticari borçlar diğer borçlar ve ödenecek diğer vergi ve yükümlülüklerden meydana geldiği görülmektedir. Kooperatifler mevcut aktif varlıklarını kısa vadeli ticari ve diğer borçlarla sağlamaktadır. 2007 yılında da benzer şekilde finansman sağlandığı gözlemlenmektedir. 2008 yılında da ödenecek vergi ve yükümlülükler benzer oranlarda dikkati çekmektedir. 2008 yılına ait uzun vadeli yabancı kaynaklar çizelgesi 2007 yılındaki benzer özelliği taşıdığı göstermektedir. Uzun vadeli finansman kaynaklarının kullanılmadığı görülmektedir. 2008 yılına ait öz kaynaklarla ilgili çizelge incelendiğinde ortaklar tarafından ödenmiş sermayenin önemli ölçüde yer aldığı görülmektedir. 2008 yılında da 2007 yılında olduğu gibi henüz paylaşılmamış kâr ve zararların yer almaktadır. Gündoğmuş ve Kemer kooperatiflerinin şirket yükümlülüklerinden dolayı yasal yedeklerinin olması ayrıca; Finike, Manavgat ve Alanya'daki kooperatiflerde de önemli oranda kâr yedeklerinin ayrılması riskleri azaltmak bakımından olumlu bir uygulama olduğu söylenebilir. Kumluca ve Serik' deki kooperatiflerin 2007 yılındaki gibi artarak önemli ölçüde zarar etmesinde sorunların çözülmesi ve risklerin azaltılması için gerekli önlemlerin alınması gerekir (Çizelge 5.15 - Çizelge 5.24).

Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatiflerinin 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin bilançoları incelendiğinde; Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatiflerinin varlık

yapısının 2007 yılı dönen varlıklarda en yüksek orana sahip ilçe Manavgat'tır (%297). Bu oranı %100 ile Kale ve %99 oranla da Gündoğmuş ve Döşemealtı ilçeleri takip etmektedirler. Aynı yılın en düşük oranlarına bakıldığı zaman %52 ile Alanya, %21 oranla Gazipaşa ve %14 oranla Kaş takip etmektedir. 2007 yılı dönen varlıkların genel ortalaması %87,72'dir. Buna göre ortalamanın altında kalan ilçeler; Kepez, Kumluca, Finike, Serik, Korkuteli, Kaş, Gazipaşa ve Alanyadır. 2008 yılı dönen varlıklarda %100'lük en yüksek orana sahip ilçe Kaledir. Bu ilçeyi %99 ile Gündoğmuş ve %98'lik oranla da Manavgat takip etmektedir. Aynı yılın en düşük oranlarına baktığımız zaman Alanya %35, Kaş %20 ve %16 oranla Gazipaşa izlemektedir. Bu yılın dönen varlıklarının genel ortalaması %72,9'dür. Buna göre ortalamanın altında kalan ilçeler; Kumluca, Finike, Gazipaşa, Kaş ve Alanyadır. 2007 yılından 2008 yılına bakıldığı zaman dönen varlıklarda % cinsinden değişime uğramayan ilçeler; Kale, Gündoğmuş ve Kumlucadır. Azalış gösteren ilçeler ise Manavgat, Gazipaşa, Finike, Alanya ve Döşemealtıdır (Çizelge 5.15 - Çizelge 5.24).

2007 yılı dönen varlıklar grubu içinde yer alan ticari alacaklar oran içinde en yüksek miktarı (%48,64) teşkil etmektedir. En düşük kalem ise %1,93 ile diğer alacaklardır. 2008 yılında dönen varlıklar grubunda en yüksek kalem hazır değerler (%29,81), en düşük kalem ise gelecek aylara ait gider ve gelir tahakkukları (%1,64) dir (Çizelge 5.15 - Çizelge 5.24).

Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatifleri 2007 yılı duran varlıklarda en yüksek oran Kaş ilçesidir (%85). Bu oranı Gazipaşa %78 ve Alanya ilçesi %47 ile takip etmektedirler. En düşük oranlara baktığımızda Gündoğmuş %0,6, Kale %0 ve %-197 oranla Manavgat izlemektedir. 2007 yılı duran varlıkların genel ortalaması %12,27'dir. Bu ortalamanın üzerinde kalan ilçeler; Korkuteli, Serik, Finike, Kumluca, Kepez, Kaş, Gazipaşa ve Alanya'dır. 2008 yılı duran varlıklarda en yüksek orana sahip ilçe Gazipaşa'dır (%83). Bu oranı %79 ile Kaş ve %64 ile Alanya izlemektedir. En düşük oranlar ise 2007 yılı gibi Manavgat (%1), Gündoğmuş (%0,5) ve Kale (%0) dir. Bu yılın duran varlıkların genel ortalaması 27,05'dir. Bu ortalamanın üzerinde kalan ilçeler; Kumluca, Finike, Kaş, Gazipaşa ve Alanyadır. 2007 yılından 2008 yılına bakıldığında duran varlıklarda %cinsinden değişime uğramayan ilçeler Kumluca ve Kaledir. Artış

gösteren ilçeler ise; Manavgat, Gazipaşa, Finike, Alanya ve Döşemealtıdır. 2007 yılı duran varlıklar grubu içerisinde yer alan maddi duran varlıklar oran içinde en yüksek miktarı (%20,30) teşkil etmektedir. En düşük kalem ise %-14,16 ile ticari alacaklardır. 2008 yılında duran varlıklar içerisinde en yüksek kalem maddi duran varlıklar (%21,72), en düşük kalem ise ticari alacaklardır (Çizelge 5.15 - Çizelge 5.24).

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin varlık yapısına bakıldığında dönen varlık ağırlıklı bir yapı göze çarpmaktadır (Çizelge 5.15 - Çizelge 5.24). Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatiflerinin kaynak yapısı incelendiğinde; 2007 yılında kısa vadeli yabancı kaynakların genel ortalaması %98,8'dir. 2007 yılı kısa vadeli yabancı kaynaklarda en yüksek orana sahip ilçe Kumluca'dır (%360,8). Bu oranı %329 oranla Serik ve %151 oranla Kale ilçeleri takip etmektedir. En düşük orana sahip ilçeler; Kemer %14, Kaş %9 ve %-47 oranıyla Manavgat'tır. En az orana ise alınan avans kalemi sahiptir. 2008 yılında kısa vadeli yabancı kaynakların genel ortalaması %78,31'dir. Kısa vadeli yabancı kaynaklarda en yüksek orana sahip ilçe Kumluca'dır (%356). Bu oranı Kale %122 ve Gündoğmuş %106 takip etmektedirler. En düşük orana sahip ilçeler; Gazipaşa %18, Manavgat %17 ve Kemer %0,08'dir. 2007 ve 2008 yıllarında kısa vadeli yabancı kaynakları oluşturan kalemler arasında en yüksek orana ödenecek vergi ve yükümlülükler sahiptir (Çizelge 5.15 - Çizelge 5.24).

İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin kaynak yapısı incelendiğinde; 2007 yılında uzun vadeli yabancı kaynakların genel ortalaması %12,3'dür. 2008 yılında genel ortalama %8,14'dür. 2007 ve 2008 yıllarında Manavgat ve Gazipaşa ilçeleri bu ortalamanın üzerinde bir orana sahiptirler. Kaş ve Serik ilçeleri ise bu ortalamanın altındadırlar. 2007 yılında uzun vadeli yabancı kaynaklar içerisinde en yüksek kalem alınan avans, 2008 yılında ise mali borç'tur. 2007 ve 2008 yıllarında en düşük kalem ise gelecek yıllara ait gelir ve gider tahakkuklarıdır (Çizelge 5.15 - Çizelge 5.24).

Çalışmada yer alan tarımsal kalkınma kooperatiflerinin kaynak yapısı incelendiğinde; 2007 yılında öz kaynakların genel ortalaması %-11,1'dir. 2007 yılı öz kaynaklarda en yüksek orana sahip ilçeler; Kaş %89, Kemer %85 ve Alanya %58'dir. En düşük orana sahip ilçeler; Kale %-51,64, Serik %-229 ve Kumluca %-260'dir. Öz

kaynakları oluşturan kalemler arasında en yüksek orana ödenmiş sermaye, en az orana ise geçmiş yıllara ait zararlar sahiptir. 2008 yılında öz kaynakların genel ortalaması %13,5'dir. 2008 yılı öz kaynaklarda en yüksek orana sahip ilçeler; Kemer %99, Kaş %77 ve Alanya %74'dür. En düşük orana sahip ilçeler; Kumluca %-256, Gündoğmuş %-6,63 ve Kale %-22'dir. Öz kaynakları oluşturan kalemler arasında en yüksek orana geçmiş yıllara ait kâr, en az orana ise geçmiş yıllara ait zararlar sahiptir. Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatiflerinde kaynak yapısı için en çok kısa vadeli yabancı kaynaklar ardından uzun vadeli kaynaklar ve en az öz kaynakların kullanıldığı görülmektedir (Çizelge 5.15 - Çizelge 5.24).

Çizelge 5.15. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2007 yılı bilanço oranları (%) (Aktif Dönen Varlıklar)

Kooperatif Adı	Aktif Varlıklar						
	I-Dönen Varlıklar						
	A-Hazır Değerler	B-Ticari Alacaklar	C- Diğer Alacaklar	D-Stoklar	E-Gelecek Aylara Ait Giderler Ve Gelir Tahakkukları	F-Diğer Dönen Varlıklar	Dönen Varlıklar Toplamı
Döşemealtı	6,98	72,51	0,00	18,91	0,00	0,68	99,08
Kale	98,17	0,00	0,00	1,04	0,67	0,12	100,00
Kepez	2,59	51,57	23,33	0,00	0,00	0,00	77,49
Kemer	82,06	0,01	0,03	1,80	0,94	4,65	89,49
Gündoğmuş	54,73	6,30	0,00	0,00	26,14	12,21	99,38
Finike	4,13	61,10	0,00	0,88	2,36	2,58	71,04
Kumluca	50,47	0,00	0,00	0,00	0,00	3,20	53,68
Alanya	19,04	0,38	0,07	27,98	0,00	4,77	52,25
Kaş	6,15	7,33	1,27	0,00	0,00	0,01	14,77
Serik	57,91	0,00	0,88	0,00	0,00	25,11	83,90
Korkuteli	6,89	58,66	0,00	10,90	0,00	0,45	76,91
Elmalı	30,92	20,86	1,36	37,28	0,00	0,76	91,17
Gazipaşa	11,76	0,65	0,14	8,49	0,00	0,94	21,98
Manavgat	-166,02	401,63	0,00	61,85	0,00	-0,43	297,02

Kaynak: Anonim 2008a.

Çizelge 5.16. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2007 yılı bilanço oranları (%) (Aktif Duran Varlıklar)

Kooperatif Adı	Aktif Varlıklar							
	II-Duran Varlıklar							Aktif Varlıklar Toplamı
	A-Ticari Alacaklar	B-Diğer Alacaklar	C-Mali Duran Varlıklar	D-Maddi Duran Varlıklar	E-Maddi Olmayan Duran Varlıklar	F-Gelecek Yıllara Ait Giderler Gelir Tahakkukları	Duran Varlıklar Toplamı	
Döşemealtı	0,00	0,00	0,00	0,00	0,92	0,00	0,92	100,00
Kale	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	100,00
Kepez	0,00	0,00	0,00	22,51	0,00	0,00	22,51	100,00
Kemer	0,00	0,00	0,00	10,51	0,00	0,00	10,51	100,00
Gündoğmuş	0,00	0,00	0,00	0,61	0,00	0,01	0,62	100,00
Finike	0,00	0,00	0,00	29,07	-0,11	0,00	28,96	100,00
Kumluca	0,00	0,00	0,00	46,32	0,00	0,00	46,32	100,00
Alanya	0,00	0,00	0,00	47,52	0,00	0,24	47,75	100,00
Kaş	0,00	0,00	0,00	85,23	0,00	0,00	85,23	100,00
Serik	0,00	0,00	2,52	13,59	0,00	0,00	16,10	100,00
Korkuteli	0,00	0,00	0,04	22,79	0,26	0,00	23,09	100,00
Elmalı	0,00	0,00	0,00	1,06	7,77	0,00	8,83	100,00
Gazipaşa	0,00	74,00	0,00	3,84	0,18	0,00	78,02	100,00
Manavgat	-198,23	0,00	0,00	1,13	0,07	0,00	-197,02	100,00

Kaynak: Anonim 2008a.

Çizelge 5.17. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2007 yılı bilanço oranları (%) (Pasif Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar)

Kooperatif Adı	Pasif Kaynaklar								
	I-Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar								Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar Toplamı
	A-Mali Borçlar	B-Ticari Borçlar	C-Diğer Borçlar	D-Alınan Avanslar	E-Ödenecek Vergi Ve Diğer Yük.	F-Borç Ve Gider Karş.	G-Gelecek Aylara Ait Gel. ve Gid.Tah.	H-Diğer Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar	
Döşemealtı	0,00	89,08	4,69	0,00	5,58	0,00	0,00	0,00	99,35
Kale	0,00	0,00	0,00	0,00	151,64	0,00	0,00	0,00	151,64
Kepez	0,00	81,09	0,43	0,00	2,33	0,00	0,00	0,00	83,86
Kemer	0,00	6,55	2,47	0,00	2,77	2,57	0,00	0,00	14,36
Gündoğmuş	0,00	30,00	68,58	0,00	21,76	0,00	0,00	0,00	120,34
Finike	0,00	52,72	2,66	0,00	3,27	0,00	0,00	4,79	63,44
Kumluca	0,00	0,00	0,00	0,00	360,87	0,00	0,00	0,00	360,87
Alanya	0,00	30,20	9,89	0,00	1,85	0,00	0,00	0,00	41,95
Kaş	0,00	0,33	0,53	0,02	8,17	0,00	0,00	0,00	9,05
Serik	0,00	118,35	50,33	0,00	160,46	0,00	0,00	0,00	329,14
Korkuteli	0,47	73,48	4,52	0,00	10,06	0,00	0,00	0,00	88,53
Elmalı	0,00	43,85	3,59	0,00	1,21	0,00	0,00	0,00	48,65
Gazipaşa	2,37	9,73	3,49	0,24	1,05	0,00	3,05	0,00	19,91
Manavgat	0,00	-71,37	12,30	0,00	10,80	0,50	0,00	0,00	-47,77

Kaynak: Anonim 2008a.

Çizelge 5.18. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2007 yılı bilanço oranları (%) (Pasif Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar)

Kooperatif Adı	Pasif Kaynaklar					Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar Toplamı
	II-Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar					
	A-Mali Borçlar	B-Diğer Borçlar	C-Alınan Avanslar	D-Gelecek Yıllara Ait Gelirler Ve Gider Tahakkukları		
Döşemealtı	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Kale	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Kepez	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Kemer	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Gündoğmuş	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Finike	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Kumluca	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Alanya	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Kaş	1,76	0,00	0,00	0,00	0,09	1,85
Serik	0,00	0,80	0,00	0,00	0,00	0,80
Korkuteli	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Elmalı	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Gazipaşa	79,42	0,00	0,00	0,00	0,00	79,42
Manavgat	0,00	0,00	90,24	0,00	0,00	90,24

Kaynak: Anonim 2008a.

Çizelge 5.19. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2007 yılı bilanço oranları (%) (Pasif Öz Kaynaklar)

Kooperatif Adı	Pasif Varlıklar								
	III-Öz Kaynaklar								
	Yasal Yed.	A-Öden. Sermaye	B-Ser. Yed.	C-Kâr Yed.	D-Geçmiş Yıl.Kâr.	E-Geçmiş Yıl.Zarar. (-)	F-Dön. Net Kârı (Zararı)	Öz Kaynaklar Toplamı	Pasif Kaynaklar Toplamı
Döşemealtı	0,00	9,67	0,00	0,00	0,00	-7,02	-2,00	0,65	100,00
Kale	0,00	5,91	0,00	0,00	0,00	-82,75	25,20	-51,64	100,00
Kepez	0,00	19,77	0,00	10,41	1,24	0,00	-15,27	16,14	100,00
Kemer	0,00	24,39	0,00	0,00	68,60	-17,64	10,29	85,64	100,00
Gündoğmuş	64,73	0,85	0,00	5,97	0,00	-96,35	4,46	-20,34	100,00
Finike	0,00	3,06	0,00	27,04	14,52	-8,64	0,58	36,56	100,00
Kumluca	0,00	11,07	0,00	0,00	0,00	-165,85	-106,09	-260,87	100,00
Alanya	0,00	27,00	0,00	10,04	22,53	-6,63	5,10	58,05	100,00
Kaş	2,32	1,44	76,54	0,00	24,42	-6,58	-9,05	89,10	100,00
Serik	0,00	75,24	0,00	0,00	0,00	-265,17	-40,00	-229,93	100,00
Korkuteli	0,00	3,06	0,00	0,00	9,29	-2,60	1,71	11,47	100,00
Elmalı	0,00	59,93	0,00	0,00	2,60	-6,57	-4,61	51,35	100,00
Gazipaşa	0,00	1,20	0,00	0,77	3,05	-2,92	-1,43	0,66	100,00
Manavgat	0,00	15,26	0,00	21,60	51,24	-37,93	7,36	57,53	100,00

Kaynak: Anonim 2008a.

Çizelge 5.20. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2008 yılı bilanço oranları (%) (Aktif Dönen Varlıklar)

Kooperatif Adı	Aktif Varlıklar							Dönen Varlıklar Toplamı
	I-Dönen Varlıklar							
	A-Hazır Değerler	B-Ticari Alacaklar	C- Diğer Alacaklar	D-Stoklar	E-Gel. Aylara Ait Gid. ve Gel.Tah.	F-Diğer Dönen Varlıklar		
Döşemealtı	14,67	71,48	0,00	9,05	0,00	0,46	95,66	
Kale	73,15	26,35	0,00	0,00	0,15	0,34	100,00	
Kepez	0,93	52,36	37,73	1,86	0,00	0,00	92,88	
Kemer	71,01	0,62	7,33	6,33	1,52	3,23	90,04	
Gündoğmuş	19,23	45,68	0,00	0,00	21,29	13,29	99,49	
Finike	32,51	10,91	0,00	2,15	0,00	0,34	45,91	
Kumluca	53,28	0,00	0,00	0,00	0,00	0,09	53,38	
Alanya	21,75	1,53	0,10	10,91	0,00	1,20	35,49	
Kaş	3,67	0,00	1,46	15,38	0,00	0,08	20,59	
Serik	66,51	29,43	0,18	0,00	0,00	0,00	96,12	
Korkuteli	10,98	57,37	0,00	12,72	0,00	0,55	81,62	
Elmalı	4,75	16,60	0,00	72,71	0,00	0,08	94,15	
Gazipaşa	4,88	1,18	0,00	8,36	0,00	2,54	16,95	
Manavgat	39,99	25,73	0,00	30,86	0,00	2,40	98,99	

Kaynak: Anonim 2008a.

Çizelge 5.21. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2008 yılı bilanço oranları (%) (Aktif Duran Varlıklar)

Kooperatif Adı	Aktif Varlıklar							Aktif Varlıklar Toplamı
	II-Duran Varlıklar							
	A-Diğer Alacaklar	B-Mali Duran Varlıklar	C-Maddi Duran Varlıklar	D-Maddi Olmayan Duran Varlıklar	E-Gelecek Yıllara Ait Giderler Gelir Tahakkukları	Duran Varlıklar Toplamı		
Döşemealtı	0,00	0,00	3,34	1,00	0,00	4,34	100,00	
Kale	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	100,00	
Kepez	0,00	0,00	7,12	0,00	0,00	7,12	100,00	
Kemer	0,00	0,00	9,96	0,00	0,00	9,96	100,00	
Gündoğmuş	0,00	0,00	0,50	0,00	0,01	0,51	100,00	
Finike	0,00	0,00	54,30	-0,21	0,00	54,09	100,00	
Kumluca	0,00	0,00	46,62	0,00	0,00	46,62	100,00	
Alanya	0,00	0,00	64,33	0,00	0,18	64,51	100,00	
Kaş	0,00	0,00	79,41	0,00	0,00	79,41	100,00	
Serik	0,00	0,52	3,35	0,00	0,00	3,88	100,00	
Korkuteli	0,00	0,03	18,09	0,26	0,00	18,38	100,00	
Elmalı	0,00	0,00	3,64	2,21	0,00	5,85	100,00	
Gazipaşa	70,38	0,00	12,49	0,18	0,00	83,05	100,00	
Manavgat	0,00	0,00	0,95	0,06	0,00	1,01	100,00	

Kaynak: Anonim 2008a.

Çizelge 5.22. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2008 yılı bilanço oranları (%) (Pasif Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar)

Pasif Kaynaklar									
I-Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar									
Kooperatif Adı	A-Mali Borçlar	B-Ticari Borçlar	C-Diğer Borçlar	D-Alı. Avans	E-Öd. Vergi ve Diğ.Yük	F-Borç ve Gider Karş.	G-Gel. Ay. Ait Gel. ve Gid.Tah.	H-Diğer Kısa Vad. Yab. Kay.	Kısa Vad. Yab. Kay. Top.
Döşemealtı	0,00	89,70	1,15	0,00	3,63	0,40	0,00	0,00	94,87
Kale	0,00	0,00	0,00	0,00	122,53	0,00	0,00	0,00	122,53
Kepez	0,00	45,47	47,00	0,00	0,90	0,00	0,00	0,00	93,36
Kemer	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,08	0,00	0,08
Gündoğmuş	0,00	30,40	57,15	0,00	19,09	0,00	0,00	0,00	106,63
Finike	0,00	6,53	8,19	0,00	6,48	0,00	0,00	0,00	21,20
Kumluca	0,00	0,00	69,75	0,00	286,28	0,00	0,00	0,00	356,03
Alanya	0,00	9,86	14,20	0,00	1,47	0,00	0,00	0,00	25,54
Kaş	0,00	15,44	0,49	0,02	6,37	0,00	0,00	0,00	22,32
Serik	0,00	24,64	0,00	0,00	7,49	0,00	0,00	0,00	32,13
Korkuteli	0,00	72,94	5,39	0,00	21,47	0,00	0,00	0,00	99,79
Elmalı	0,00	83,34	0,76	0,00	1,82	0,00	0,00	0,00	85,92
Gazipaşa	1,73	9,07	6,00	0,24	0,49	0,00	0,90	0,04	18,46
Manavgat	0,00	0,00	1,38	0,00	16,20	0,00	0,00	0,00	17,58

Kaynak: Anonim 2008a.

Çizelge 5.23. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2008 yılı bilanço oranları (%) (Pasif Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar)

Pasif Kaynaklar					
II-Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar					
Kooperatif Adı	A-Mali Borçlar	B-Diğer Borçlar	C-Alınan Avanslar	D-Gelecek Yıllara Ait Gelirler Ve Gider Tahakkukları	Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar Toplamı
Döşemealtı	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Kale	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Kepez	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Kemer	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Gündoğmuş	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Finike	0,00	6,61	0,00	0,00	6,61
Kumluca	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Alanya	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Kaş	0,00	0,00	0,00	0,08	0,08
Serik	0,00	0,27	0,00	0,00	0,27
Korkuteli	1,48	0,00	0,00	0,00	1,48
Elmalı	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Gazipaşa	79,36	0,00	0,00	0,00	79,36
Manavgat	0,00	0,00	26,18	0,00	26,18

Kaynak: Anonim 2008a.

Çizelge 5.24. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2008 yılı bilanço oranları (%) (Pasif Öz Kaynaklar)

Koop. Adı	Pasif Varlıklar								
	III-Öz Kaynaklar								
	Yasal Yed.	A-Öden. Sermaye	B-Ser. Yedek.	C-Kar Yed.	D-Geçmiş Yıllar Karları	E-Geçmiş Yıllar Zararları (-)	F-Dönem Net Karı (Zararı)	Öz Kay. Top.	Pasif Kay. Top.
Döşemealtı	0,00	3,98	0,00	0,00	0,00	-2,03	3,18	5,13	100,00
Kale	0,00	1,23	0,00	0,00	5,26	-17,26	-11,76	-22,53	100,00
Kepez	0,00	6,25	0,00	3,29	0,39	-4,83	1,53	6,64	100,00
Kemer	23,12	0,00	0,00	0,00	74,77	-16,71	18,75	99,92	100,00
Gündoğmuş	70,13	0,69	0,00	4,86	0,00	-74,85	-7,47	-6,63	100,00
Finike	0,00	18,88	0,00	51,20	10,02	-12,71	4,82	72,19	100,00
Kumluca	0,00	11,14	0,00	0,00	0,00	-273,70	6,53	-256,03	100,00
Alanya	0,00	37,64	0,00	16,59	40,07	-10,79	-9,05	74,46	100,00
Kaş	2,14	1,33	70,67	0,00	26,71	-18,59	-4,67	77,60	100,00
Serik	0,00	15,56	0,00	0,00	0,00	-63,54	115,58	67,60	100,00
Korkuteli	0,00	3,52	0,00	0,00	11,65	-3,47	-12,96	-1,27	100,00
Elmalı	0,00	24,50	0,00	0,00	1,20	-1,47	-10,14	14,08	100,00
Gazipaşa	0,00	1,20	0,00	0,76	4,15	-3,52	-0,41	2,18	100,00
Manavgat	0,00	13,77	0,00	18,22	58,46	-41,02	6,82	56,24	100,00

Kaynak: Anonim 2008a.

Araştırmada ele alınan Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre 2007 yılına ilişkin temel mali tablo yüzde yöntemi ile analize tabi tutulmuş ve aşağıdaki Çizelge 5.25 – Çizelge 5.27’de verilen sonuçlar elde edilmiştir.

Çizelge 5.25’de yer alan bulgulara göre I. grup kooperatiflerde duran varlıklar dönen varlıklardan %51,5 (34 / 66) seviyesinde fazladır. Dönen varlıkların içinde hazır değerler, stoklar ve ticari alacaklar yaklaşık aynı seviyede bulunmaktadır. I. grubun duran varlıklarının önemli kısmı diğer alacaklardan meydana gelmektedir. II. grup kooperatiflerin dönen varlıkları duran varlıkların %81,3 (44,85 / 55,15) oranındadır. Dönen varlıkların önemli bir kısmı hazır değerlerden, ticari alacaklardan ve az bir kısmı da stoklardan meydana gelmektedir. Duran varlıkların tamamı yakını maddi duran varlıklardan oluşmaktadır. III. grup kooperatiflerde ise dönen varlıklar duran varlıklardan daha fazladır. Dönen varlıklar önemli seviyede ticari alacaklardan meydana gelmektedir. Nakde çevrilebilecek hazır değerler negatif seviyededir. Duran varlıklar maddi duran varlıklardan oluşmaktadır.

Çizelge 5.26’da 2007 yılına ait bilançoların pasif kısmında yer alan kısa ve uzun vadeli yabancı kaynaklar incelendiğinde; I. grup kooperatiflerin uzun vadeli yabancı

kaynakları %56.5 daha fazla II. grup kooperatiflerde uzun vadeli yabancı kaynaklar bulunmamakta, III. grup kooperatiflerde ise kısa vadeli kaynakların ancak %14.5 seviyesinde bulunduğu görülmektedir.

Çizelge 5.27’de 2007 yılına ait öz kaynaklar farklı bir dağılım göstermektedir. I. grupta tüm kaynakların %7,66’lık çok az kısmı öz kaynaklardan oluşurken. II. grupta bu oran %55,49 ve III. grupta ise %39.81 seviyesindedir.

2007 yılına ait her üç çizelgeden anlaşılacağı üzere; ortak sayısı az olan I. grup kooperatiflerin çok az seviyede öz kaynak yerine uzun vadeli yabancı kaynak kullandıkları ve bunun önemli bir kısmını duran varlıklara ayırdığı anlaşılmaktadır. II. grup kooperatiflerin finansmanı öz kaynaklarla kısa vadeli yabancı kaynaklardan oluştuğu görülmektedir. Ortak sayısının fazla olduğu III. grup kooperatifler ise kısa vadeli yabancı kaynak ve öz kaynakla finanse edilmektedir. Bu kaynakların aktarıldığı alan ise yapılan veresiye satışların ifade edildiği ticari alacaklar olmaktadır.

Çizelge 5.25. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre 2007 yılı bilanço oranları (%) (Aktif Varlıklar)

Gruplar	Aktif Kaynaklar														
	I-Dönen Varlıklar							II-Duran Varlıklar							
	A-Hazır Değ.	B-Ticari Ala.	C-Diğer Ala.	D-Stoklar	E-Gel. Ait Gid. ve Gel.Tah.	F-Diğer Dönen Var.	Dönen Var. Top.	A-Ticari Ala.	B-Diğer Ala.	C-Mali Duran Var.	D-Maddi Duran Var.	E-Maddi Olmayan Duran Var.	F-Gel.Yıl.Ait Gid. ve Gel.Tah.	Duran Var. Top.	Aktif Var. Top.
I. Grup	11,91	9,87	0,09	10,34	0,00	1,80	34,00	0,00	58,90	0,00	6,87	0,18	0,05	66,00	100,00
II. Grup	24,28	12,42	0,00	6,35	0,65	1,16	44,85	0,00	0,08	0,00	53,95	1,12	0,00	55,15	100,00
III. Grup	-4,13	60,55	1,70	19,07	0,40	1,55	79,13	-15,57	1,11	0,03	35,26	0,00	0,05	20,87	100,00

Kaynak: Anonim 2008a.

Çizelge 5.26. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre 2007 yılı bilanço oranları (%) (Pasif Kısa ve Uzun Vadeli Yabancı Varlıklar)

Gruplar	Pasif Kaynaklar														
	I-Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar										II-Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar				
	A-Mali Borçlar	B-Ticari Borçlar	C-Diğer Borç.	D-Alınan Avanslar	E-Ödenecek Vergi Ve Diğer Yük.	F-Borç Ve Gider Karş.	G-Gel. Ait Gid.Tah.	H-Diğer Kısa Vad. Yab.Kay.	Kısa Vad.Yab. Kay. Top.	A-Mali Borçlar	B-Diğer Borçlar	C-Alınan Avanslar	D-Gel.Yıl. Ait Gel. ve Gid. Tah.	Uzun Vad. Yab.Kay.T op.	
I. Grup	0,17	21,67	3,46	0,20	2,47	0,00	0,00	0,00	27,97	64,36	0,00	0,00	0,02	64,38	
II. Grup	6,07	16,20	10,12	0,00	4,23	0,09	7,80	0,00	44,51	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	
III. Grup	0,00	40,50	3,16	0,00	8,04	0,14	0,00	0,72	52,56	0,46	0,002	7,16	0,00	7,63	

Kaynak: Anonim 2008a.

Çizelge 5.27. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre 2007 yılı bilanço oranları (%) (Pasif Öz Kaynaklar)

Gruplar	Pasif Varlıklar								
	III-Öz Kaynaklar								
	Yasal Yed.	A-Ödenm iş Ser.	B-Sermaye Yedekleri	C-Kar Yed.	D-Geçmiş Yıllar Karları	E-Geçmiş Yıllar Zarar.(-)	F-Dönem Net Karı (Zararı)	Öz Kay. Top.	Pasif Kay. Top.
I. Grup	0,00	4,77	0,00	5,46	2,75	-5,79	0,47	7,66	100,00
II. Grup	0,00	28,76	0,00	5,10	29,23	-8,10	0,51	55,49	100,00
III. Grup	0,61	5,04	20,03	3,26	19,20	-6,61	-1,71	39,81	100,00

Kaynak: Anonim 2008a.

Araştırmada ele alınan Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre 2008 yılına ilişkin temel mali tablo yüzde yöntemi ile analize tabi tutulmuş ve aşağıdaki Çizelge 5.28 – Çizelge 5.30’da verilen sonuçlar elde edilmiştir.

Çizelge 5.28’de görüldüğü gibi I. grup kooperatiflerde duran varlıklar dönen varlıklardan %55,8 seviyesinde fazladır. Dönen varlıkların içinde ticari alacaklar fazladır. Ayrıca yaklaşık aynı seviyedeki hazır değerler ve stoklar da bulunmaktadır. I. grubun duran varlıklarının önemli kısmı diğer alacaklardan meydana gelmektedir. II. grup kooperatiflerin dönen varlıkları duran varlıklardan fazladır. Dönen varlıkların önemli bir kısmı hazır değerlerden, ticari alacaklardan ve stoklardan meydana gelmektedir. Duran varlıkların tamamı yakını maddi duran varlıklardan oluşmaktadır. III. grup kooperatiflerde ise dönen varlıklar duran varlıklardan %57,5 daha fazladır. Dönen varlıklar sırasıyla; ticari alacaklar, stoklar ve hazır değerlerden meydana gelmektedir. Duran varlıklar maddi duran varlıklardan oluşmaktadır.

Çizelge 5.29’daki 2008 yılına ait bilançoların pasif kısmında yer alan kısa ve uzun vadeli yabancı kaynaklarda görüldüğü gibi; I. grup kooperatiflerin uzun vadeli yabancı kaynakları %53,2 daha fazla olup mali borçlardan meydana gelmektedir, kısa vadeli yabancı kaynaklar ise daha çok ticari borçlardan oluşmaktadır II. ve III. grup kooperatiflerde uzun vadeli yabancı kaynaklar çok az seviyededir. II. grup kooperatiflerin kısa vadeli yabancı kaynakları sırasıyla ticari borçlar, diğer borçlar, ödenecek vergi ve fonlar ile mali borçlardan meydana gelmektedir. III. grup kooperatiflerde ise yüksek seviyedeki kısa vadeli yabancı kaynaklarının önemli bir

kısmı ticari borçlar ve ödenecek vergi ve fonlar ile diğer borçlardan oluştuğu görülmektedir.

Çizelge 5.30'da yer alan 2008 yılına ait öz kaynaklar 2007 yılında olduğu gibi farklı bir dağılım göstermektedir. I. grupta tüm kaynakların %5,34'lük çok az kısmı öz kaynaklardan ödenmiş sermaye oluşturmaktadır. II. grupta bu oran toplam %48,46 olarak geçmiş yıllar kârı ve ödenmiş sermayeden meydana gelmiştir. III. grupta ise %32,88 oranı geçmiş yıllar kârı ve sermaye yedeklerinden oluştuğu anlaşılmaktadır.

2008 yılına ait her üç çizelgenin incelenmesinde; 2007 yılında olduğu gibi I. grup kooperatiflerin çok az seviyede öz kaynak yerine uzun vadeli yabancı kaynak kullandıkları ve bunun önemli bir kısmını duran varlıklara ayrıldığı görülmektedir. II. grup kooperatiflerin finansmanı kısa vadeli yabancı kaynaklarla öz kaynaklardan oluşmaktadır. Ortak sayısının fazla olduğu III. grup kooperatifler ise kısa vadeli yabancı kaynak ve öz kaynakla finanse edilmektedir. Bu kaynakların aktarıldığı alan ise yapılan veresiye satışların ifade edildiği ticari alacaklar, stoklar ve hazır değerlerden meydana gelmektedir

Çizelge 5.28. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre 2008 yılı bilanço oranları (%) (Aktif Varlıklar)

Gruplar	Aktif Kaynaklar													
	I-Dönen Varlıklar							II-Duran Varlıklar						
	A-Hazır Değerler	B-Ticari Alacak	C-Diğer Alacak	D-Stok	E-Gel. Ay. Ait Gelir Tah.	F-Diğer Dönen Varlıklar	Dönen Varlıklar Toplamı	A-Diğer Alacak	B-Mali Duran Varlıklar	C-Maddi Duran Varlıklar	D-Maddi Olmayan Duran Varlıklar	E-Gel.Yıl.Ait Gelir Tah.	Duran Varlıklar Toplamı	Aktif Varlıklar Toplamı
I. Grup	8,45	14,36	0,04	6,00	0,00	1,77	30,63	55,85	0,00	13,18	0,30	0,04	69,37	100,00
II. Grup	19,61	16,13	0,00	14,68	0,54	1,09	52,05	0,06	0,00	46,96	0,93	0,00	47,95	100,00
III. Grup	12,72	29,25	6,07	21,00	0,07	1,07	70,19	0,95	0,02	28,83	0,00	0,01	29,81	100,00

Kaynak: Anonim 2008a.

Çizelge 5.29. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre 2008 yılı bilanço oranları (%) (Pasif Kısa ve Uzun Vadeli Yabancı Varlıklar)

Gruplar	Pasif Kaynaklar														
	I-Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar								II-Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar						
	A-Mali Borç.	B-Ticari Borç.	C-Diğer Borç.	D-Alınan Avans	E-Öd.Vergi ve Diğer Yük.	F-Borç ve Gider Karş.	G-Gel.Aylara Ait Gel.ve Gider Tah.	H-Diğer Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar	Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar Toplamı	A-Mali Borç	B-Diğer Borç	C-Alınan Avans	D-Gel. Yıllara Ait Gelirler Ve Gider Tah.	Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar Toplamı	
I. Grup	0,00	22,42	4,22	0,20	3,27	0,07	0,00	0,00	30,18	64,47	0,00	0,00	0,02	64,49	
II. Grup	3,57	22,64	9	0,00	4,58	0,00	1,87	0,09	49,14	1,39	0,00	1,01	0,00	2,40	
III. Grup	0,00	45,73	8,61	0,00	10,66	0,00	0,00	0,00	65,00	0,00	0,46	1,65	0,00	2,12	

Kaynak: Anonim 2008a.

Çizelge 5.30. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre 2008 yılı bilanço oranları (%) (Pasif Öz Kaynaklar)

Gruplar	Pasif Kaynaklar								
	III-Öz Kaynaklar								
	Yasal Yed.	A-Ödenmiş Sermaye	B-Sermaye Yedek.	C-Kar Yedekleri	D-Geçmiş Yıllar Karları	E-Geçmiş Yıllar Zararları (-)	F-Dönem Net Karı (Zararı)	Öz Kaynaklar Toplamı	Pasif Kaynaklar Toplamı
I. Grup	0,00	5,23	0,00	7,14	3,62	-7,25	-3,40	5,34	100,00
II. Grup	0,00	26,08	0,00	3,92	28,38	-6,27	-3,65	48,46	100,00
III. Grup	0,52	4,16	17,19	2,86	19,70	-10,18	-1,38	32,88	100,00

Kaynak: Anonim 2008a.

Araştırmada ele alınan Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin temel mali tablo yüzde yöntemi ile analize tabi tutulmuş ve aşağıdaki Çizelge 5.31 – Çizelge 5.36’da verilen sonuçlar elde edilmiştir.

Faaliyet alanlarına göre 2007 yılının aktiflerine Çizelge 5.31’de görüleceği üzere; ormancılıkla ilgili kooperatiflerin dönen varlıkları duran varlıklarından daha fazladır. Bu grupta ticari alacaklar ve stoklardan meydana gelen dönen varlıklar, maddi duran varlıklardan oluşan duran varlıklardan daha fazladır. Bitkisel üretim alanındaki kooperatiflerde 91,84 seviyesinde yüksek oranda duran varlıklara sahiptir. Girdi temini (yem vs.) faaliyet alanı kooperatiflerde dönen varlık ağırlıktadır. Bunun önemli kısmı hazır değerlerdir. Duran varlıklar da ise maddi olmayan duran varlıklar dikkati çekmektedir. Diğer adlı faaliyet alanındaki (tesis binası ve otobüs işletmeciliği) kooperatiflerde de %68,66 oranında dönen varlık ağırlıktadır. Bu varlıklar sırasıyla hazır değerler, ticari alacaklar ile diğer dönen varlıklardan meydana gelmektedirler. Faaliyet alanı olmayan grubu oluşturan kooperatiflerde 82,03 oranında dönen varlık söz konusudur. Bu varlıklar sırasıyla ticari alacaklar, hazır değerler ve stoklardan meydana gelmektedirler.

Çizelge 5.32’de kooperatiflerin faaliyet alanlarına göre finansal kaynak olarak kısa vadeli yabancı kaynakların uzun vadeliye göre bitkisel üretim grubu dışında yüksek seviyede olduğu görülmektedir. Bitkisel üretim grubunda uzun vadeli yabancı kaynaklar %99,13 oranında mali borçlardan oluşmaktadır. Ormancılık faaliyet alanını

kapsayan grupta %43,62 oranındaki kısa vadeli yabancı kaynaklar %24,73 oranı ile ticari borçlardan meydana gelmektedir. %91,67 oranıyla en yüksek seviyede bulunan girdi temini grubu faaliyet alanında %74,65 oranı ile diğer borçları kapsamaktadır. %38,48 oranı ile diğer adlı grupta diğer kısa vadeli yabancı kaynaklar %28,91 oranı ile finanse olmaktadır. %82,21 oranına sahip faaliyet alanı olmayan grubun faaliyet alanında %69,14 oranı ile ticari borçlarla kısa vadeli yabancı kaynaklar olduğu görülmektedir.

Çizelge 5.33'de yer alan öz kaynaklar bitkisel üretim faaliyet alanında %0,54 oranı ile çok düşük seviyede adeta yok gibidir. Ormancılık faaliyet alanında %49,98 oranı ile öz kaynaklar; geçmiş yıllar kârları, sermaye ve kâr yedekleri ile ödenmiş sermayeden meydana gelmektedir. Öz kaynakların %8,33 oranında olduğu girdi temini faaliyet alanında ödenmiş sermaye ön plandadır. Diğer adlı faaliyet alanında öz kaynaklar toplamı %61,52 olarak geçmiş yıllar kârları ve kâr yedekleri ile finanse edildiği anlaşılmaktadır. %17,79 oranına sahip faaliyet alanı olmayan grubun geçmiş yıllar kârı ve ödenmiş sermayeden meydana geldiği görülmektedir.

Çizelge 5.34 faaliyet alanlarına göre kooperatiflerin 2008 yılında aktif varlıkların incelenmesinde; ormancılık faaliyet alanında duran varlıklarla dönen varlıklar birbirlerine yakın seviyede bulunduğu görülmektedir. Bitkisel üretim faaliyet alanında %97,90 ile duran varlıklar, girdi temini faaliyet alanında da %94,04 oranında dönen varlıklar yüksek seviyede gerçekleşmiştir. Girdi temini faaliyet alanında %92,80 oranında nakde çevrilebilen hazır değerlerden meydana gelmektedir. Diğer adlı faaliyet alanında %67,79 olan dönen varlıklar; hazır değerler, ticari alacaklar ve stokları kapsamaktadır. Faaliyet alanı olmayan grupta %88,15 oranındaki dönen varlıklar ticari alacaklar ve stoklardan meydana gelmektedir.

Çizelge 5.35'de 2008 yılı itibariyle finans kaynağı olarak uzun ve kısa vadeli yabancı kaynakların karşılaştırılmasında; ormancılık faaliyet alanı %39,80 ile kısa vadeli yabancı kaynaklar ön plandadır. Bitkisel üretim faaliyet alanında %98,89 oranı ile uzun vadeli, girdi temini faaliyet alanında %91,14 oranı ile kısa vadeli, diğer adlı faaliyet alanı %31,96 ile kısa vadeli ve faaliyet alanı olmayanda %90,46 oranı ile kısa

vadeli yabancı kaynaklarla finanse edilmektedirler. 2008 yılında kısa vadeli yabancı kaynaklar önemli ölçüde ticari borçlardan meydana gelmektedir.

Çizelge 5.36’da ormancılık ve diğer faaliyet alanlarına sahip kooperatiflerin daha çok öz kaynaklarla finanse edildiği bunların da genellikle geçmiş yıllar kârlarından meydana geldiği görülmektedir. 2008 yılına ait çizelgelerin incelenmesinde; 2007 yılında olduğu gibi bitkisel üretim, girdi temini ve faaliyet alanı olmayan alanlardaki kooperatiflerin öz kaynak yabancı kaynak kullandıkları görülmektedir. Ormancılık ve diğer faaliyet alanına sahip kooperatiflerin finansmanı daha çok öz kaynaklardan oluşmaktadır.

Çizelge 5.31. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre 2007 yılı bilanço oranları (%) (Aktif Varlıklar)

Faal. Alan.	Aktif Kaynaklar														
	I-Dönen Varlıklar							II-Duran Varlıklar							
	A-Hazır Değer.	C-Ticari Ala.	D-Diğer Ala.	E-Stoklar	G-Gel.Ay. Ait Gid.ve Gel.Tah.	H-Diğer Dönen Varlıklar	Dönen Varlıklar Toplamı	A-Ticari Ala.	B-Diğer Ala.	C-Mali Duran Var.	D-Maddi Duran Varlıklar	E-Maddi Olmayan Duran Varlıklar	G-Gel.Yıl. Ait Gid. Gel.Tah.	Duran Var. Top.	Aktif Var. Top.
Ormancılık	4,92	35,79	0,43	22,96	0,00	2,97	67,07	-12,93	0,95	0,01	44,65	0,16	0,09	32,93	100,00
Bitkisel Üretim	8,10	0,00	0,00	0,00	0,00	0,06	8,16	0,00	91,04	0,00	0,79	0,01	0,00	91,84	100,00
Girdi Temini	54,53	0,00	0,00	0,00	0,00	19,45	73,98	0,00	0,00	0,00	0,00	26,02	0,00	26,02	100,00
Diğer Faaliyet Alanı	22,58	16,52	0,00	0,10	14,23	15,22	68,66	0,00	0,00	0,00	32,02	-0,67	0,00	31,34	100,00
Yok	12,49	54,40	2,00	12,07	0,49	0,59	82,03	0,00	0,00	0,03	17,24	0,70	0,00	17,97	100,00

Kaynak: Anonim 2008a.

Çizelge 5.32. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre 2007 yılı bilanço oranları (%) (Pasif Kısa ve Uzun Vadeli Yabancı Varlıklar)

Faal. Alan.	Pasif Kaynaklar													
	I-Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar							II-Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar						
	A-Mali Borç.	B-Tic. Borç.	C-Diğer Borç.	D-Alı. Avans.	E-Öden. Vergi ve Diğer Yük.	F-Borç Ve Gider Karş.	G-Gel.Aylar Ait Gel. ve Gider Tah.	H-Diğer Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar	Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar Toplamı	A-Mali Borçlar	B-Alınan Avanslar	C-Gel.Yıl. Ait Geli. ve Gid.Tah.	Uzun Vadeli Yabancı Kay. Top.	
Ormancılık	2,17	24,73	7,15	0,22	6,53	0,03	2,78	0,00	43,62	0,39	5,99	0,02	6,40	
Bitkisel Üretim	0,00	0,00	0,32	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,33	99,13	0,00	0,00	99,13	
Girdi Temini	0,00	0,00	74,65	0,00	17,02	0,00	0,00	0,00	91,67	0,00	0,00	0,00	0,00	
Diğer Faaliyet Alanı	0,00	8,59	-8,31	0,00	9,30	0,00	0,00	28,91	38,48	0,00	0,00	0,00	0,00	
Yok	0,34	69,14	5,00	0,00	7,53	0,21	0,00	0,00	82,21	0,00	0,00	0,00	0,00	

Kaynak: Anonim 2008a.

Çizelge 5.33. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre 2007 yılı bilanço oranları (%) (Pasif Öz Kaynaklar)

Faaliyet Alanları	Pasif Kaynaklar									
	III-Öz Kaynaklar					D-Geçmiş Yıllar Karları	E-Geçmiş Yıllar Zararları (-)	F-Dönem Net Karı (Zararı)	Öz Kaynaklar Toplamı	Pasif Kaynaklar Toplamı
	Yasal Yedekler	A-Ödenmiş Sermaye	B-Sermaye Yedekleri	C-Kar Yedekleri						
Ormancılık	0,51	13,20	16,76	8,25	21,68	-10,16	-0,26	49,98	100,00	
Bitkisel Üretim	0,00	1,20	0,00	0,00	0,05	-0,49	-0,23	0,54	100,00	
Girdi Temini	0,00	143,21	0,00	0,00	0,00	-92,55	-42,33	8,33	100,00	
Diğer	0,00	0,31	0,00	50,86	62,39	-62,67	10,63	61,52	100,00	
Faaliyet Alanı Yok	0,00	9,82	0,00	2,45	11,59	-5,27	-0,79	17,79	100,00	

Kaynak: Anonim 2008a.

Çizelge 5.34. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre 2008 yılı bilanço oranları (%) (Aktif Varlıklar)

Faal. Alan	Aktif Kaynaklar													
	I-Dönen Varlıklar						II-Duran Varlıklar							
	A-Hazır Değerler	C-Ticari Alacak.	D-Diğer Alacak	E-Stok.	G-Gel. Ay.Ait Gid. ve Gel.Tah.	H-Diğer Dönen Varlıklar	Dönen Varlıklar Toplamı	B-Diğer Alacak	C-Mali Duran Varlıklar	D-Maddi Duran Varlıklar	E-Maddi Olmayan Duran Varlıklar	G-Gel.Yıl. Ait Gid.Gelir Tahak.	Duran Varlıklar Toplamı	Aktif Var. Toplamı
Ormancılık	21,23	5,64	0,43	19,33	0,00	1,89	48,53	1,10	0,01	52,21	0,18	0,06	53,57	100,00
Bitkisel Üretim	0,05	0,00	0,00	0,00	0,00	2,05	2,10	86,38	0,00	11,51	0,01	0,00	97,90	100,00
Girdi Temini	92,80	0,00	0,00	0,00	0,00	1,23	94,04	0,00	0,00	-1,36	7,32	0,00	5,96	100,00
Diğer	38,84	21,17	0,00	6,74	0,00	1,04	67,79	0,00	0,00	32,86	-0,65	0,00	32,21	100,00
Faaliyet Alanı Yok	9,64	52,58	6,43	18,82	0,33	0,36	88,15	0,00	0,02	9,32	0,43	0,00	9,77	100,00

Kaynak: Anonim 2008a.

Çizelge 5.35. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre 2008 yılı bilanço oranları (%) (Pasif Kısa ve Uzun Vadeli Yabancı Varlıklar)

Faaliyet Alanı	Pasif Kaynaklar												
	I-Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar						II-Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar						
	A-Mali Borçlar	B-Ticari Borçlar	C-Diğer Borçlar	D-Alınan Avanslar	F-Öd.Vergi ve Diğer Yük.	G-Borç ve Gider Karş.	H-Gel.Ay. Ait Gel. ve Gid.Tah.	I-Diğer Kısa Vad.Yab. Kay.	Kısa Vad.Yab. Kay. Top.	A-Mali Borçlar	D-Alınan Avanslar	F-Gel.Yıl. Ait Gel. ve Gid.Tah.	Uzun Vad.Yab. Kaynaklar Toplamı
Ormancılık	1,82	17,50	11,80	0,25	7,42	0,00	0,95	0,04	39,80	0,00	2,38	0,02	2,40
Bitkisel Üretim	0,00	0,00	0,46	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,46	98,89	0,00	0,00	98,89
Girdi Temini	0,00	81,52	5,72	0,00	1,00	2,90	0,00	0,00	91,14	0,00	0,00	0,00	0,00
Diğer Faaliyet Alanı	0,00	25,74	-3,80	0,00	10,02	0,00	0,00	0,00	31,96	0,00	0,00	0,00	0,00
Yok	0,00	69,12	10,83	0,00	10,53	0,00	0,00	0,00	90,49	0,68	0,50	0,00	1,18

Kaynak: Anonim 2008a.

Çizelge 5.36. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre 2008 yılı bilanço oranları (%) (Pasif Öz Kaynaklar)

Faaliyet Alanı	Pasif Kaynaklar									
	III-Öz Kaynaklar									
	Yasal Yedekler	A-Ödenmiş Sermaye	B-Sermaye Yedekleri	C-Kar Yedekleri	D-Geçmiş Yıllar Karları	E-Geçmiş Yıllar Zararları (-)	F-Dönem Net Karı (Zararı)	Öz Kaynaklar Toplamı	Pasif Kaynaklar Toplamı	
Ormancılık	0,59	15,31	19,32	11,69	30,92	-17,27	-2,76	57,80	100,00	
Bitkisel Üretim	0,00	1,20	0,00	0,00	0,05	-0,71	0,10	0,65	100,00	
Girdi Temini	0,00	10,99	0,00	0,00	0,00	-7,92	5,79	8,86	100,00	
Diğer Faaliyet Alanı	0,00	52,03	0,00	0,00	85,80	-62,54	-7,24	68,04	100,00	
Yok	0,00	6,83	0,00	2,69	8,33	-4,54	-4,99	8,33	100,00	

Kaynak: Anonim 2008a.

5.2.2. Gelir tablosunun analizi

Gelir tablosu, işletmenin bir dönemde elde ettiği tüm gelirler ile yaptığı giderleri tasnifli bir şekilde gösteren ve dönem faaliyetlerinin net sonucunu, kâr veya zarar olarak özetleyen bir tablodur (Arslan 2007).

Gelir tablosundaki bilgilerle, kooperatif faaliyetlerini kârlı ve verimli bir biçimde yürütme yükümlülüğünü taşıyan yüksek kademe yöneticileri, kooperatife kaynak sağlayan ortaklar, kooperatifte çalışanlar ve kooperatiften alacaklı olan üçüncü şahıslar ve diğer kişilerin haklarını koruyan kamu kuruluşları, vergi daireleri ilgilenmektedir. Kooperatif yöneticileri yükümlülüklerini yerine getirmek için bu bilgilerden yararlanarak kooperatifin çeşitli faaliyetlerinin kârlılığını kontrol ederek gerekli önlemleri almaktadırlar. Geçmiş dönemlere ilişkin faaliyet sonuçları ile karşılaştırmalı gelir tabloları düzenlemek suretiyle kooperatifin gelecekteki kârlılığı ve büyüme eğilimleri hakkında bilgi edinmektedirler (Arslan 2007).

5.2.2.1. Gelir tablosunun karşılaştırmalı tablolar ve yüzde yöntemiyle analizi

Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet düzeyi, gelir kaynakları ile maliyet ve gider dağılımları hakkında bilgi sahibi olmak amacıyla ilçelerdeki kooperatiflerin gelir tabloları karşılaştırmalı tablolar analizine tabi tutulmuştur.

Karşılaştırmalı tablolar ve yüzde yöntemiyle hesaplanan gelir tablolarında dikkat edilecek hususlar;

1. 2007 yılına ait karşılaştırmalı ve gelir tablosu oranlarındaki tablolarda satış indirimleri, diğer faaliyetlerden olağan gider ve zararlar 0'dır. Bu yüzden tablolarda yer almamaktadırlar.
2. 2008 yılına ait karşılaştırmalı ve gelir tablosu oranlarındaki tablolarda diğer faaliyetlerden olağan gider ve zararlar 0'dır. Bu yüzden tablolarda yer almamaktadırlar.

Karşılaştırmalı gelir tablosunda ki hesaplar şu şekildedir;

Net Satış	= Brüt Satış – Satış İndirimi
Brüt Satış Kârı Veya Zararı	= Net Satış – Satışların Maliyeti
Faaliyet Kârı Veya Zararı	= Brüt Satış Kârı Veya Zararı – Faaliyet Gideri
Olağan Kâr Veya Zarar	= Faaliyet Kârı Veya Zararı + Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir Ve Kârlar - Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider Ve Zararlar - Finansman Giderleri
Dönem Kârı Veya Zararı	= Olağan Kâr Veya Zarar + Olağandışı Gelir Ve Kârlar - Olağandışı Gider Ve Zararlar
Dönem Net Kârı Veya Zararı.	= Dönem Kârı Veya Zararı - Dönem Kârı Vergi Vd. Yasal Yükümlülük Karşılıkları

Araştırmada incelenen Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2007–2008 dönemine ait karşılaştırmalı gelir tablosu elde edilmiştir (Çizelge 5.37 ve Çizelge 5.38).

2007 yılı verilerine göre sırasıyla; Döşemealtı, Gazipaşa, Finike, Alanya, Manavgat, Korkuteli ve Kale tarımsal kalkınma kooperatifleri kâr etmişlerdir. Diğer yörelerde sırasıyla; Gündoğmuş, Kepez, Elmalı, Kaş ve Akseki kooperatifleri de zarar etmişlerdir. Satış indirimin söz konusu olmadığı brüt satışlarla satış maliyetleri ve faaliyet giderleri kâr ve zararın meydana getirmektedir. Satış maliyetlerinin görülmediği Kale, Kaş ve Elmalı'da satışların düşük olmasına rağmen faaliyet giderlerinin fazla olması Kale'de kârı düşürmüş diğerlerinde de zarara yol açmıştır. Döşemealtı ve Gazipaşa'da satış maliyetlerinin ve faaliyet giderlerinin düşük olması kârın yüksek olmasına yol açmıştır. En yüksek satışın olduğu Kepezde ise satış maliyetlerinin yüksekliği kârı düşürmüştür. Faaliyet giderlerinin Gazipaşa ve Gündoğmuş'ta brüt satışlar normal olsa da kâr seviyesi düşmüştür. 2007 yılındaki diğer faaliyetlerle olağandışı gelir-gider karşılaştırılmasında; Gündoğmuş, Alanya, Döşemealtı ve

Gazipaşa da diğer faaliyetlerden olağan ve olağandışı gelirler yüksek seviyededir. Buna faaliyet alanlarının uygun olmasıdır. Gündoğmuş'ta olağan ve olağandışı zararlarla vergi ve yasal yükümlülük karşılığının yüksek seviyede olması net kârı oldukça düşürmüştür. Finike ve Kepez kooperatiflerinin bu yıl içinde olağandışı zararlarla karşılaşmaları Finike'de düşük kâra Kepez'de de zarara yol açmıştır. Korkuteli kooperatifinde finansman giderlerinin yüksekliği kâr seviyesini düşürmüştür (Çizelge 5.37 ve Çizelge 5.38).

2008 yılına ait çizelgenin incelenmesinde dikkati çeken en önemli özellik 2007 yılına göre faaliyet kârının düşük veya zarar olmasıdır. Brüt satışların yüksek olduğu Döşemealtı ve Kepezde satış maliyetlerinin fazlalığı kârı düşürmüş, Döşemealtı'ndaki satış indiriminin yüksekliği zarara yol açmıştır. Bu dönemde Akseki ve Kaş'ta aktivitelerin olmaması faaliyet giderlerinden dolayı zarar meydana getirmiştir. Gazipaşa ve Alanya'da 2007 yılına göre satışlarda artış olmasına rağmen maliyetlerin yüksek seviyelere çıkması Alanya'da zarar Gazipaşa'da düşük kâr oluşturmuştur. Buna rağmen incelediğimiz kooperatiflerin içinde 9.381.47 TL ile en yüksek faaliyet kârı olmuştur. Gündoğmuş ve Korkuteli'nde 2007 ye göre düşen brüt satışlar, satış maliyetleri ile yüksek seviyedeki faaliyet giderlerinden dolayı Korkuteli'nde zarar, Gündoğmuş'ta ise düşük seviyede kâr edilmiştir. 2008 yılında tarımsal kalkınma kooperatiflerinin olağan ve olağan dışı gelir ve giderleri 2007 yılına benzer özellikler taşımaktadır. Alanya, Gündoğmuş, Döşemealtı, Kaş ve Gazipaşa kooperatiflerinde diğer faaliyetlerden olağan gelirler elde edilmiştir. Gündoğmuş, Döşemealtı ve Alanya'da olağandışı gelirler söz konusudur. Gündoğmuş, Korkuteli ve Döşemealtı'da olağandışı giderler sonuçları olumsuz olarak etkilemiştir. Korkuteli ve Gazipaşa kooperatiflerinde finansman giderleri vardır. Net kâr olarak sırasıyla Gündoğmuş, Gazipaşa ve Döşemealtı yer almaktadır (Çizelge 5.37 ve Çizelge 5.38).

Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatiflerinin gelir tablosu incelendiğinde brüt satışlar mutlak olarak artmıştır. Benzer bir görüntü net satışlar içinde geçerlidir. Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatiflerini ilçeler bazında tek tek incelediğimizde satışların ortalamının üzerinde gerçekleşmesi olumlu karşılanmaktadır. 2007 yılındaki brüt kârın 2008 yılında geçilmiş olması değişimi pozitif yönde etkilemiştir. Değişim miktarları

dikkate alındığında Kale, Finike ve Elmalı ilçeleri brüt satış kârına erişmişlerdir. Değişim oranlarında Kale ve Finike ilçeleri pozitif yönde artmıştır. Kısaca Kale ve Finike ilçeleri hem mutlak olarak hem de oran olarak brüt satış kârını gerçekleştirmişlerdir. Elmalı ilçesinin ise değişim oranı sıfırdır (Çizelge 5.37 ve Çizelge 5.38).

Değişim oranlarında faaliyet giderleri artmış ve bu doğrultuda satış maliyetleri yükselmiştir. Değişim miktarlarında faaliyet kârı incelendiğinde Gündoğmuş ve Kepez ilçeleri artış sergileyerek kâra geçmişlerdir. Mutlak olarak bu değişim Gündoğmuş ilçesinde 22.214,05 TL, Kepez ilçesinde 11.588,77 TL dir (Çizelge 5.37 ve Çizelge 5.38).

Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatifleri dönem net kârı veya zararı açısından incelendiğinde değişim miktarı Kaş, Kepez ve Gündoğmuş ilçelerinde mutlak olarak dönem net kârı olduğu görülmektedir. Dönem zararı yapan ilçe kooperatifleri de vardır. Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatiflerinde gelir tablolarında faaliyet sonucunu etkileyen en önemli kalemler diğer faaliyetlerden olağan gelir, olağandışı gider kalemleridir. Bu kalemler gelir tablolarında aynı hareket tarzlarını göstermişlerdir (Çizelge 5.37 ve Çizelge 5.38).

Gelir tablosu dikey yüzdeler yöntemine göre analiz edilirken net satışlar toplamı yüz kabul edilmekte ve her bir gelir tablosu kaleminin net satışlar içindeki yüzdesi hesaplanmaktadır. Gelir tablosunun yüzde yöntemine göre analizinde yalnızca bir dönem yeterli olabilmektedir. Ancak gelişmelerin yakından takibi ve karşılaştırma yapılabilmesi için birden fazla döneme ilişkin yüzde yöntemi ile analiz yapılması daha faydalı olacaktır (Arslan 2007). Bu amaçla Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatiflerinin gelir tablolarının analizi, dikey analiz tekniğine göre bir yılın gelir tablosundaki kalemin o yılın net satışlar tutarına oranlanması ile hesaplanmıştır. Elde edilen değerler yıllar itibarıyla karşılaştırılarak gelir tablosu kalemlerinin her birinin toplam içindeki yüzde artış ve azalış oranları bulunmuş ve yıllara göre bu oranların seyri izlenerek yorumlanmıştır (Çizelge 5.37 ve Çizelge 5.38).

Çizelge 5.37. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2007 yılı karşılaştırmalı gelir tablosu

Kooperatif Adı	A-Brüt Satışlar	B-Net Satışlar	C- Satışların Maliyeti (-)	Brüt Satış Karı Veya Zararı	D-Faaliyet Giderleri (-)	Faaliyet Karı Veya Zararı (+,-)	E-Diğer Faaliyetler den Olağan Gelir Ve Karlar	F-Finansman Giderleri (-)	Olağan Kar Veya Zarar (+,-)	G-Olağandışı Gelir Ve Karlar	H-Olağandışı Giderler (-)	Dönem Karı Veya Zararı (+,-)	I-Dönem Kârı Vergi Vd. Yasal Yükümlülük karşılıkları (-)	Dönem Net Karı Veya Zararı (+,-)
Döşemealtı	411.847,62	411.847,62	-223.151,23	188.696,39	-47.036,83	141.659,56	2.430,50	0,00	144.090,06	17.101,62	-97,39	161.094,29	0,00	161.094,29
Kale	30.930,84	30.930,84	0,00	30.930,84	-30.317,40	613,44	0,00	0,00	613,44	0,00	0,00	613,44	0,00	613,44
Kepez	621.748,35	621.748,35	-554.998,46	66.749,89	-75.337,68	-8.587,79	0,00	0,00	-8.587,79	0,00	-890,14	-9.477,93	0,00	-9.477,93
Gündoğmuş	322.598,92	322.598,92	-234.175,82	88.423,10	-105.731,75	-17.308,65	6.257,81	0,00	-11.050,84	13.447,40	-911,81	1.484,75	-699,63	785,12
Akseki	8.249,07	8.249,07	-8.249,07	0,00	-465,76	-465,76	0,00	0,00	-465,76	0,00	0,00	-465,76	0,00	-465,76
Finike	295.758,34	295.758,34	-209.532,07	86.226,27	-68.104,59	18.121,68	135,14	0,00	18.256,82	0,00	-1.570,11	16.686,71	0,00	16.686,71
Alanya	322.786,81	322.786,81	-268.740,90	54.045,91	-42.008,51	12.037,40	4.930,63	0,00	16.968,03	806,00	0,00	17.774,03	0,00	17.774,03
Kaş	182,75	182,75	0,00	182,75	-1.066,69	-883,94	0,00	0,00	-883,94	0,00	-3,65	-887,59	0,00	-887,59
Korkuteli	250.010,54	250.010,54	-168.386,27	81.624,27	-76.766,26	4.858,01	0,00	-757,48	4.100,53	0,00	0,00	4.100,53	0,00	4.100,53
Elmalı	0,00	0,00	0,00	0,00	-1.883,99	-1.883,99	0,00	0,00	-1.883,99	0,00	0,00	-1.883,99	0,00	-1.883,99
Gazipaşa	286.407,30	286.407,30	-75.752,73	210.654,57	-135.449,70	75.204,87	1.482,51	-82,91	76.604,47	0,00	0,00	76.604,47	0,00	76.604,47
Manavgat	187.807,00	187.807,00	-168.026,00	19.781,00	-11.336,00	8.445,00	0,00	0,00	8.445,00	0,00	0,00	8.445,00	-460,00	7.985,00
Toplam	2.738.327,54	2.738.327,54	-1.911.012,55	827.314,99	-595.505,16	231.809,83	15.236,59	-840,39	246.206,03	31.355,02	-3.473,1	274.087,95	-1159,63	272.928,32

Kaynak: Anonim 2008a.

Çizelge 5.38. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2008 yılı karşılaştırmalı gelir tablosu

Kooperatif Adı	A-Brüt Satışlar	B-Satış İndirimleri (-)	C-Net Satışlar	D- Satışların Maliyeti (-)	Brüt Satış Karı Veya Zararı	E-Faaliyet Giderleri (-)	Faaliyet Karı Veya Zararı (+,-)	F-Diğer Faaliyetler en Olağan Gelir Ve Karlar	G-Finansman Giderleri (-)	Olağan Kar Veya Zarar (+,-)	H-Olağandışı Gelir Ve Karlar	I-Olağandışı Gider Ve Zararlar (-)	Dönem Karı Veya Zararı (+,-)	J-Dönem Kârı Vergi Vd. Yasal Yükümlülük Karşılıkları (-)	Dönem Net Karı Veya Zararı (+,-)
Döşemealtı	1.649.163,42	-3.881,26	1.645.282,16	-1.575.496,08	69.786,08	-70.680,36	-894,28	5.001,91	0,00	4.107,63	9.150,93	-925,75	12.332,81	-982,15	11.350,66
Kale	52.231,19	0,00	52.231,19	0,00	52.231,19	-53.603,47	-1.372,28	0,00	0,00	-1.372,28	0,00	0,00	-1.372,28	0,00	-1.372,28
Kepez	886.396,92	0,00	886.396,92	-831.223,05	55.173,87	-52.172,89	3.000,98	0,00	0,00	3.000,98	0,00	-1,96	2.999,02	0,00	2.999,02
Gündoğmuş	138.823,05	0,00	138.823,05	-98.522,93	40.300,12	-36.394,72	3.905,40	7.927,14	0,00	11.832,54	19.790,36	-7.020,88	24.602,02	-2.990,43	21.611,59
Akseki	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-278,86	-278,86	0,00	0,00	-278,86	0,00	0,00	-278,86	0,00	-278,86
Finike	122.975,99	0,00	122.975,99	-24.893,67	98.082,32	-94.991,90	3.090,42	0,00	0,00	3.090,42	0,00	-75,39	3.015,03	0,00	3.015,03
Alanya	330.008,61	0,00	330.008,61	-315.107,33	14.901,28	-34.083,85	-19.182,57	7.931,71	0,00	-11.250,86	700,00	0,00	-10.550,86	0,00	-10.550,86
Kaş	5,00	0,00	5,00	0,00	5,00	-422,25	-417,25	2.517,99	0,00	2.100,74	0,00	0,00	2.100,74	0,00	2.100,74
Korkuteli	118.937,33	0,00	118.937,33	-51.879,37	67.057,96	-77.073,40	-10.015,44	0,00	-1.935,11	-11.950,55	0,00	-2.731,36	-14.681,91	0,00	-14.681,91
Elmalı	9.530,68	0,00	9.530,68	0,00	9.530,68	-24.004,20	-14.473,52	0,00	0,00	-14.473,52	0,00	0,00	-14.473,52	0,00	-14.473,52
Gazipaşa	331.715,36	0,00	331.715,36	-176.841,07	154.874,29	-145.492,82	9.381,47	2.472,91	-158,19	11.696,19	0,00	0,00	11.696,19	0,00	11.696,19
Manavgat	18.346,00	0,00	18.346,00	-18.832,03	-486,03	-1.626,51	-2.112,54	8,17	0,00	-2.104,37	0,00	0,00	-2.104,37	0,00	-2.104,37
Toplam	3.658.133,55	-3.881,26	3.654.252,29	-3.092.795,53	561.456,76	-590.825,23	-29.368,47	25.859,83	-2.093,3	-5.601,94	29.641,29	-10.755,34	13.284,01	-3.972,58	9.311,43

Kaynak: Anonim 2008a.

Araştırmada incelenen Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatiflerinin 2007–2008 dönemine ait ortak sayılarına göre karşılaştırmalı gelir tablosu elde edilmiştir (Çizelge 5.39 ve Çizelge 5.40).

2007 yılına ait kooperatiflerin ortak sayılarına göre gelir tablosunun değerlendirilmesinde; net kâr net satışların yüksek olduğu II. grup meydana gelmiştir. Net satışların fazla olmadığı I. grupta satış maliyeti ve faaliyet giderlerinin düşük olması net kârı arttırmıştır. Son sırada yer alan III. grup da ise satış maliyetlerinin en yüksek seviyede olması ve faaliyet giderlerinin de fazlalığı bu sonucu doğurmuştur.

2008 yılında dönem net kârı sırası ile I, III ve II. grup şeklinde yer almaktadır. Satış maliyeti ve faaliyet giderlerinin aynı sıralamaya göre düşük olması bu sonucu doğurmuştur. II grubun zarar etmesini bir nedeni de olağan ve olağandışı gider ve zararların fazla olmasıdır.

2007 yılına göre 2008 yılında net satış seviyesini arttıran I. grup, olağan kârı da yükseltmek suretiyle en yüksek seviyede kâr sağlamıştır. III. grup ortak sayılı kooperatifler brüt satışları arttırırken faaliyet giderlerini düşürmüşlerdir. Ayrıca diğer faaliyetlerden olağan gelirleri de arttırmışlardır. 2007 yılında en yüksek net kârı sağladığı halde 2008 yılında zarar eden II. grup kooperatiflerde; önceki yıla göre net satışlar düşmüş, satışların maliyetleri ve faaliyet giderleri yükselmiş, olağan ve olağandışı gider ve zararlar artmıştır.

Çizelge 5.39. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre 2007 yılı karşılaştırmalı gelir tablosu

Gruplar	A-Brüt Satışlar	B-Net Satışlar	C- Satışların Maliyeti (-)	Brüt Satış Karı Veya Zararı	D-Faaliyet Giderleri (-)	Faaliyet Karı Veya Zararı (+,-)	E-Diğer Faaliyetler den Olağan Gelir Ve Karlar	F- Finansman Giderleri (-)	Olağan Kar Veya Zarar (+,-)	G- Olağandışı Gelir Ve Karlar	H- Olağandışı Gider Ve Zararlar (-)	Dönem Karı Veya Zararı (+,-)	I-Dönem Kârı Vergi Vd. Yasal Yükümlülük Karşılıkları (-)	Dönem Net Karı Veya Zararı (+,-)
I.Grup	826.962,30	826.962,30	-572.337,81	254.624,49	-160.599,70	94.024,79	2.844,86	-757,48	96.112,17	806,00	-1.667,50	95.250,67	0,00	95.250,67
II. Grup	974.968,53	974.968,53	-610.419,15	364.549,38	-227.938,14	136.611,24	8.688,31	0,00	145.299,55	20.869,21	-910,46	165.258,30	-1.159,63	164.098,67
III. Grup	936.396,71	936.396,71	-728.255,59	208.141,12	-206.967,32	1.173,80	3.703,42	-82,91	4.794,31	9.679,81	-895,14	13.578,98	0,00	13.578,98
Toplam	2.738.327,54	2.738.327,54	-1.911.012,55	827.314,99	-595.505,16	231.809,83	15.236,59	-840,39	246.206,03	31.355,02	-3.473,10	274.087,95	-1.159,63	272.928,32

Kaynak: Anonim 2008a.

Çizelge 5.40. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre 2008 yılı karşılaştırmalı gelir tablosu

Gruplar	A-Brüt Satışlar	B-Satış İndirim. (-)	C-Net Satışlar	D- Satışların Maliyeti (-)	Brüt Satış Karı Veya Zararı	E-Faaliyet Giderleri (-)	Faaliyet Karı Veya Zararı (+,-)	F-Diğer Faal. Olağan Gelir Ve Karlar	H- Finansman Giderleri (-)	Olağan Kar Veya Zarar (+,-)	I- Olağandışı Gelir Ve Karlar	J- Olağandışı Gider Ve Zararlar (-)	Dönem Karı Veya Zararı (+,-)	K-Dönem Kârı Vergi Vd. Yasal Yük Kar. (-)	Dönem Net Karı Veya Zararı (+,-)
I. Grup	1.526.896,28	-3.881,26	1.523.015,02	-1.298.038,73	224.976,29	-216.986,17	7.990,12	2.704,53	-2.025,40	8.669,25	700,00	-3.025,26	6.343,99	-982,15	5.361,84
II. Grup	903.513,35	0,00	903.513,35	-676.581,15	226.932,20	-260.769,19	-33.836,99	15.573,10	0,00	-18.263,89	26.628,49	-6.992,91	1.371,69	-1.651,45	-279,76
III. Grup	1.227.723,92	0,00	1.227.723,92	-1.118.175,65	109.548,27	-113.069,87	-3.521,60	7.582,20	-67,90	3.992,70	2.312,80	-737,17	5.568,33	-1.338,98	4.229,35
Toplam	3.658.133,55	-3.881,26	3.654.252,29	-3.092.795,53	561.456,76	-590.825,23	-29.368,47	25.859,83	-2.093,30	-5.601,94	29.641,29	-10.755,34	13.284,01	-3.972,58	9.311,43

Kaynak: Anonim 2008a.

Araştırmada incelenen Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatiflerinin 2007–2008 dönemine ait faaliyet alanlarına göre karşılařtırılmalđ gelir tablosu elde edilmiştir (Çizelge 5.41 ve Çizelge 5.42). Çizelge 5.41’de yer alan 2007 yılına ait kooperatiflerin faaliyet alanlarına göre gelir tablosunun değerlendirilmesinde; net kâr; net satışların yüksek olduğu ormancılık faaliyet alanında meydana gelmiştir. Net satışların fazla olmadığı faaliyet alanı olmayan kategoride satış maliyeti ve faaliyet giderlerinin yüksek olması net zararı arttırmıştır. Bitkisel üretimle ilgili faaliyet alanında net satış ve satış maliyeti yoktur ancak faaliyet giderlerinin söz konusu olması zararı meydana getirmiştir.

Çizelge 5.42’deki 2008 yılı dönem net kârı sırası ile ormancılık ve bitkisel üretim faaliyet alanlı kooperatiflerde olmuş, faaliyet alanı olmayan kategori zararlı sonuçlanmıştır. Net satışlarla satış maliyeti ve faaliyet giderlerinin aynı sıralamaya göre düşük olması bu sonucu doğurmuştur. Faaliyet alanı olmayan grubun satışları en yüksek seviyede olsa da zarar etmesinin nedeni satış maliyetlerinin, faaliyet giderlerinin olağan ve olağandışı gider ve zararların fazla olmasıdır.

2007 yılına göre 2008 yılında ormancılık faaliyet alanında net satış seviyesi ve dönem net kârı azalmıştır. Bitkisel üretim faaliyet alanı kooperatiflerde satışlar başlamış ancak faaliyet giderlerinin söz konusu olması düşük seviyede kâra yol açmıştır. Ayrıca diğer faaliyetlerden olağan gelirleri de vardır. 2008 yılında en yüksek net kâr sağladığı halde zarar eden faaliyet alanı olmayan kooperatiflerde; önceki yıla göre net satışlar artmış, satışların maliyetleri ve faaliyet giderleri yükselmiş, olağan ve olağandışı gider ve zararlar yükselmesi bu sonucu vermiştir. Ancak zarar 2007 ye göre daha azdır.

Çizelge 5.41. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre 2007 yılı karşılaştırmalı gelir tablosu

Faaliyet Alanı	A-Brüt Satışlar	B-Net Satışlar	C- Satışların Maliyeti (-)	Brüt Satış Karı Veya Zararı	D-Faaliyet Giderleri (-)	Faaliyet Karı Veya Zararı (+,-)	E-Diğer Faal. Olağan Gelir Ve Karlar	F-Finansman Giderleri (-)	Olağan Kar Veya Zarar (+,-)	G-Olağandışı Gelir Ve Karlar	H-Olağandışı Gider Ve Zararlar (-)	Dönem Karı Veya Zararı (+,-)	I-Dönem Kârı Vergi Vd. Yasal Yük. Karş. (-)	Dönem Net Karı Veya Zararı (+,-)
Ormancılık	1.687.192,65	1.687.192,65	-964.476,59	722.716,06	-446.276,83	276.439,23	13.000,04	-82,91	289.356,36	14.253,40	-2.481,92	301.127,84	-1.159,63	299.968,21
Bitkisel Üret.	0,00	0,00	0,00	0,00	-2.293,27	-2.293,27	0,00	0,00	-2.293,27	0,00	0,00	-2.293,27	0,00	-2.293,27
Faal. Al. Yok	1.051.134,89	1.051.134,89	-946.535,96	104.598,93	-146.935,06	-42.336,13	2.236,55	-757,48	-40.857,06	17.101,62	-991,18	-24.746,62	0,00	-24.746,62
Toplam	2.738.327,54	2.738.327,54	-1.911.012,55	827.314,99	-595.505,16	231.809,83	15.236,59	-840,39	246.206,03	31.355,02	-3.473,10	274.087,95	-1.159,63	272.928,32

Kaynak: Anonim 2008a.

Çizelge 5.42. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre 2008 yılı karşılaştırmalı gelir tablosu

Faaliyet Alanı	A-Brüt Satışlar	B-Satış İndirim. (-)	C-Net Satışlar	D- Satışların Maliyeti (-)	Brüt Satış Karı Veya Zararı	E-Faaliyet Giderleri (-)	Faaliyet Karı Veya Zararı (+,-)	F-Diğer Faal. Olağan Gelir Ve Karlar	G-Finans. Giderleri (-)	Olağan Kar Veya Zarar (+,-)	H-Olağand. Gelir Ve Karlar	I-Olağandışı Gider Ve Zararlar (-)	Dönem Karı Veya Zararı (+,-)	J-Dönem Kârı Vergi Vd. Yas.Yük. Karş. (-)	Dönem Net Karı Veya Zararı (+,-)
Ormancılık	1.309.002,84	0,00	1.309.002,84	-880.783,35	428.219,49	-428.390,40	-170,91	22.046,92	-67,90	21.808,11	20.490,36	-7.803,51	34.494,96	-2.990,43	31.504,53
Bitkisel Ür. Faal. Alan.	8.500,00	0,00	8.500,00	0,00	8.500,00	-7.966,94	533,06	601,92	-90,29	1.044,69	0,00	0,00	1.044,69	0,00	1.044,69
Yok.	2.340.630,71	-3.881,26	2.336.749,45	-2.212.012,18	124.737,27	-154.467,89	-29.730,62	3.210,99	-1.935,11	-28.454,74	9.150,93	-2.951,83	-22.255,64	-982,15	-23.237,79
Toplam	3.658.133,55	-3.881,26	3.654.252,29	-3.092.795,53	561.456,76	-590.825,23	-29.368,47	25.859,83	-2.093,30	-5.601,94	29.641,29	-10.755,34	13.284,01	-3.972,58	9.311,43

Kaynak: Anonim 2008a.

Araştırmada ele alınan Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin gelir tablosu oranları aşağıdaki Çizelge 5.43 ve Çizelge 5.44'de verilen sonuçlar elde edilmiştir. Net satışlar 100 kabul edilerek hesaplanan analizde brüt satış kârı 2007 yılında %100 sağlayan ilçeler; Kale ve Kaş'tır. %73,55 oranla Gazipaşa ilçesi takip etmektedir. En düşük seviyedeki ilçelerden Manavgat %10,53'dür. Elmalı ve Akseki ise %0 orana sahiptir. 2007 yılı brüt satış kârı veya zararı ortalaması %37,2'dir. Bu ortalamanın altında Alanya, Kepez, Gündoğmuş, Finike, Korkuteli, Elmalı ve Akseki ilçeleri vardır. Aynı yılda dönem net kârı veya zararına baktığımızda en yüksek kâr yapmış ilçeler; Döşemealtı %39,12 ve Gazipaşa %26,75'tir. En düşük seviyedeki ilçe Kaş (%-483,69)'tır. 2007 yılı dönem net kârı veya zararı ortalaması %-33,93'tür. 2007 yılında faaliyet kârının 34,40 ile en yüksek olduğu kooperatif Döşemealtı, 26,26 ile Gazipaşa'dır. En çok zarar ise -483,69 ile Kaş'tır. Satışların maliyetleri ise -26,45 ile Gazipaşa ve -54,18 ile Döşemealtı'dır. En yüksek maliyet -100 ile Akseki'dir. Faaliyet giderlerinde ise -5,65 ile Akseki, -6,04 ile Manavgat'tır. Diğerleri sıra ile Döşemealtı, Kepez, Alanya, Finike, Korkuteli, Gündoğmuş, Gazipaşa, Kale ve -583,69 ile en yüksek olan Kaş'tır.

Net satışlar 100 kabul edilerek hesaplanan analizde brüt satış kârı 2008 yılında %100 sağlayan ilçeler; Kale ve Kaş'tır. %79,76 oranla Finike ilçesi takip etmektedir. En düşük seviyedeki ilçelerden Manavgat %-2,65'dir. Elmalı ve Akseki ise %0 orana sahiptir. 2008 yılı brüt satış kârı veya zararı ortalaması %35,34'tür. Aynı yılın dönem net kârı veya zararı incelendiğinde en yüksek kârı yapan ilçe Kaş (%42014,8)'tır. En düşük seviyedeki ilçeler; %-3,2 Alanya, %-11,47 Manavgat ve %-12,34 Korkuteli'dir. 2008 yılına ait net satışlar üzerinden gelir tablosu oranlarında satışların maliyetleri ve faaliyet giderleri değerlemesi şu sonuçlar bulunmaktadır: Eldeki verilere göre 2008 yılında faaliyet kârı 2007 yılına göre daha azdır. Bu nedenle oranlar düşük seviyede çıkmıştır. Satışların maliyetlerinin en düşüğü Finike -20,24, Korkuteli -43,62, en yükseği -102,65 ile Manavgat, -95,76 ile Döşemealtı kooperatifleridir. Faaliyet giderlerinde en düşük gider -4,30 ile Döşemealtı ve -5,89 ile Kepez kooperatifleridir. En yüksek maliyet oranı ise -8.445,00 ile Kaş'ta bulunmaktadır. -102,63 ile Kale'nin faaliyet giderleri yüksek orana sahiptir.

Çizelge 5.43. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2007 yılı gelir tablosu oranları (%)

Kooperatif Adı	A-Brüt Satışlar	B-Net Satışlar	C- Satışların Maliyeti (-)	Brüt Satış Karı veya Zararı	D- Faaliyet Giderleri (-)	Faaliyet Karı veya Zararı (+,-)	E-Diğer Faal. Olağan Gelir Ve Karlar	F- Finans. Giderleri (-)	Olağan Kar veya Zarar (+,-)	G- Olağan Gelir ve Karlar	H- Olağan dGider ve Zarar. (-)	Dönem Karı veya Zararı (+,-)	I-Dönem	
													Vergi Vd. Yasal Yük. Karş (-)	Kârı Dönem Net Karı veya Zararı (+,-)
Döşemealtı	100,00	100,00	-54,18	45,82	-11,42	34,40	0,59	0,00	34,99	4,15	-0,02	39,12	0,00	39,12
Kale	100,00	100,00	0,00	100,00	-98,02	1,98	0,00	0,00	1,98	0,00	0,00	1,98	0,00	1,98
Kepez	100,00	100,00	-89,26	10,74	-12,12	-1,38	0,00	0,00	-1,38	0,00	-0,14	-1,52	0,00	-1,52
Gündoğmuş	100,00	100,00	-72,59	27,41	-32,77	-5,37	1,94	0,00	-3,43	4,17	-0,28	0,46	-0,22	0,24
Akseki	100,00	100,00	-100,00	0,00	-5,65	-5,65	0,00	0,00	-5,65	0,00	0,00	-5,65	0,00	-5,65
Finike	100,00	100,00	-70,85	29,15	-23,03	6,13	0,05	0,00	6,17	0,00	-0,53	5,64	0,00	5,64
Alanya	100,00	100,00	-83,26	16,74	-13,01	3,73	1,53	0,00	5,26	0,25	0,00	5,51	0,00	5,51
Kaş	100,00	100,00	0,00	100,00	-583,69	-483,69	0,00	0,00	-483,69	0,00	-2,00	-485,69	0,00	-485,69
Korkuteli	100,00	100,00	-67,35	32,65	-30,71	1,94	0,00	-0,30	1,64	0,00	0,00	1,64	0,00	1,64
Elmalı	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Gazipaşa	100,00	100,00	-26,45	73,55	-47,29	26,26	0,52	-0,03	26,75	0,00	0,00	26,75	0,00	26,75
Manavgat	100,00	100,00	-89,47	10,53	-6,04	4,50	0,00	0,00	4,50	0,00	0,00	4,50	-0,24	4,25

Kaynak: Anonim 2008a.

Çizelge 5.44. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2008 yılı gelir tablosu oranları (%)

Kooperatif Adı	A-Brüt Satışlar	B-Satış İndirimleri (-)	C-Net Satışlar	D-Satışların Maliyeti (-)	Brüt Satış Karı Veya Zararı	E-Faaliyet Giderleri (-)	Faaliyet Karı Veya Zararı (+,-)	F-Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir Ve Karlar	G-Finansman Giderleri (-)	Olağan Kar Veya Zarar (+,-)	H-Olağandışı Gelir Ve Karlar	I-Olağandışı Gider Ve Zararlar (-)	Dönem Karı Veya Zararı (+,-)	J-Dönem Kârı Vergi Vd. Yasal Yükümlülük Karşılıkları (-)	Dönem Net Karı Veya Zararı (+,-)
Döşemealtı	100,24	-0,24	100,00	-95,76	4,24	-4,30	-0,05	0,30	0,00	0,25	0,56	-0,06	0,75	-0,06	0,69
Kale	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00	-102,63	-2,63	0,00	0,00	-2,63	0,00	0,00	-2,63	0,00	-2,63
Kepez	100,00	0,00	100,00	-93,78	6,22	-5,89	0,34	0,00	0,00	0,34	0,00	0,00	0,34	0,00	0,34
Gündoğmuş	100,00	0,00	100,00	-70,97	29,03	-26,22	2,81	5,71	0,00	8,52	14,26	-5,06	17,72	-2,15	15,57
Akseki	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Finike	100,00	0,00	100,00	-20,24	79,76	-77,24	2,51	0,00	0,00	2,51	0,00	-0,06	2,45	0,00	2,45
Alanya	100,00	0,00	100,00	-95,48	4,52	-10,33	-5,81	2,40	0,00	-3,41	0,21	0,00	-3,20	0,00	-3,20
Kaş	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00	-8.445,00	-8.345,00	50.359,80	0,00	42.014,80	0,00	0,00	42.014,80	0,00	42.014,80
Korkuteli	100,00	0,00	100,00	-43,62	56,38	-64,80	-8,42	0,00	-1,63	-10,05	0,00	-2,30	-12,34	0,00	-12,34
Elmalı	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Gazipaşa	100,00	0,00	100,00	-53,31	46,69	-43,86	2,83	0,75	-0,05	3,53	0,00	0,00	3,53	0,00	3,53
Manavgat	100,00	0,00	100,00	-102,65	-2,65	-8,87	-11,51	0,04	0,00	-11,47	0,00	0,00	-11,47	0,00	-11,47

Kaynak: Anonim 2008a.

Araştırmada incelenen Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatiflerinin 2007–2008 dönemine ait ortak sayılarına göre gelir tablosu oranları elde edilmiştir (Çizelge 5.45 ve Çizelge 5.46).

2007 yılına ait kooperatiflerin ortak sayılarına göre net satışların temel alındığı gelir tablosunun değerlendirilmesinde; kârlılık açısından ilk sırada yer alan II. grupta satış maliyetlerinin düşük olması, olağan dışı gelir ve kârların bulunması dönem net kârın yüksek olmasını sağlamıştır. İkinci sırada yer alan I. grupta satış maliyeti ve faaliyet giderlerinin düşük olması net kârı arttırmıştır. Son sırada yer alan III. grup da ise satış maliyetlerinin en yüksek seviyede olması ve faaliyet giderlerinin de fazlalığı bu sonucu doğurmuştur.

2008 yılında dönem net kârı sırası ile I. III. ve II. grup şeklindedir. Satış maliyeti III. grupta yüksek iken faaliyet giderlerinin aynı sıralamaya göre düşük olması bu sonucu doğurmuştur. II. grubun zarar etmesi faaliyet giderlerinin yüksekliği, olağan ve olağandışı gider ve zararların fazla olmasıdır.

2008 yılında 2007 yılına göre dönem net kârları düşmüştür. Tüm satış maliyetleri artsa da faaliyet giderlerinin I. ve III. grupta azalması, I. grup kooperatiflerin kârı diğerlerine göre fazla çıkmaktadır. III. grup ortak sayılı kooperatifler faaliyet giderlerini düşürmüşlerdir. Ayrıca diğer faaliyetlerden olağan gelirleri de arttırmışlardır. 2007 yılında en yüksek net kârı sağladığı halde 2008 yılında zarar eden II. grup kooperatiflerde; önceki yıla göre satışların maliyetleri ve faaliyet giderleri yükselmiş, olağan ve olağandışı gider ve zararlar artmıştır.

Çizelge 5.45. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre 2007 yılı gelir tablosu oranları (%)

Gruplar	A-Brüt Satışlar	B-Net Satışlar	C- Satışların Maliyeti (-)	Brüt Satış Karı Veya Zararı	D-Faaliyet Giderleri (-)	Faaliyet Karı Veya Zararı (+,-)	E-Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir Ve Karlar	F-Finansman Giderleri (-)	Olağan Kar Veya Zarar (+,-)	G- Olağandışı Gelir Ve Karlar	H- Olağandışı Gider Ve Zararlar (-)	Dönem Karı Veya Zararı (+,-)	I-Dönem Kârı Vergi Vd. Yasal Yükümlülük Karşılıkları (-)	Dönem Net Karı Veya Zararı (+,-)
I.Grup	100,00	100,00	-69,21	30,79	-19,42	11,37	0,34	-0,09	11,62	0,10	-0,20	11,52	0,00	11,52
II. Grup	100,00	100,00	-62,61	37,39	-23,38	14,01	0,89	0,00	14,90	2,14	-0,09	16,95	-0,12	16,83
III. Grup	100,00	100,00	-77,77	22,23	-22,10	0,13	0,40	-0,01	0,51	1,03	-0,10	1,45	0,00	1,45

Kaynak: Anonim 2008a.

Çizelge 5.46. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre 2008 yılı gelir tablosu oranları (%)

Gruplar	A-Brüt Satışlar	B-Satış İndirim (-)	C-Net Satışlar	D- Satışların Maliyeti (-)	Brüt Satış Karı Veya Zararı	E-Faaliyet Giderleri (-)	Faaliyet Karı Veya Zararı (+,-)	F-Diğer Faal. Olağan Gelir Ve Karlar	G- Finansman Giderleri (-)	Olağan Kar Veya Zarar (+,-)	H- Olağandışı Gelir Ve Karlar	I-Olağandışı Gider Ve Zararlar (-)	Dönem Karı Veya Zararı (+,-)	J-Dönem Kârı Vergi Vd. Yasal Yük. Karşı. (-)	Dönem Net Karı Veya Zararı (+,-)
I. Grup	100,25	-0,25	100,00	-85,23	14,77	-14,25	0,52	0,18	-0,13	0,57	0,05	-0,20	0,42	-0,06	0,35
II. Grup	100,00	0,00	100,00	-74,88	25,12	-28,86	-3,75	1,72	0,00	-2,02	2,95	-0,77	0,15	-0,18	-0,03
III. Grup	100,00	0,00	100,00	-91,08	8,92	-9,21	-0,29	0,62	-0,01	0,33	0,19	-0,06	0,45	-0,11	0,34

Kaynak: Anonim 2008a.

Araştırmada incelenen Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatiflerinin 2007–2008 dönemine ait faaliyet alanlarına göre gelir tablosu oranları elde edilmiştir (Çizelge 5.47 ve Çizelge 5.48).

2007 yılına ait kooperatiflerin faaliyet alanlarına göre gelir tablosunun değerlendirilmesinde; net kâr; satışların maliyetinin daha düşük olduğu ormancılık faaliyet alanında meydana gelmiştir. Satışların maliyetinin fazla olduğu faaliyet alanı olmayan kategoride faaliyet giderlerinin yüksek olması net zararı arttırarak negatif sonuç vermiştir. Bitkisel üretimle ilgili faaliyet alanında net satış ve satış maliyeti yoktur net satışın 0 temel olduğu oranlamada faaliyet gideri oranı 0 olacağından dönem net kâr ve zarar da sıfırdır

2008 yılı dönem net kârı sırası ile bitkisel üretim ve ormancılık faaliyet alanlı kooperatiflerde olmuş, faaliyet alanı olmayan kategori zararlı sonuçlanmıştır. Satışların maliyetinin 0 olduğu bitkisel üretim faaliyet alanında faaliyet giderleri yüksek olsa da diğer faaliyetlerden olağan gelir ve kârın olması yüksek kâr sağlamıştır. Ormancılık faaliyet alanı kooperatiflerde satış maliyetlerinin ve faaliyet giderlerinin düşük seviyede olması ayrıca diğer faaliyetlerden olağan ve olağandışı gelir ve kârlar dönem net kârını meydana getirmiştir.

2008 yılında 2007 yılına göre ormancılık faaliyet alanında satışların maliyetleri ve faaliyet giderleri yükselmiş, dönem net kârı azalmıştır. Bitkisel üretim faaliyet alanı kooperatiflerde önceki yıl 0 olan satışlar başlamış diğer faaliyetlerden olağan gelirlerin olması yüksek net kâr oranı meydana getirmiştir. 2008 yılında zarar eden faaliyet alanı olmayan kooperatiflerde; önceki yıla göre satışların maliyetleri ve faaliyet giderlerinin azalması, dönem zararının 2007 ye göre daha az olmasını sağlamıştır.

Çizelge 5.47. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre 2007 yılı gelir tablosu oranları (%)

Faaliyet Alanı	A-Brüt Satışlar	B-Net Satışlar	C-Satışların Maliyeti (-)	Brüt Satış Karı Veya Zararı	D-Faaliyet Giderleri (-)	Faaliyet Karı Veya Zararı (+,-)	E-Diğer Faal. Olağan Gelir Ve Karlar	F-Finansman Giderleri (-)	Olağan Kar Veya Zarar (+,-)	G-Olağandışı Gelir Ve Karlar	H-Olağandışı Gider Ve Zararlar (-)	Dönem Karı Veya Zararı (+,-)	I-Dönem Kârı Vergi Vd. Yasal Yükümlülük Karşılıkları (-)	Dönem Net Karı Veya Zararı (+,-)
Ormancılık	100,00	100,00	-57,16	42,84	-26,45	16,38	0,77	0,00	17,15	0,84	-0,15	17,85	-0,07	17,78
Bitkisel Üretim	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Faal. Alan.Yok	100,00	100,00	-90,05	9,95	-13,98	-4,03	0,21	-0,07	-3,89	1,63	-0,09	-2,35	0,00	-2,35

Kaynak: Anonim 2008a.

Çizelge 5.48. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre 2008 yılı gelir tablosu oranları (%)

Faaliyet Alanı	A-Brüt Satışlar	B-Satış İndirim. (-)	C-Net Satışlar	D-Satışların Maliyeti (-)	Brüt Satış Karı Veya Zararı	E-Faaliyet Giderleri (-)	Faaliyet Karı Veya Zararı (+,-)	F-Diğer Faal. Olağan Gelir Ve Karlar	G-Finansman Giderleri (-)	Olağan Kar Veya Zarar (+,-)	H-Olağandışı Gelir Ve Karlar	I-Olağandışı Gider Ve Zararlar (-)	Dönem Karı Veya Zararı (+,-)	J-Dönem Kârı Vergi Vd. Yasal Yük. Karşı. (-)	Dönem Net Karı Veya Zararı (+,-)
Ormancılık	100,00	0,00	100,00	-67,29	32,71	-32,73	-0,01	1,68	-0,01	1,67	1,57	-0,60	2,64	-0,23	2,41
Bitkisel Üretim	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00	-93,73	6,27	7,08	-1,06	12,29	0,00	0,00	12,29	0,00	12,29
Faal. Alanı Yok	100,17	-0,17	100,00	-94,66	5,34	-6,61	-1,27	0,14	-0,08	-1,22	0,39	-0,13	-0,95	-0,04	-0,99

Kaynak: Anonim 2008a.

5.2.3. Oran analizi

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin; Likidite Oranları, Mali Yapı Oranları, Faaliyet Etkinlik Oranları ve Kârlılık Oranlarının tespitinde Oran Analiz Yöntemi uygulanmıştır.

5.2.3.1. Likidite oranları

Ekonomik faaliyette bulunan bir işletmenin varlığını devam ettirebilmesi için mali yönden yükümlülüklerini zamanı geldiğinde, her an ödeyebilecek durumda olması gerekmektedir. İşletmenin kendisinden olacak nakit taleplerini herhangi bir önlem almaksızın ödeme olanağına sahip olmasına likidite adı verilmektedir. Likidite grubu oranlar işletmenini likidite durumunu, yani kısa süreli borçlarının ödeme yeteneğini ölçen oranlardır. Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatiflerinin 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin likidite durumunu gösteren analizler aşağıda yapılmıştır.

5.2.3.1.1. Cari oran

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin cari oranları Çizelge 5.49'da verilmiştir.

Çizelgede görüldüğü üzere cari oran 2007 yılında cari oran 1,5'un üzerinde olan ilçeler Kemer, Elmalı ve Kaş'tır. 2008 yılı cari oran 1,5'un üzerinde olan ilçeler; Kemer, Finike, Serik ve Manavgat'tır. Cari oranın yüksek olması Dönen Varlıkların Kısa Vadeli Yabancı Kaynakları karşılamakta yeterli olacağını göstermektedir. Ancak bu oranın özellikle Kemer ilçesi tarımsal kalkınma kooperatifleri açısından çok yüksek olması işletmenin elinde atıl fon tuttuğu şeklinde de yorumlanabilir.

Cari Oranın yüksek olması işletmenin kısa vadeli borçlarını ödeme gücünün yüksek olduğunu gösterir, çok yüksek olması ise işletme açısından olumsuz gelişmeyi gösterir. Bu nedenle Alanya ve Döşemealtı oranları 2007 ve 2008 için ideal seviyededir. 1.00 altındakiler kreditorler açısından güvensiz, riskli olarak değerlendirilirler. Bu

nedenle Kumluca en riskli gruptadır. Kemer ve Manavgat gibi Yüksek oranlar ise kısa vadeli kaynakları yeterince kullanmadıklarından başarısız yönetim sergilemektedirler.

Çizelge 5.49. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre cari oranları

İlçeler	2007	2008
Döşemealtı	1,00	1,01
Kale	0,66	0,82
Kepez	0,92	0,99
Kemer	6,23	1124,12
Gündoğmuş	0,83	0,93
Finike	1,12	2,17
Kumluca	0,15	0,15
Alanya	1,25	1,39
Kaş	1,63	0,92
Serik	0,25	2,99
Korkuteli	0,87	0,82
Elmalı	1,87	1,10
Gazipaşa	1,10	0,92
Manavgat	-6,22	5,63
Ortalama	0,83	81,71

Kaynak: Anonim 2008a.

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin cari oranları Çizelge 5.50’de verilmiştir. Kooperatif ortak sayılarına göre 2007 ve 2008 yıllarının cari oranları her üç grupta da düşüktür ve gelecek yıllara risk oluşturmaktadır.

Çizelge 5.50. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre cari oranları

Gruplar	2007	2008
I. Grup	1,22	1,02
II. Grup	0,97	0,99
III. Grup	1,52	1,10
Ortalama	1,24	1,04

Kaynak: Anonim 2008a.

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin cari oranları Çizelge 5.51’de verilmiştir. Faaliyet alanlarına göre kooperatiflerin cari oranlarında değişik bir yapı izlenmektedir.

Ormancılık faaliyet alanında çalışan kooperatiflerin normal ideal sayılabilecek yapısı 2008 de düşmekte bu düşüklük gelecek yıllarda devam ederse kredi verenler açısından risk oluşturabilir. Bitkisel üretim alanında faaliyet gösteren kooperatifler de 2007 de oranın çok yüksek çıkması, finansman olarak kısa vadeli yabancı kaynaklardan yararlanmadığını gösterdiğinden yönetimin başarısızlığı ifade etmektedir.2008 yılında oranın düşmesi gelecek yıllarda normal seviyeye inmesi beklenir. Ortaklarına girdi temini sağlayan kooperatiflerde 2007 deki düşük seviyeden 2008 de normal seviyelere yükselmesi gelecek açısından olumlu karşılanabilir. Diğer faaliyet alanlarında çalışan kooperatiflerin 2007 deki seviyenin 2008 de devam etmesi iyi sayılamaz. Normal ekonomi dönemlerinde tutucu davranış sergileyen yönetim, kooperatifi amaca ulaştıramayacağı için ortakların tepkisine yol açacaktır. Belirli bir faaliyet alanı olmayan kooperatiflerde cari oranın normalin altında olması 2008 de daha da aşağı düşmesi kredi verenler açısından risk oluşturur.

Çizelge 5.51. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre cari oranları

Faaliyet Alanları	2007	2008
Ormancılık	1,57	1,23
Bitkisel Üretim	25,06	4,54
Girdi Temini	0,81	1,03
Diğer	1,78	2,67
Faaliyet Alanı Yok	0,97	0,96
Ortalama	6,04	2,09

Kaynak: Anonim 2008a.

5.2.3.1.2. Asit-Test oranı

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin asit-test oranları Çizelge 5.52’de verilmiştir. Asit-Test oranı diğer adıyla Likidite Oranı Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatiflerinin 2007 yılı için 1’in üzerinde olan ilçeleri; Kemer, Kaş, Finike ve Elmalıdır. 2008 yılı için bu oranın 1 den yüksek olduğu ilçeler; Kemer, Serik, Finike ve Manavgat’tır. Bu kooperatiflerin likit varlıklarının Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklarını karşılamada yeterli olduğu anlamına gelmektedir. Bu da bu kooperatiflerin lehine yorumlanmaktadır.

Çizelge 5.52. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre asit test oranları

İlçeler	2007	2008
Döşemealtı	0,81	0,91
Kale	0,65	0,82
Kepez	0,92	0,97
Kemer	6,11	1045,11
Gündoğmuş	0,83	0,93
Finike	1,11	2,06
Kumluca	0,15	0,15
Alanya	0,58	0,96
Kaş	1,63	0,23
Serik	0,25	2,99
Korkuteli	0,75	0,69
Elmalı	1,11	0,25
Gazipaşa	0,68	0,47
Manavgat	-4,92	3,88
Ortalama	0,76	75,74

Kaynak: Anonim 2008a.

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin asit-test oranları Çizelge 5.53’de verilmiştir. 2007 ve 2008 yıllarında normal seviyenin altında ve gittikçe azalan oranlardaki asit test III. grupta 2007 yılında normaldir. Ancak ertesi yıl bu grupta normalin altına düşmüştür. Kısa vadeli borçların ödenmesi açısından grup kooperatiflerinin tehlike içinde olduğu anlaşılmaktadır. Asit test oranının 1 veya 1’den büyük seviyeye çıkarması gerekir.

Çizelge 5.53. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre asit test oranları

Gruplar	2007	2008
I. Grup	0,85	0,82
II. Grup	0,83	0,71
III. Grup	1,15	0,77
Ortalama	0,95	0,77

Kaynak: Anonim 2008a.

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin asit-test oranları Çizelge 5.54’de verilmiştir. Kooperatiflerin faaliyet alanlarına göre asit test oranları 2007 yılında ormancılık normal

iken 2008 yılında azalmıştır. Diğer grup 1,78 oranı ile normale yakın iken 2008 de yükselmiştir. Bitkisel üretim grubu abartılı bir konumdan 2008 de azalmış ancak normal seviyenin hala çok üzerindedir. Girdi temini faaliyetinde bulunan kuruluşlarda normalin altında iken 2008 yılında normal seviyeye çıkmıştır. Oranın bu seviyede devam etmesi önerilir.

Çizelge 5.54. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre asit test oranları

Faaliyet Alanı	2007	2008
Ormancılık	1,03	0,74
Bitkisel Üretim	25,06	4,54
Girdi Temini	0,81	1,03
Diğer	1,78	2,41
Faaliyet Alanı Yok	0,82	0,76
Ortalama	5,90	1,89

Kaynak: Anonim 2008a.

5.2.3.1.3. Nakit oranı

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin nakit oranları Çizelge 5.55.'de verilmiştir. Çizelgeden de görüldüğü gibi 2007 yılı nakit oranının 0,2'nin üzerinde olan ilçeler; Kale, Kemer, Gündoğmuş, Alanya, Kaş, Gazipaşa, Elmalı ve Manavgat'tır. 2008 yılında bu oranın üzerinde olan ilçeler; Kale, Kemer, Alanya, Finike, Serik, Gazipaşa ve Manavgat'tır. Nakit oranının sektör ortalamasının üzerinde olması işletmenin lehine yorumlanabilir. Ancak Kemer ilçesinde olduğu gibi 886 gibi bir oranın olması işletmenin elinde atıl fon olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Çizelge 5.55. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre nakit oranları

İlçeler	2007	2008
Döşemealtı	0,07	0,15
Kale	0,65	0,60
Kepez	0,03	0,01
Kemer	5,72	886,52
Gündoğmuş	0,45	0,18
Finike	0,07	1,53
Kumluca	0,14	0,15
Alanya	0,45	0,85
Kaş	0,68	0,16
Serik	0,18	2,07
Korkuteli	0,08	0,11
Elmalı	0,64	0,06
Gazipaşa	0,59	0,26
Manavgat	3,48	2,27
Ortalama	0,94	63,92

Kaynak: Anonim 2008a.

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin nakit oranları Çizelge 5.56.'da verilmiştir. Ortak sayılarına göre kooperatiflerin nakit oranları.2007 yılında I.ve II. gruplar 0,20'nin üzerindedir. Bu nedenle elde atıl vaziyette bulunan fonların yatırımlarda kullanılmadığı anlaşılmaktadır. III. grupta yer alan kooperatiflerin -0,08 gibi çok küçük seviyedeki nakit oranı nakde çevrilebilen hazır değerlerin çok az olduğunu göstermektedir. 2008 yılında tüm gruplar normal seviyededir.

Çizelge 5.56. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre nakit oranları

Gruplar	2007	2008
I. Grup	0,43	0,28
II. Grup	0,53	0,37
III. Grup	-0,08	0,20
Ortalama	0,29	0,29

Kaynak: Anonim 2008a.

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin nakit oranları Çizelge 5.57.'de verilmiştir. Kooperatiflerin faaliyet alanlarına göre nakit oranlarının değerlendirilmesinde 2007

yılında ormancılık grubu 0,11 ile normal seviyenin altında olmuştur. Nakde çevrilebilecek hazır değerler az seviyede iken 2008 yılında normalin üzerine çıkmıştır. 2007 yılı verilerine göre bitkisel üretim grubunda yüksek seviyede dönen varlıklar söz konusudur. Bu seviye 2008 yılında normalin altına düşmüştür. Dengesizlik söz konusudur. 2007 yılında girdi temini ve diğer grup kooperatiflerin nakit oranı 0,59 ile normalin biraz üzerindedir. 2008 yılında her ikisi de normal seviyenin üzerine çıkmıştır. Faaliyet alanının olmadığı grupta ise 2007 de normale yakın bir seviye görülürken 2008 yılında bu seviye azalmış riskli bir konuma inmiştir.

Çizelge 5.57. İncelenen işletmelerdeki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre nakit oranları

Faaliyet Alanı	2007	2008
Ormancılık	0,11	0,58
Bitkisel Üretim	24,88	0,11
Girdi Temini	0,59	1,02
Diğer	0,59	1,53
Faaliyet Alanı Yok	0,15	0,11
Ortalama	5,26	0,67

Kaynak: Anonim 2008a.

5.2.3.2. Mali yapı oranları

5.2.3.2.1. Finansal kaldıraç oranı

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin finansal kaldıraç oranları Çizelge 5.58.'de verilmiştir. Bu oran işletmenin sahip olduğu varlıkların ne kadarlık bir kısmının yabancı kaynakla finanse edildiğini gösterir. Bu oranın düşük çıktığı kooperatifler için öz kaynak ağırlıklı bir yapıda olduğu söylenir. Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatifleri için her iki durumda geçerlidir.

Çizelge 5.58. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre finansal kaldıraç oranları

İlçeler	2007	2008
Döşemealtı	0,99	0,95
Kale	1,52	1,23
Kepez	0,84	0,93
Kemer	0,14	0,00
Gündoğmuş	1,20	1,07
Finike	0,63	0,28
Kumluca	3,61	3,56
Alanya	0,42	0,26
Kaş	0,11	0,22
Serik	3,30	0,32
Korkuteli	0,89	1,01
Elmalı	0,49	0,86
Gazipaşa	0,99	0,98
Manavgat	0,42	0,44
Ortalama	1,11	0,86

Kaynak: Anonim 2008a.

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin finansal kaldıraç oranları Çizelge 5.59.'da verilmiştir. Ortak sayılarına göre finansal kaldıraç oranları; 0,50 seviyesinde olması gerekir. Ortak sayılarına göre II. grup kooperatiflerin 2007 yılında bu orana yakın bir seviyede iken 2008 yılında normal seviyeye ulaşmıştır. I. ve III. gruplar 2007 yılında yüksek seviyede iken 2008 yılında oranlar artmıştır. Bu durum kooperatiflerde kredi verenler açısından emniyet marjının az olduğunu ve işletmenin faiz ve anapara ödemeleri gereği güç durumlara düşebileceğini gösterir.

Çizelge 5.59. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre finansal kaldıraç oranları

Gruplar	2007	2008
I. Grup	0,92	0,94
II. Grup	0,46	0,55
III. Grup	0,60	0,66
Ortalama	0,66	0,72

Kaynak: Anonim 2008a.

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin finansal kaldıraç oranları Çizelge 5.60.'da verilmiştir. Faaliyet alanlarına göre kooperatiflerin kaldıraç oranlarının değerlendirilmesinde 2007 yılında ormancılık grubu 0,50 ile normal seviyededir. Oranın 2008 yılında normalin altına inmesi borç ödemenin öz kaynak ağırlıklı olduğunu göstermektedir. 2007 ve 2008 yıllarında bitkisel üretim, girdi temini ve faaliyet alanının olmadığı kooperatif gruplarında oran yüksek seviyededir. Diğer faaliyet alanında ise kooperatiflerin nakit oranı 0,38 ile normalin biraz altındadır. 2008 yılında bu oran biraz daha düşmüştür.

Çizelge 5.60. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre finansal kaldıraç oranları

Faaliyet Alanı	2007	2008
Ormancılık	0,50	0,42
Bitkisel Üretim	0,99	0,99
Girdi Temini	0,92	0,91
Diğer	0,38	0,25
Faaliyet Alanı Yok	0,83	0,92
Ortalama	0,72	0,70

Kaynak: Anonim 2008a.

5.2.3.2.2. Öz kaynakların aktif toplamına oranı

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin öz kaynakların aktif toplamına oranları Çizelge 5.61'de verilmiştir. Çizelgede 5.61'de görüldüğü gibi 2007 ve 2008 yıllarında kooperatif öz kaynakları aktif finansmanında rol oynamaktadır. Oranların %50'den büyük olması arzu edilir.

Araştırmadaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin hem oto finansman ağırlıklı bir kaynak kullanımına sahip oldukları hem de yabancı kaynak kullanımına sahip bir görüntü sergilemektedir. Oto finansman ağırlıklı işletmelerde bu oranın yüksek çıkması beklenmektedir. Nitekim oran sonuçlarının yer aldığı çizelge incelendiğinde de bu durum açıkça görülmektedir.

Sonuç itibariyle öz kaynak ağırlıklı kaynak kullanımını risksiz, daha güvenilir görülebilir. Ancak öz kaynak ağırlıklı çalışma beraberinde bir takım sorunları da getirebilir. Örneğin, yabancı kaynağın yeterli kullanılmaması gibi. Çünkü bazen yabancı kaynak kullanmanın maliyeti, oto finansmandan daha uygun olabilmektedir (Arslan 2007).

Çizelge 5.61. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre öz kaynak / aktif toplam oranları

İlçeler	2007	2008
Döşemealtı	0,01	0,05
Kale	-0,52	-0,23
Kepez	0,16	0,07
Kemer	0,86	1,00
Gündoğmuş	-0,20	-0,07
Finike	0,37	0,72
Kumluca	-2,61	-2,56
Alanya	0,58	0,74
Kaş	0,89	0,78
Serik	-2,30	0,68
Korkuteli	0,11	-0,01
Elmalı	0,51	0,14
Gazipaşa	0,01	0,02
Manavgat	0,58	0,56
Ortalama	-0,11	0,14

Kaynak: Anonim 2008a.

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin öz kaynakların aktif toplamına oranları Çizelge 5.62'de verilmiştir. Ortak sayılarına göre öz kaynakların aktif toplamına oranları; 0,50 seviyesinde olması gerekir. Ortak sayısı 101–200 arasında olan II. grup kooperatiflerin 2007 yılında bu orandan biraz fazla iken 2008 yılında normal seviyeye inmiştir. I. ve III. gruplar 2007 yılında düşük seviyedeki oranlar 2008 yılında daha da düşmüştür.

Çizelge 5.62. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre öz kaynak / aktif toplam oranları

Gruplar	2007	2008
I. Grup	0,08	0,05
II. Grup	0,58	0,52
III. Grup	0,39	0,32
Ortalama	0,35	0,30

Kaynak: Anonim 2008a.

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin öz kaynakların aktif toplamına oranları Çizelge 5.63'de verilmiştir. Kooperatiflerin faaliyet alanlarına göre oto finansman oranlarının değerlendirilmesinde 2007 yılında ormancılık grubu 0,50 ile normal seviyededir. Oranın 2008 yılında normalin biraz üzerine çıkmıştır. 2007 ve 2008 yıllarında bitkisel üretim, girdi temini ve faaliyet alanının olmadığı kooperatif gruplarında oran düşük seviyededir. Diğer adlı kooperatiflerin 2007 yılındaki oranı 0,62 ile normalin üzerindedir. 2008 yılında bu oran düşerek normale yaklaşmıştır. Yüksek oranlar işletme varlıkları olan aktiflerin öz kaynaklarla finanse edildiğini gösterir. Ancak işletmecilik açısından düşük maliyetli yabancı borçlanma yolu ile işletmenin büyümesi sağlanmalıdır. Düşük oran daha fazla yabancı kaynak kullanıldığını göstermektedir.

Çizelge 5.63. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre öz kaynak / aktif toplam oranları

Faaliyet Alanı	2007	2008
Ormancılık	0,50	0,57
Bitkisel Üretim	0,01	0,01
Girdi Temini	0,08	0,09
Diğer	0,62	0,54
Faaliyet Alanı Yok	0,17	0,08
Ortalama	0,27	0,26

Kaynak: Anonim 2008a.

5.2.3.2.3. Kısa vadeli yabancı kaynakların kaynak toplamına oranı

Bu oran işletme varlıklarının yüzde kaçının kısa vadeli yabancı kaynaklarla finanse edildiğini gösterir. Diğer bir deyişle toplam varlıkların ne ölçüde kısa vadeli

borçlanmalarla karşılandığını gösterir. Oranın büyümesi şüphesiz finansal riski de büyütür (Akdoğan ve Tenker 1998). Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin kısa vadeli yabancı kaynakların kaynak toplamına oranı Çizelge 5.64’de verilmiştir.

Önceki analiz yorumlarımızda Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatiflerinde kaynak yapısı için en çok kısa vadeli yabancı kaynakların ardından uzun vadeli yabancı kaynakların ve en az olarak da öz kaynakların kullanıldığı görülmektedir. Mali oranı ile bu tespitimiz destek bulmaktadır.

Çizelge 5.64. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre kısa vadeli yabancı kaynak / kaynak toplam oranları

İlçeler	2007	2008
Döşemealtı	0,99	0,95
Kale	1,52	1,23
Kepez	0,84	0,93
Kemer	0,14	0,00
Gündoğmuş	1,20	1,07
Finike	0,63	0,21
Kumluca	3,61	3,56
Alanya	0,42	0,26
Kaş	0,09	0,22
Serik	3,29	0,32
Korkuteli	0,89	1,00
Elmalı	0,49	0,86
Gazipaşa	0,20	0,18
Manavgat	-0,48	0,18
Ortalama	0,99	0,78

Kaynak: Anonim 2008a.

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin kısa vadeli yabancı kaynakların kaynak toplamına oranı Çizelge 5.65’de verilmiştir. Kooperatiflerin ortak sayılarına göre varlıkların kısa vadeli yabancı kaynaklarla finansmanını gösteren oranın 0,5 seviyesinde olması gerekir. III. grup 2007 yılında yüksek seviyedeki oranı 2008 yılında daha da artmaktadır. I. grup ortak sayılı kooperatiflerde 2007 yılında ve 2008 yılında normalin altında iken 2008 yılında bu oran artmıştır. Kısa vadeli yabancı kaynakların varlıklara oranı yüksek çıkarsa risk söz konusu olur. Oran düşük olursa finansman kaynağı olarak kısa vadeli

yabancı kaynak kullanılmadığı anlaşılır. Kısa vadeli kaynak kullanırken kredi maliyetleri dikkate alınmalıdır. Kooperatiflerde ortak sayısı arttıkça oran yükselmede bu durum daha fazla kısa vadeli yabancı kaynak kullanıldığını göstermektedir.

Çizelge 5.65. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre kısa vadeli yabancı kaynak / kaynak toplam oranları

Gruplar	2007	2008
I. Grup	0,28	0,30
II. Grup	0,45	0,49
III. Grup	0,53	0,65
Ortalama	0,42	0,48

Kaynak: Anonim 2008a.

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin kısa vadeli yabancı kaynakların kaynak toplamına oranı Çizelge 5.66'da verilmiştir. Oranın 0,5 seviyesinde olması istenir. Faaliyet alanlarına göre sınıflandırılan kooperatiflere dikkat edilirse bitkisel üretim dışında tümü 0'dan yüksek olup 2008 yılında oranlar azalmaktadır. Düşük oranlar işletme varlıklarının uzun vadeli yabancı kaynaklarla ve öz kaynaklarla finanse edildiğini gösterir. Faaliyet alanı girdi temini olan kooperatiflerde oranın yüksek olduğu görülmektedir.

Çizelge 5.66. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre kısa vadeli yabancı kaynak / kaynak toplam oranları

Faaliyet Alanı	2007	2008
Ormancılık	0,43	0,39
Bitkisel Üretim	0,00	0,00
Girdi Temini	0,92	0,91
Diğer	0,38	0,25
Faaliyet Alanı Yok	0,83	0,92
Ortalama	0,51	0,50

Kaynak: Anonim 2008a.

5.2.3.3. Faaliyet etkinlik oranları

Bu grup oranlar işletmenin varlıklarını ne derece etkin kullanıldığını ölçer. Alacak, stok ve toplam aktiflerin ne derece etkin yönetildiğini anlamak için 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin değerler aşağıda tablolar halinde gösterilmiştir.

5.2.3.3.1. Stok devir hızı

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin stok devir hızı oranı Çizelge 5.67’de verilmiştir. Genel eğilim stok devir hızının yüksek çıkması yönündedir. Çünkü yüksek Stok Devir Hızı işletmenin mallarının stokta fazla beklemeden hemen satıldığını ve malların sürümünün iyi olduğunu gösterir.

Çizelge 5.67. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre stok devir hızı oranları

İlçeler	2007	2008
Döşemealtı	-40,15	-135,38
Kale	0,00	0,00
Kepez	0,00	-456,72
Gündoğmuş	0,00	0,00
Finike	-271,61	-24,61
Alanya	-3,41	-14,28
Kaş	0,00	0,00
Korkuteli	-5,52	-1,42
Elmalı	0,00	0,00
Gazipaşa	-1,41	-3,34
Manavgat	-5,91	-1,12
Ortalama	-29,82	-57,89

Kaynak: Anonim 2008a.

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin stok devir hızı oranı Çizelge 5.68’de verilmiştir. Ortak sayılarına göre sınıflandırılan kooperatiflerin stok devir hızlarının yer aldığı uygulama da oranın düşüklüğü görülmektedir I ve III. grup kooperatiflerin 2007 yılında düşük seviyedeki oranları 2008 yılında negatif azalmaktadır. II. grup ortak sayılı

kooperatiflerde 2007 yılında negatif düşük bir orana sahip iken 2008 yılında bu oran artmıştır. Oranın yüksek olması stokların hızla değiştiğine düşük olması ise değişmediğini belirtir. Kooperatiflerde ortak sayısı arttıkça oran yükselmede bu durum daha fazla stok kullanıldığı göstermektedir. Ortaklar kooperatifin stok veya hizmetlerinden yararlandığı ifade edilmektedir.

Çizelge 5.68. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre stok devir hızı oranları

Gruplar	2007	2008
I. Grup	-7,07	-27,53
II. Grup	-39,75	-16,06
III. Grup	-6,56	-7,86
Ortalama	-17,79	-17,15

Kaynak: Anonim 2008a.

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin stok devir hızı oranı Çizelge 5.69'da verilmiştir. İşletmelerin stok devir hızlarının yüksek olması başarının göstergesidir. Faaliyet alanlarına göre sınıflandırılan kooperatiflerin stok devir hızları bitkisel üretim dışında tümü düşük negatif olup 2008 yılında oranlar azalmaktadır. Düşük oranlar işletme stoklarının sirküle edilmediğini göstermektedir.

Çizelge 5.69. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre stok devir hızı oranları

Faaliyet Alanı	2007	2008
Ormancılık	-5,91	-7,52
Bitkisel Üretim	0,00	0,00
Faaliyet Alanı Yok	-20,89	-19,50
Ortalama	-8,93	-9,01

Kaynak: Anonim 2008a.

5.2.3.3.2. Alacak devir hızı

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin alacak devir hızı oranı Çizelge 5.70'de verilmiştir. Alacak Devir Hızı Oranının yüksekliği işletmelerin lehine yorumlanmaktadır. Çünkü

alacakların devir hızının artışı, işletme sermayesinin alacaklara nispeten az miktarda bağlandığını gösterir. Bu oran açısından Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatifleri incelendiğinde; Manavgat, Kale ve Finike ilçelerinde bir önceki yıla göre arttığı, Kaş ile Elmalı ilçelerinde ise alacak devir hızı oranı olmadığı sonucuna varılır.

Kooperatiflerin alacak devir hızı oranları 2007 ve 2008 yıllarında genelde yüksek seviyededir. Buradan anlaşılan müşterilere yapılan kredili, veresiye satışların dönem içinde tahsilatının sağlanmasının genelde olumlu olduğudur. 2007 yılına göre 2008 yılında oranların düşük olması genel krizin etkisi olarak ifade edilebilir.

Çizelge 5.70. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre alacak devir hızı oranları

İlçeler	2007	2008
Döşemealtı	19,33	17,91
Kale	0,00	33,97
Kepez	26,75	10,03
Gündoğmuş	868,12	41,94
Finike	5,54	24,01
Alanya	252,57	100,11
Kaş	0,01	0,00
Korkuteli	1,52	0,72
Elmalı	0,00	0,00
Gazipaşa	57,74	44,55
Manavgat	1,02	1,31
Ortalama	112,05	24,95

Kaynak: Anonim 2008a.

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin alacak devir hızı oranı Çizelge 5.71’de verilmiştir. Ortak sayılarına göre sınıflandırılan kooperatiflerin alacak devir hızlarının yer aldığı uygulamada oranlar yüksektir. I ve III. grup kooperatiflerin 2007 yılında düşük seviyedeki oranların 2008 yılında arttığı görülmektedir. II. grup ortak sayılı kooperatiflerde 2007 yılında yüksek bir orana sahip iken 2008 yılında bu oran azalmaktadır. Alacak devir hızı oranının yüksekliği işletmelerin lehine yorumlanmaktadır. Çizelgede görüldüğü gibi oranın yüksek olması alacakların hızla

tahsil edildiğine düşük olması ise değişmediğini belirtir. Çünkü alacakların devir hızının artışı, işletme sermayesinin alacaklara nispeten az miktarda bağlandığını gösterir.

Çizelge 5.71. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre alacak devir hızı oranları

Gruplar	2007	2008
I. Grup	10,60	13,45
II. Grup	32,65	19,53
III. Grup	2,57	5,17
Ortalama	15,27	12,72

Kaynak: Anonim 2008a.

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin alacak devir hızı oranı Çizelge 5.72’de verilmiştir. Kooperatiflerin faaliyet alanlarına göre sınıflandırıldığı araştırmada alacak devir hızları oranının farklılığı görülmektedir. Ormancılıkla ilgili I. grup kooperatiflerin 2007 yılında düşük seviyedeki oranları, 2008 yılında önemli derecede artmıştır. Alacak devir hızı oranının yüksekliği işletmelerin lehinedir. Çizelgede görüldüğü gibi oranın yüksek olması alacakların hızla tahsil edildiğine düşük olması ise tahsilâta sorunlar olduğunu yönetimin başarısızlığını gösterir.

Çizelge 5.72. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre alacak devir hızı oranları

Faaliyet Alanı	2007	2008
Ormancılık	6,58	38,54
Bitkisel Üretim	0,00	0,00
Faaliyet Alanı Yok	0,00	6,50
Ortalama	2,19	15,01

Kaynak: Anonim 2008a.

5.2.3.3.3. Toplam aktifler devir hızı

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin toplam aktifler devir hızı oranı Çizelge 5.73’de verilmiştir. Çizelgede yer alan kooperatiflerin 2007 ve 2008 yıllarında sahip oldukları aktif

varlıkların başarı ile kullanımı kooperatiflerin amaçlarıdır. Bu nedenle her iki yılda da negatif olmayan bir sonuç görülmektedir. 2008 yılında ise önceki yıla göre oranların düşmesi bu yılda yaşanan olumsuzlukları göstermektedir.

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin toplam aktifler devir hızı incelendiğinde; Alanya ve Gazipaşa ilçelerinde bu oranın bir önceki yıla göre arttığını, Kaş ve Elmalı ilçelerinde ise bu oranın olmadığını söyleyebiliriz. Bu oranın yüksek olması istenir.

Çizelge 5.73. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre toplam aktifler devir hızı oranları

İlçeler	2007	2008
Döşemealtı	7,01	6,40
Kale	12,70	4,48
Kepez	10,02	4,52
Gündoğmuş	27,33	9,58
Finike	1,69	1,31
Alanya	0,57	0,82
Kaş	0,00	0,00
Korkuteli	0,45	0,21
Elmalı	0,00	0,00
Gazipaşa	0,23	0,26
Manavgat	2,04	0,17
Ortalama	5,64	2,52

Kaynak: Anonim 2008a.

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin toplam aktifler devir hızı oranı Çizelge 5.74'de verilmiştir. Ortak sayılarına göre sınıflandırılan kooperatiflerin toplam aktifler devir hızlarının yer aldığı uygulamada oranlar farklı şekilde sonuçlanmıştır. I ve III. grup kooperatiflerin 2007 yılında düşük seviyedeki oranlarının 2008 yılında arttığı görülmektedir. II. grup ortak sayılı kooperatiflerde 2007 yılında yüksek bir orana sahip iken 2008 yılında bu oran azalmakta yavaşlamaktadır. Toplam aktifler devir hızı oranının yüksekliği yani hızlılığı işletmelerin lehine yorumlanmaktadır. İşletmenin karlılığını belirleyen faktörlerden birisidir.

Çizelge 5.74. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre toplam aktifler devir hızı oranları

Gruplar	2007	2008
I. Grup	0,53	0,97
II. Grup	2,03	1,57
III. Grup	0,85	0,91
Ortalama	1,14	1,15

Kaynak: Anonim 2008a.

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin toplam aktifler devir hızı oranı Çizelge 5.75’de verilmiştir. Faaliyet alanlarına göre sınıflandırılan kooperatiflerin 2007 ve 2008 yıllarındaki verilerinde toplam aktifler devir hızları oranının farklılığı görülmektedir. Ormancılıkla ilgili kooperatiflerin 2007 yılında 1,21 oranı, 2008 yılında 1,10 seviyesine inerek yavaşlamıştır. Toplam aktifler devir hızı oranının yüksekliği işletmelerin lehinedir. Çizelgede görüldüğü gibi oranın yüksek olması sabit varlık yönetiminin başarısını gösterir. Bitkisel üretim alanındaki kooperatiflerde 2008 yılında oranın az da olsa gerçekleştiği görülmektedir. Faaliyet alanının olmadığı kooperatiflerde 2007 deki yüksek oran 2008 de daha da artmıştır.

Çizelge 5.75. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre toplam aktifler devir hızı oranları

Faaliyet Alanı	2007	2008
Ormancılık	1,21	1,10
Bitkisel Üretim	0,00	0,01
Faaliyet Alanı Yok	1,46	2,01
Ortalama	0,89	1,04

Kaynak: Anonim 2008a.

5.2.3.4. Kârlılık oranları

5.2.3.4.1. Faaliyet kârının brüt satışlara oranı

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin faaliyet kârının brüt satışlara oranı Çizelge 5.76’da verilmiştir. Çizelgenin incelenmesinde görüleceği gibi 2007 yılına göre 2008 yılında bazı

nedenlerden dolayı yöredeki olumsuz gelişmeler kooperatif faaliyetlerini etkilemiştir. Bu nedenle brüt satışların düşüklüğü, maliyet ve giderlerin yüksekliği bu olumsuzluğu arttırmıştır. Elde edilen faaliyet kârının brüt satışlara oranları her iki yılda da düşüklük göstermektedir.

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet kârının brüt satışlara oranı incelendiğinde; Manavgat, Gündoğmuş, Kepez, Kale ilçelerinin artış gösterdiğini görmekteyiz. Oranın büyük olması işletme lehine yorumlanmaktadır.

Çizelge 5.76. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre faaliyet kârının brüt satışlara oranı

İlçeler	2007	2008
Döşemealtı	0,75	-0,01
Kale	0,02	-0,03
Kepez	-0,13	0,05
Gündoğmuş	-0,20	0,10
Finike	0,21	0,03
Alanya	0,22	-1,29
Kaş	-4,84	-83,45
Korkuteli	0,06	-0,15
Elmalı	0,00	-1,52
Gazipaşa	0,36	0,06
Manavgat	0,43	4,35
Ortalama	-0,28	-7,44

Kaynak: Anonim 2008a.

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin faaliyet kârının brüt satışlara oranı Çizelge 5.77’de verilmiştir. Ortak sayılarına göre sınıflandırılan kooperatiflerin faaliyet kârının brüt satışlara oranının yer aldığı araştırmada oranlar düşük şekilde gerçekleşmiştir. I. II. ve III. grup kooperatiflerin 2007 yılında düşük seviyedeki oranlarının 2008 yılında daha da azaldığı görülmektedir. Faaliyet kârının brüt satışlara oranının yüksekliği yani hızlılığı işletmelerin lehine yorumlanmaktadır. İşletmenin karlılığını belirleyen faktörlerden birisidir. Çizelgede görüldüğü gibi oranın yüksek olması kâr marjı seviyesinin fazlalığını belirtir.

Çizelge 5.77. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre faaliyet kârının brüt satışlara oranı

Gruplar	2007	2008
I. Grup	0,37	0,04
II. Grup	0,38	-0,15
III. Grup	0,01	-0,03
Ortalama	0,25	-0,05

Kaynak: Anonim 2008a.

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin faaliyet kârının brüt satışlara oranı Çizelge 5.78’de verilmiştir. Faaliyet alanlarına göre sınıflandırılan kooperatiflerin 2007 ve 2008 yıllarındaki verilerinde faaliyet kârının brüt satışlara oranının farklılığı görülmektedir. Ormancılıkla ilgili kooperatiflerin 2007 yılında 0,38 oranı, 2008 yılında 0,00 seviyesine inmiştir. Faaliyet kârının brüt satışlara oranının yüksekliği işletmelerin lehinedir. Çizelgede görüldüğü gibi oranın fazla yüksek olmaması kâr marjı açısından yönetimin kârlılığı arttıracak çalışmalar yapması gerektirir. Bitkisel üretim alanındaki kooperatiflerde 2008 yılında oranın az da olsa arttığı görülmektedir. Faaliyet alanının olmadığı kooperatiflerde 2007 deki negatif düşük oran 2008 de azalmıştır. Faaliyet alanlarına göre faaliyet kârının arttırılabilmesi için çalışmaların hızlandırılması gerekir.

Çizelge 5.78. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre faaliyet kârının brüt satışlara oranı

Faaliyet Alanı	2007	2008
Ormancılık	0,38	0,00
Bitkisel Üretim	0,00	0,06
Faaliyet Alanı Yok	-0,40	-0,24
Ortalama	-0,01	-0,06

Kaynak: Anonim 2008a.

5.2.3.4.2. Faaliyet kârının net satışlara oranı

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin faaliyet kârının net satışlara oranı Çizelge 5.79’da verilmiştir. Faaliyetlerden elde edilen kârın satışlardan sağlanması işletmenin asıl amacıdır. Bu

nedenle satışlara göre faaliyet kârının yüksek olması faaliyet giderlerinin düşüklüğünü gösterir bu durum işletmenin başarılı yönetildiğini gösterir. Aşağıdaki çizelgede 2007 ve 2008 yılları sonuçlarına göre önemli bir artış yoktur. Bu durum faaliyet gider ve maliyetlerinin yüksekliğini göstermektedir. Bu tür kooperatiflerin krizlere rağmen çalışmalara devam etmeleri faaliyet dışı olağan ve olağan dışı gelirlerden kaynaklandığının kanıtıdır. Nitekim verilerde bu bilgilere ulaşılmıştır.

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet kârının net satışlara oranı incelendiğinde; Gündoğmuş ve Kepez ilçelerinde artış, Elmalı ilçesinde de bu oranın olmadığı sonucuna varılır. Oranın büyük olması işletme lehine yorumlanmaktadır.

Çizelge 5.79. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre faaliyet kârının net satışlara oranı

İlçeler	2007	2008
Döşemealtı	0,34	0,00
Kale	0,02	-0,03
Kepez	-0,01	0,00
Gündoğmuş	-0,05	0,03
Finike	0,06	0,03
Alanya	0,04	-0,06
Kaş	-4,84	-83,45
Korkuteli	0,02	-0,08
Elmalı	0,00	0,00
Gazipaşa	0,26	0,03
Manavgat	0,04	-0,12
Ortalama	-0,37	-7,60

Kaynak: Anonim 2008a.

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin faaliyet kârının net satışlara oranı Çizelge 5.80’de verilmiştir. Kooperatiflerin ortak sayılarına göre sınıflandırılmasında, faaliyet kârının net satışlara oranının yer aldığı aşağıdaki araştırmada oranlar düşük seviyede gerçekleşmiştir. I. ve II. grup kooperatiflerin 2007 yılındaki pozitif seviyedeki oranlarının 2008 yılında daha da azaldığı görülmektedir. İşletmenin kârlılığını belirleyen faktörlerden birisi olan faaliyet kârının net satışlara oranının yüksekliği yani

hızlılığı işletmelerin lehine yorumlanır. Çizelgede görüldüğü gibi oranın 2008 yılında düşerek azalması kâr marjı açısından yönetimin başarısızlığını belirtir.

Çizelge 5.80. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre faaliyet kârının net satışlara oranı

Gruplar	2007	2008
I. Grup	0,11	0,01
II. Grup	0,14	-0,04
III. Grup	0,00	0,00
Ortalama	0,09	-0,01

Kaynak: Anonim 2008a.

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin faaliyet kârının net satışlara oranı Çizelge 5.81’de verilmiştir. Faaliyet alanlarına göre sınıflandırılan kooperatiflerin 2007 ve 2008 yıllarındaki verilerinde faaliyet kârının net satışlara oranının farklılığı görülmektedir. Ormancılıkla ilgili kooperatiflerin 2007 yılında 0,16 oranı, 2008 yılında 0,00 seviyesine inmiştir. Faaliyet kârının net satışlara oranının 2007 yılındaki yüksekliği işletmelerin lehinedir. Çizelgede görüldüğü gibi oranın fazla yüksek olmaması kâr marjı açısından yönetimin kârlılığı arttıracak çalışmalar yapması gerektirdiğini göstermektedir. Bitkisel üretim alanındaki kooperatiflerde 2008 yılında oranın az da olsa arttığı görülmektedir. Faaliyet alanının olmadığı kooperatiflerde 2007 deki negatif düşük oran 2008 de azalmıştır. Faaliyet alanlarına göre faaliyet kârının arttırılabilmesi için net satışlar doğrultusunda çalışmaların hızlandırılması gerekir.

Çizelge 5.81. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre faaliyet kârının net satışlara oranı

Faaliyet Alanı	2007	2008
Ormancılık	0,16	0,00
Bitkisel Üretim	0,00	0,06
Faaliyet Alanı Yok	-0,04	-0,01
Ortalama	0,04	0,02

Kaynak: Anonim 2008a.

5.2.3.4.3. Net kâr / Öz kaynak oranı

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin net kâr / öz kaynak oranı Çizelge 5.82’de verilmiştir. Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin net kârının öz kaynaklara oranı incelendiğinde; Kale, Kepez, Korkuteli ve Kaş ilçelerinde artış olduğu sonucuna varılır. Oranın büyük olması işletme lehine yorumlanmaktadır.

Çizelgedeki verilere göre 2008 yılındaki genel olumsuzluklara rağmen bu ilçelerdeki artışlar az da olsa öz kaynak dışında yabancı kaynak borçlanmaları ile bu sonucun elde edilmesi işletmecilik açısından bir başarıdır. Diğer ilçelerdeki düşüklükler faaliyet alanları ile ilgili olabilir. Her ne kadar olumsuzluklarda dış faktörlerin rolü olsa da kooperatif yönetiminin risklere karşı önlem alırken iyi bir plan ve proje ile çağın gerekleri olan teknoloji uygulamaları öz kaynak dışında kredi gibi yabancı kaynak kullanımından yararlanmaları başarıyı arttıracaktır.

Çizelge 5.82. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilçelere göre net kâr / öz kaynak oranı

İlçeler	2007	2008
Döşemealtı	422,79	0,86
Kale	-0,49	0,52
Kepez	-0,95	0,23
Gündoğmuş	-0,33	-22,48
Finike	0,26	0,04
Alanya	0,05	-0,04
Kaş	0,00	0,01
Korkuteli	0,06	2,01
Elmalı	-0,07	-0,59
Gazipaşa	9,14	0,42
Manavgat	0,15	-0,03
Ortalama	39,14	-1,73

Kaynak: Anonim 2008a.

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin net kâr / öz kaynak oranı Çizelge 5.83’de verilmiştir. Ortak sayılarına göre sınıflandırılan kooperatiflerin, net kârın öz kaynağa oranının yer aldığı aşağıdaki araştırmada oranlar pozitif seviyede gerçekleşmiştir. I. II. ve III. grup

kooperatiflerin 2007 yılındaki pozitif seviyedeki oranlarının 2008 yılında daha da azaldığı görülmektedir. İşletmenin kârlılığını belirleyen faktörlerden birisi olan net kârın öz kaynağa oranının yüksekliği işletmelerin lehine yorumlanır. Çizelgede görüldüğü gibi oranın 2008 yılında düşerek azalması kâr marjı açısından yönetimin, öz kaynakları daha dikkatli kullanması gerektiğini belirtir. Ortak sayılarının fazla olduğu III. grupta öz sermaye yönetimi konusunda kârlılıkla ilgili olarak önemle üzerinde durulmalıdır.

Çizelge 5.83. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortak sayılarına göre net kâr / öz kaynak oranı

Gruplar	2007	2008
I. Grup	9,14	0,06
II. Grup	0,60	0,00
III. Grup	0,03	0,01
Ortalama	3,26	0,02

Kaynak: Anonim 2008a.

Araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin net kâr / öz kaynak oranı Çizelge 5.84'de verilmiştir. Kooperatiflerin faaliyet alanlarına göre sınıflandırıldığı aşağıdaki araştırmada, 2007 ve 2008 yılları verilerine ait net kârın öz kaynağa oranları farklılık göstermektedir. Ormancılıkla ilgili kooperatiflerin 2007 yılında 0,42 oranı, 2008 yılında 0,05 seviyesine inmiştir. Net kârın öz kaynağa oranının 2007 yılındaki yüksekliği işletmelerin lehinedir. Çizelgede görüldüğü gibi oranın fazla yüksek olmaması kâr marjı açısından yönetimin kârlılığı arttıracak çalışmalar yapması gerektirdiğini göstermektedir. Bitkisel üretim alanındaki kooperatiflerde 2008 yılında oranın negatiften pozitive çıkararak arttığı görülmektedir. Faaliyet alanının olmadığı kooperatiflerde 2007 deki negatif düşük oran 2008 de daha da azalmıştır. Faaliyet alanlarına göre net kârın arttırılabilmesi için öz kaynak verimliliğini sağlama doğrultusunda çalışmaların dikkatle yapılması gerekir.

Çizelge 5.84. İncelenen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin faaliyet alanlarına göre net kâr / öz kaynak oranı

Faaliyet Alanı	2007	2008
Ormancılık	0,42	0,05
Bitkisel Üretim	-0,42	0,16
Faaliyet Alanı Yok	-0,32	-0,88
Ortalama	-0,10	-0,22

Kaynak: Anonim 2008a.

6. SONUÇ

Kooperatifler haksız rekabet ve tekelciliğe engel olan ve kişilerin tek başlarına karşılayamadıkları ihtiyaçlarını karşılamak için oluşturdukları örgütlenme şekli olarak ifade edilebilir. Kooperatifler kişisel yardım, kişisel sorumluluk, demokrasi, eşitlik ve dayanışmaya dayalı değerlere sahiptir. Bu yönüyle kooperatiflerde ekonomik iş birliği, hak ve yükümlülüklerde eşitlik, kişilerin gönüllü olarak bu organizasyonların içerisinde yer alması, ortakların hem girişimci hem de bu girişimden yararlanıcı olması, sermayesine bakılmaksızın her ortağın bir oy kullanabilmesi ve yönetimde söz sahibi olabilmesi esastır. Kooperatifler, tarımsal kaynakların üretime katılımını sağlayarak, küçük ekonomik birimlerin bir araya getirilmesi sonucu değer yaratması ve ülke ekonomisine katkı sağlaması yönüyle önemli bir yere sahiptirler.

Kooperatifler, işletmecilik mantığından hareketle, bir yandan ortaklarının menfaatlerini gözetirken diğer yandan faaliyetlerinin sürekliliğini sağlayabilmesi için kâr yaratmak durumundadırlar. Bu nedenle kooperatif işletme yöneticilerinin hem kooperatifçiliği hem de işletmecilik fonksiyonlarını çok iyi bilmesi gerekmektedir. Kooperatif yöneticileri bir yandan piyasa koşulları çerçevesinde kâr amacı güderek kooperatif menfaatini sağlamaya çalışırken diğer yandan da ortaklarının ekonomik ve sosyal menfaatlerini aynı anda gözetmelidirler (Arslan 2007).

Bu çalışmanın amacı, sosyal ve ekonomik açıdan ülke ekonomisi içerisinde önemli bir yere sahip olan tarımsal kooperatiflerden, Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatifinin finansal analizini yaparak finansal açıdan zayıf ya da kuvvetli taraflarını ortaya çıkartmaktır. Araştırmanın temel materyalini, Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatiflerinin muhasebe kayıtlarından elde edilen veriler oluşturmaktadır.

Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatiflerinin finansal açıdan zayıf ya da kuvvetli taraflarının ortaya çıkartılarak, zayıf taraflarının güçlendirilmesi kuvvetli taraflarının ise rekabette bir üstünlük olarak değerlendirilmesi için Antalya ili tarımsal kalkınma kooperatiflerinin mali tabloları oran analizine tabi tutulmuş ve mali

tablolardaki kalemlerin yıldan yıla nasıl bir değişim gösterdiği ortaya konmaya çalışılmıştır. Bilanço ve gelir tablosu kalemlerinin birbirini izleyen yıllara göre nasıl bir değişim gösterdiğini tespit etmek için karşılaştırmalı tablolar analizi yapılmıştır. Bilanço ve gelir tablosu kalemlerinin genel toplam içerisindeki yüzde oranlarını analiz etmek için yüzde yöntemiyle analiz yapılmıştır. İşletmenin likidite yapısını, borç yapısını, kârlılık durumunu ve faaliyetlerinin etkinlik oranlarını analiz etmek amacıyla, oran analizi tekniği kullanılmıştır. Yapılan finansal analizden elde edilen sonuçlar kısaca aşağıda özetlenmiştir.

2007 ve 2008 yıllarına ait bilanço değerleri incelendiğinde Gazipaşa ilçesine ait bilanço değerlerinin 2007 ve 2008 yıllarında diğer ilçelere göre en yüksek seviyede olduğunu, 2007 yılının en düşük bilanço değerinin Kale, 2008 yılının ise Kumluca ilçesi olduğunu anlayabiliriz. Ortak sayılarına göre değerlendirilirse 2007 ve 2008 yıllarında I. grubun en yüksek, II. grubun ise en düşük bilanço değerine sahip olduğunu görebiliriz. Faaliyet alanlarına göre bilanço değerlerinin incelenmesinde 2007 yılında ormancılık faaliyetinin en fazla olduğu, girdi temininin ise en az olduğunu söyleyebiliriz. 2008 yılı için faaliyet alanı olmayan kooperatiflerin bilanço değerlerinin en fazla olduğunu en az bilanço değerine ise diğer dediğimiz tarım dışı faaliyet alanlarının olduğu sonucuna varılır. Genel anlamda 2007 yılından 2008 yılına geçildiğinde bilanço değerlerinin arttığı söylenebilir.

2007 ve 2008 yıllarına ait gelir değerleri incelendiğinde 2007 yılının en fazla dönem net kârı veya zararına ait ilçesinin Döşemealtı, en az ilçesinin Kepez; 2008 yılı için Gündoğmuş ilçesinin en fazla, Korkuteli ilçesinin ise en az dönem net kârı veya zararına sahip olduğunu söyleyebiliriz. Ortak sayılarına göre değerlendirilirse 2007 yılında II. grup en fazla, III. grup en az; 2008 yılında ise I. grup en fazla, II. grubun ise en az değerlere sahip olduğu sonucuna varılır. Faaliyet alanlarına bakıldığında ormancılığın 2007 ve 2008 yıllarında en fazla gelir getirdiğini, faaliyet alanı olmayan kooperatiflerin ise en az değere sahip olduğu söylenir. Genel anlamda gelir değerlerinin 2007 yılından 2008 yılına geçildiğinde azaldığını söyleyebiliriz.

İncelenen kooperatiflerde 2007 ve 2008 yıllarına ait bilanço oranlarında aktif varlıkların tamamı veya önemli kısmı dönen varlıklardan oluşmaktadır. Geri kalan kısmı duran yani sabit varlıklardan meydana gelmektedir. Pasif yani finansman kaynağı olarak da Gazipaşa ve Manavgat dışındaki kooperatiflerde kısa vadeli yabancı kaynaklarla geri kalan kısmın öz kaynaklarla yani ortaklarca finanse edildiği anlaşılmaktadır.

İlçelere göre kooperatiflerin 2007 yılı likitide oranlarında yalnız nakit oranının olması gereken orandan (0,2) yüksek olduğunu (0,94) yani kooperatiflerin nakit ağırlıklı olduğunu söyleyebiliriz. 2008 yılı likitide oranlarının istenilen oranlardan yüksek olduğu söylenebilir. Faaliyet alanlarına göre likidite oranları 2007 ve 2008 yıllarında istenilen ideal değerlerden yüksek olduklarını söyleyebiliriz. Ortak sayılarına göre kooperatiflerin 2007 ve 2008 yıllarında likidite oranlarında yalnız nakit oranının olması gerekenden yüksek olduğunu söyleyebiliriz.

Kooperatiflerin likidite grubu oran değerlerinin iyi çıkması kısa süreli borçlarını ödeme konusunda sorunun olmadığına işaret etmektedir. Ancak dikkat çeken nokta likidite oranlarından nakit oranının yıldan yıla yükselme eğiliminde olmasıdır. Bu durum kısa süreli borçlarını ödeyebilir olduğunu göstermesinin yanında elde gereğinden fazla nakit bulundurarak işletmenin kaynaklarının verimsiz kullanımına neden olduğu anlamına da gelebilmektedir (Arslan 2007).

İlçelere, faaliyet alanlarına ve ortak sayılarına göre kooperatiflerin 2007 ve 2008 yılları mali yapıları incelendiğinde; finansal kaldıraç oranlarının istenilen oranların üzerinde olduğunu, öz kaynakların istenilen oranların altında (2007 yılı için ilçelere göre negatif değerde) olduğunu ve kısa vadeli yabancı kaynakların kaynak toplamına oranının yüksek olduğunu ancak ortak sayılarına göre kooperatiflerin mali yapı oranlarında ideal oranın altında ama yakın bir değerde olduğunu söyleyebiliriz. Mali yapı itibariyle kooperatifler işletme varlıklarının çoğunu kısa vadeli yabancı kaynaklarını kullanmakta ve en az öz kaynak kullanmaktadır.

Faaliyet etkinlik oranları stok devir hızı, alacak devir hızı ve toplam aktiflerin devir hızının yüksek olması istenir. İlçelere göre kooperatiflerin varlıkların etkinliği incelendiğinde faaliyet etkinlik oranlarından alacak devir hızı ile toplam aktifler devir hızının yüksek ama stok devir hızının düşük olduğu (negatif yönde hareket ediyor) söylenir. Ayrıca 2007 yılından 2008 yılına geçildiğinde oranların hepsinin düştüğü söylenir. Stoklarının yenilenme süresinin kısılması, alacaklarının tahsil süresini uzatmaması kooperatiflerin kapasitelerini iyi kullanmaları istenen bir durumdur. Ortak sayılarına göre 2007 yılından 2008 yılına geçerken oranların stok devir hızı ve toplam aktifler devir hızında yükseldiğini ama alacak devir hızının azaldığını söyleyebiliriz. Faaliyet alanlarına göre incelendiğinde ise alacak devir hızı ve toplam aktifler devir hızının istenilen gibi yükseldiği diğer kriterin ise istenilenin aksi şekilde hareket ettiğini söyleyebiliriz.

7. KAYNAKLAR

- ACAR, M. 2003. Tarımsal İşletmelerde Finansal Performans Analizi. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 20(1-6): 21-37.
- AKDOĞAN, N. ve TENKER, N. 1994. Tekdüzen Muhasebe Sisteminde Mali Tablolar ve Oran Analizi. İSMMMOMO Yayınları, İstanbul.
- AKDOĞAN, N. ve TENKER, N. 1998. Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri. Gazi Kitabevi, 6. Baskı, Ankara.
- AKGÜÇ, Ö. 1984. Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 160-161ss, Ankara.
- AKGÜÇ, Ö. 1995. Mali Tablolar Analizi. Muhasebe Enstitüsü Yayını, 9. Baskı, İstanbul.
- AKONO, J. H., NGANJE, W. E., KAITIBIE, S. and GUSTAFSON, C. R. 2005. Investors Expectations of New Generation Cooperatives Equity. Agribusiness and Applied Economics Report No: 575 North Dakota State University
- ANONİM, 2004a. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı. II. Tarım Şurası 10. Komisyon Tarımsal Örgütler ve Örgütlenme, 28 ss, Ankara.
- ANONİM, 2005a. T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Antalya İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği, Antalya.
- ANONİM, 2007a. T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Kayıtları, Ankara.
- ANONİM, 2007b. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Kayıtları, Ankara.
- ANONİM, 2008a. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Antalya İl Tarım Müdürlüğü Kayıtları, Antalya.
- ANONİM, 2008b. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü. Çiftçi Örgütleri İçin Finansal Yönetim. Onur Matbaası, 93-116, Ankara.
- ARAS, A. 1988. Tarım Muhasebesi. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Yayın No: 486, İzmir.
- ARSLAN, Y. 2007. Afyon Pancar Ekicileri Kooperatifinin Finansal Analizi. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, 135ss, Eskişehir.
- BANASZAK, I., 2007. Testing Theories of Cooperative Arrangements in Agricultural Markets, Results from Producer Groups in Poland. IAAE-104th EAAE Seminar, 6-8 September 2007, Corvinus University of Budapest, Hungary.
- BINION, R. W.,1998. Understanding Cooperative Bookkeeping and Financial Statements, USDA Cooperative Information Report, 57.

- BOYD, S., BOLAND, M., DHUYVETTER, K. and BARTON, D., 2007. Determinants of Return on Equity in US. Local Farm Supply and Grain Marketing Cooperatives, *Journal of Agricultural and Applied Economics*, 39(1), 201-210.
- CARLBERG, J.G,WORD, C. E. and HOLCOMB, R. B., 2006. Success Factors of New Generation Cooperatives, *International Food and Agribusiness Management Review*, 9(1).
- CHIBANDA, M., ORTMANN G. F. and LYNE M. C., 2009.Institutional and Governance Factors Influencing the Performance of Selected Smallholder Kwazulu – Natal, *Agrekon*, 48 (3). 293 – 306.
- COŞGUN, U. ve BEKİROĞLU, S. 2009. Orköy Kooperatif Yatırımlarının Verimli Kullanımını Sağlamak İçin Orman Köyleri Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinin Mali Yapı Analizlerine Yönelik Ölçütlerin İrdelenmesi (Antalya İli Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri Örneği). II. Ormancılıkta Sosyo-Ekonomik Sorunlar Kongresi, 19-21 Şubat 2009, Isparta.
- ÇÖMLEKÇİ, F. ve KEPEKÇİ, C. 1988. Muhasebe Denetimi ve Mali Analiz. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- DEMİR, E. 2004. Tarım Kredi Kooperatiflerinin Kooperatif İşletmeciliği Yönünden Analizi. Türk Kooperatifçilik Kurumu Yayınları, Ankara.
- ERKUŞ, A. ve ÖZÜDOĞRU, H. 2005. Köy-Koop Kırklareli Birliği'nin Ekonomik Analizi Ve Yöneticilerin Kooperatif İşletmelerinin Başarısına Etkilerinin Değerlendirilmesi. Türk Kooperatifçilik Kurumu Dergisi, 150(10-12): 3-22.
- GURUNG, R. K. and UNTERSCHULTZ, J. R., 2007. Evaluation of Factors Affecting the Choice of Pricing and Payment Practices by Traditional Marketing and New Generation Cooperatives, *Journal of Cooperatives*, 20, 18-32.
- İNAN, İ. H. 1998. Tarım Ekonomisi ve İşletmeciliği, Tekirdağ.
- İNAN, İ. H., GÜLÇUBUK, B., ERTUĞRUL, C., KANTÜRER, E., BARAN, A. ve DİLMEN, Ö. 2000. Türkiye'de Tarımda Kırsal Kesim Örgütlenmesi. Türkiye Ziraat Mühendisliği V. Teknik Kongresi, 38: 145-175, Ankara.
- İNAN, İ. H. 2006. Ülkemizde Kalkınmanın Kooperatifçilik Ayağı Hep İhmal Edilmiştir. Türkiye Koop Dergisi, 92(12): 16.
- KIVANÇ, C. 1982. Türkiye Ekonomisinde Tarımsal Amaçlı Kooperatifçilik İşletmeleri. Türkiye Kooperatifçilik Kurumu Yayınları: 48, Ankara.
- LAIDLAW, A. F. 1981. 2000 Yılında Kooperatifler (Çev.Haluk Uzel). Yol-Koop Yayınları:7, Ankara.

- LAZIKOVA, J., BANDLEROVA, A. and SCHWARCZ, P. 2008. Agricultural Cooperatives and Their Development After The Transformation. Tradition and Innovation – International Scientific Conference of (Agricultural) Economists, Szent Istvan University, 3-4, December 2007.
- LERMAN, Z. and PARLIEMENT, C. 1989. Industry and Size Effects in Agricultural Cooperatives, Department of Agricultural and Applied Economics, Staff Paper P89-40, University of Minnesota.
- MCKEE, G. 2007. The Financial Performance of North Dakota Agricultural Cooperatives, Department of Agricultural Economics North Dakota State University, Agribusiness and Applied Economics Report No: 624.
- MCKEE, G. 2008. The Financial Performance of North Dakota Grain Marketing and Farm Supply Cooperatives, Journal of Cooperatives, 21, 15 – 34.
- MÜLAYİM, Z. G. 1998. Sivil Toplum Örgütlerinin Tarımdaki Yeri. Atatürk'ten Bugüne Kooperatifçilik, Yetkin Yayınları, Ankara.
- MÜLAYİM, Z. G. 1999. Kooperatifçilik. Yetkin Yayınları, 3. Baskı, Ankara.
- ÖZÜDOĞRU, H. 2004. Köy-Koop Kırklareli Birliği'nin Ekonomik Analizi ve Yöneticilerin Kooperatif İşletmelerinin Başarısına Etkilerinin Değerlendirilmesi. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 172ss, Ankara
- PASHKOVA, N., NIKLIS, D., ALEXAKIS, D. and PAPANDREOU, A. 2009. Food Marketing Cooperatives of Crete. A Financial Assessment Within the EU Context. 113th EAAE Seminar, September 3-6, 2009, Chania, Crete, Greece.
- SÜRMELİ, Y. 2006. Afyon Basmakçı 2 Nolu Tavukçuluk Tarımsal Kooperatifi'nin Kooperatif İşletmeciliği Yönünden Analizi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 130ss, Ankara.
- TEDGEM, 1995. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü. Kooperatifçilik Çiftçi Eğitimi ve Yayım Serisi, No: 13, Ankara.
- YALKIN, Y. K. 1988. İşletmelerde Mali Analiz Teknikleri. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- YENER, G. K. 2006. Finansal Yönetim. Üretken Sanayici ve İş Adamları Derneği, İstanbul.
- ZENLI, K. and DELLER, S., 2007. Measuring the Local Economic Impact of Cooperatives. Journal of Rural Cooperation , 35 (1), 1 – 17.

ÖZGEÇMİŞ

Tuba Nur DEMİR 1984 yılında Erzurum'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Antalya'da tamamladı. 2001 yılında girdiği Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü'nden 2005 yılında mezun oldu. 2007 yılında Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalında yüksek lisans öğrenimine başladı.